

TC.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KARKAMIŞ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE SOYYİGİT

GAZIANTEP
EYLÜL 2012

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KARKAMIŞ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE SOYYİĞİT

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

GAZIANTEP
EYLÜL 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Karkamış Ağzı

EMİNE SOYYİĞİT

Tez Savunma Tarihi: 12.09.2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Halil İbrahim YAKAR
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR

Yrd. Doç. Dr. Fevzi KARADEMİR

ÖZET

KARKAMIŞ AĞZI

SOYYİĞİT, Emine

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU
Eylül 2012, 150 sayfa

Ağız araştırmaları, dil araştırmalarının önemli çalışma alanlarından biridir. Bağlı olduğu dilden şekil ve özellikle ses bilgisi özellikleri bakımından ayrılan ve belirli bir bölgede kullanılan konuşma dili ağız diye adlandırılır. Türkiye’de ilk ağız araştırmaları XIX. yüzyılın sonlarına doğru yabancı gramerciler (Kunos, Kowalski) tarafından yapılmıştır, ancak Türkçe üzerine bu alandaki ilk çalışma Kaşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan Divanü Lügati’t Türk’tür. Divanü Lügati’t Türk, Kaşgarlı Mahmud’un Karluk, Yağma, Çiğil ve Oğuz boyları arasında gezerek, boylar arasında görülen konuşma farklılıklarını ele aldığı bir çalışmadır. Yapılan bu çalışma, Gaziantep ilinin Karkamış ilçesi ve köylerini kapsamaktadır. İlçe merkezi ve köylerden derlemeler yapılarak ses kayıtları yazıya geçirildi. Metinler, ses ve şekil bilgisi bakımından incelenip Türkiye Türkçesi yazı dili ile Karkamış Ağızı arasındaki farklılıklar ve benzerlikler belirlenerek, bölge ağzının Anadolu Ağızlarındaki yeri tespit edildi.

Anahtar kelimeler: Ağız, Karkamış, Türkiye Türkçesi, ses bilgisi, şekil bilgisi.

ABSTRACT

KARKAMIŞ DİALEKT

SOYYİĞİT, Emine

M. A. Thesis, Department of Turkish Literature and Language

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat CERİTOĞLU

September, 150 pages

One of the most important study fields of language researches is the study of dialect. The speaking language which is used in a specific region but is separated from its related language in terms of morphology and especially phonetics is defined as dialect. In Turkey, the first dialect studies were committed by foreign grammarians Kunos and Kowalski towards the end of the 19th century, but the first work on Turkish language in this field is *Divanü Lügati't Türk* written by Kaşgarlı Mahmud. *Divanü Lügati't Türk* is a work in which Kaşgarlı Mahmud studied the speaking distinctions among the tribes by wandering among Yağma, Çiğil and Oğuz tribes. This study includes Karkamış province of Gaziantep and its villages. Through the compilations from the city center and the villages, the voice records are written down. Through the texts' evaluation in terms of phonetics and morphology, the similarities and differences between Karkamış dialect and current Turkish language are found and the position of the regional dialect in Anatolian dialects are determined.

Key words: Dialect, Karkamış, Turkey Turkish, phonetic, morphology.

ÖNSÖZ

Ağız çalışmaları, Türk dili araştırmalarında son dönemlerde yoğunluk kazanan çalışma alanlarından biridir. Ağızlar, yazı dili karşısında kaba bir ifade tarzı olarak nitelendirilmektedir, ancak iletişim teknolojisinde görülen hızlı gelişme, son dönemlerde okullaşma nüfusunda görülen artış, ekonomik veya farklı sebeplerle yapılan göçler vb. sebeplerden dolayı ağızlarda yaşayan söz varlıkları, ses ve şekil bilgisi özellikleri kaybolmaya yüz tuttuğundan ağızları yazıya geçirmenin önemi artmaktadır.

Çalışma, Anadolu ağızları sınıflandırmasında Batı Grubunda yer alan Gaziantep ilinin Karkamış ilçesini kapsamaktadır. Karkamış Ağızı başlıklı tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Karkamış tarihi, coğrafyası ve kültürü (Barak Kültürü), ikinci bölümde tez çalışmasına kaynaklık eden eserler hakkında bilgi verdik. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan materyal ve yöntem ile ilgili açıklamalar yaparak, inceleme ve değerlendirme aşamasında takip edilen yönteme değindik. Çalışmanın dördüncü bölümünde, “Ses Bilgisi” ve “Şekil Bilgisi” başlıkları altında bölge ağzının ses ve şekil bilgisi özelliklerini, ilçe ve köylerinden derlenen metinlere dayandırarak açıkladık. Karkamış ağzının ses ve şekil bilgisi özellikleri tespit edilirken Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılmış, aynı zamanda yer yer Eski Türkçeyle olan bağlantısına da dikkat çekilmiştir. Şekil bilgisi bölümünde isim ve isim çekimleri, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, fiil gibi kelime grupları üzerinde durduk ve yazı dilimizle çok az olan farklılığını tespit ettik.

Tez çalışması boyunca yardım ve desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU’na teşekkürlerimi sunarım.

Emine SOYYİĞİT
Eylül 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
SEMBOLLER.....	x
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. GİRİŞ.....	1
1.1.1. İlçenin Coğrafi Yapısı.....	1
1.1.2. İlçenin Tarihi.....	1
1.1.2.1. Milattan önce karkamış tarihi.....	1
1.1.2.2. Milattan sonra karkamış.....	3
1.1.2.3. Osmanlılar döneminde karkamış.....	3
1.1.3. İlçe Kültürü.....	4
1.1.3.1. Karkamış adı.....	5
1.1.3.2. Barak adı.....	5
1.1.3.3. Barak kültürü.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	9
KAYNAK ÖZETLERİ.....	9
2.1. KAYNAK ÖZETLERİ.....	9
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	13
MATERYAL VE YÖNTEM.....	13
3.1. MATERYAL.....	13
3.2. YÖNTEM.....	14
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	16
SES VE ŞEKİL BİLGİSİ.....	16
4.1. SES BİLGİSİ.....	16
4.1.1. Ünlüler.....	16
4.1.1.1. Ünlü Türleri.....	17
4.1.1.1.1. Normal süreli ünlüler.....	17

4.1.1.1.2. Uzun ünlüler	17
4.1.1.1.2.1. Türkçede asli uzunluklar	17
4.1.1.1.2.2. Hece kaynaşmasından kaynaklanan ünlü uzunlukları	18
4.1.1.1.2.3. Vurgu ve tonlamadan kaynaklanan ünlü uzunlukları	18
4.1.1.1.2.4. Ses düşmesinden kaynaklanan ünlü uzunlukları	19
4.1.1.1.2.5. Yabancı kökenli kelimelerde ünlü uzunlukları	19
4.1.1.1.3. Kısa ünlüler	19
4.1.1.1.4. İkiz ünlüler	19
4.1.1.2. Ünlü uyumu.....	19
4.1.1.2.1. Kalınlık incelik uyumu	19
4.1.1.2.1.1. Türkçe kelimelerde kalınlık incelik uyumu	20
4.1.1.2.1.2. Alıntı kelimelerde kalınlık incelik uyumu	20
4.1.1.2.1.3. Kalınlık incelik uyumunun bozulması	20
4.1.1.2.2. Düzlük yuvarlaklık uyumu	21
4.1.1.3. Ünlü değişimleri	22
4.1.1.3.1. Kalın ünlülerin incelmeleri	22
4.1.1.3.2. İnce ünlülerin kalınlaşması	23
4.1.1.3.3. Geniş ünlülerin darlaşması	23
4.1.1.3.4. Dar ünlülerin genişlemesi.....	24
4.1.1.3.5. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması	25
4.1.1.3.6. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi	25
4.1.1.4. Ünlü düşmesi.....	26
4.1.1.5. Ünlü türemesi	26
4.1.1.5.1. Önseste ünlü türemesi	26
4.1.1.5.2. İç seste ünlü türemesi	27
4.1.1.5.3. Son seste ünlü türemesi	27
4.1.1.6. Ünlü göçmesi.....	27
4.1.2. Ünsüzler	27
4.1.2.1. Ünsüz uyumu ve ünlü ünsüz uyumu	29
4.1.2.2. Ünsüz değişimleri	30
4.1.2.2.1. Tonlulaşma	30
4.1.2.2.1.1. Ön seste tonlulaşma	31
4.1.2.2.1.2. İç seste tonlulaşma	31
4.1.2.2.1.3. Son seste tonlulaşma	32
4.1.2.2.2. Tonsuzlaşma	32
4.1.2.2.3. Süreklileşme	33
4.1.2.2.3.1. Sızıcılaşma	33
4.1.2.2.3.1.1. Ön seste sızıcılaşma	33
4.1.2.2.3.1.2. İç seste sızıcılaşma	33
4.1.2.2.3.1.3. Son seste sızıcılaşma	33
4.1.2.2.3.1.4. Sızıcı ünsüzler arasında değişim	34
4.1.2.2.3.2. Akıcılaşma	34
4.1.2.2.3.2.1. Akıcı ünsüzler arasında	34
4.1.2.2.4. Süreksizleşme	35
4.1.2.2.5. Benzeşme	35
4.1.2.2.5.1. İlerleyici benzeşme	35
4.1.2.2.5.1.1. İlerleyici yarım benzeşme	35
4.1.2.2.5.1.2. İlerleyici tam benzeşme.....	35
4.1.2.2.5.2. Gerileyici benzeşme.....	36
4.1.2.2.5.2.1. Gerileyici yarım benzeşme.....	36

4.1.2.2.5.2.2. Gerileyici tam benzeşme	36
4.1.2.2.6. Benzeşmezlik.....	36
4.1.2.2.7. Ünsüz düşmesi.....	36
4.1.2.2.8. Hece kaynaşması	37
4.1.2.2.9. Hece düşmesi.....	37
4.1.2.2.10. Tekleşme	37
4.1.2.2.11. Ünsüz türemesi	38
4.1.2.2.12. Hece türemesi	38
4.1.2.2.13. Ünsüz ikizleşmesi.....	38
4.1.2.2.14. Metatez	39
4.1.2.2.14.1. Yakın metatez	39
4.1.2.2.14.2. Uzak metatez.....	39
4.2. ŞEKİL BİLGİSİ	40
4.2.1. Adlar	40
4.2.1.1. Addan ad yapım ekleri	40
4.2.1.1.1. +cı/+ci, +çı/+çi	40
4.2.1.1.2. +cık/+cik.....	40
4.2.1.1.3. +daş/+deş.....	40
4.2.1.1.4. +(i)ncı/(i)nci, +(u)ncu/(ü)ncü.....	41
4.2.1.1.5. +gıl/+gil	41
4.2.1.1.6. +ka, +ge	41
4.2.1.1.7. +kek	41
4.2.1.1.7. +ki.....	41
4.2.1.1.8. +lı/+li, +lu/+lü	41
4.2.1.1.9. +lık/+lik,+luk/lük +lığ, +lığ, +lig.....	42
4.2.1.1.10. +sız/+siz.....	42
4.2.1.1.11. +şım	42
4.2.1.2. Fiilden ad yapım eki.....	42
4.2.1.2.1. -a/-e:.....	42
4.2.1.2.2. -g:.....	42
4.2.1.2.3. -gı/-gi, -gu/-gü:	42
4.2.1.2.4. -(i)k/-(i)k, -(u)k/-(ü)k.....	42
4.2.1.2.5. -l.....	43
4.2.1.2.6. -ma/-me:	43
4.2.1.2.7. -mak/-mek	43
4.2.1.2.8. -mur	43
4.2.1.2.9. -n.....	43
4.2.1.2.10. -ş	43
4.2.1.2.11. -u/-ü	43
4.2.1.2. Ad Çekim Ekleri	43
4.2.1.2.1. Çokluk eki	43
4.2.1.2.2. İyelik ekleri.....	44
4.2.1.2.3. Hal ekleri	45
4.2.1.2.3.1. Yalın hal.....	45
4.2.1.2.3.2. İlgî hali eki	46
4.2.1.2.3.3. Yükleme hali eki.....	46
4.2.1.2.3.4. Yönelme hali eki.....	46
4.2.1.2.3.5. Bulunma hali eki.....	47
4.2.1.2.3.6. Ayrılma hali eki	48
4.2.1.2.3.7. Vasıta hali eki	48

4.2.1.2.3.8. Eşitlik hali eki	49
4.2.1.2.4. Aitlik eki	49
4.2.2.2. Sıfat	49
4.2.2.2.1. Niteleme sıfatı	49
4.2.2.2.2. Belirtme sıfatları	50
4.2.2.2.2.1. İşaret sıfatı	50
4.2.2.2.2.2. Soru sıfatı	50
4.2.2.2.2.3. Belirsizlik sıfatı	50
4.2.2.2.2.4. Sayı sıfatı	50
4.2.2.2.2.4.1. Asıl sayı sıfatı	50
4.2.2.2.2.4.2. Sıra sayı sıfatı	51
4.2.2.2.2.4.3. Üleştirme sayı sıfatı	51
4.2.2.2.2.4.4. Kesir sayı sıfatı	51
4.2.2.2.2.4.5. Topluluk sayı sıfatı	51
4.2.2.3. Zarf	52
4.2.2.3.1. Yer yön zarfı	52
4.2.2.3.2. Zaman zarfı	52
4.2.2.3.3. Niteleme zarfı	52
4.2.2.3.4. Azlık çokluk zarfı	52
4.2.2.3.5. Soru zarfı	53
4.2.2.4. Zamir	53
4.2.2.4.1. Kişi zamiri	53
4.2.2.4.2. Dönüşlülük zamiri	54
4.2.2.4.3. İşaret zamiri	55
4.2.2.4.4. Belirsizlik zamiri	55
4.2.2.4.5. Soru zamiri	55
4.2.2.5. Edat	55
4.2.2.5.1. Çekim edatları	55
4.2.2.5.2. Kuvvetlendirme edatı	56
4.2.2.6. Ünlem	57
4.2.2.6.1. Asıl ünlem	57
4.2.2.6.2. Seslenme ünlemi	57
4.2.2.6.3. Cevap ünlemi	58
4.2.2.6.4. Sorma ünlemi	58
4.2.2.6.5. Gösterme ünlemi	58
4.2.2.7. Bağlaç	58
4.2.2.7.1. Sıralama bağlaçları	58
4.2.2.7.2. Denkleştirme bağlaçları	59
4.2.2.7.3. Karşılaştırma bağlaçları	59
4.2.2.7.4. Cümle başı bağlaçları	59
4.2.2.7.4.1. Karşı durum bağlaçları	59
4.2.2.7.4.2. Açıklama bağlaçları	59
4.2.2.7.4.3. Benzerlik bağlaçları	60
4.2.2. Fiiller	60
4.2.2.1. Fiil yapım ekleri	60
4.2.2.1.1. Addan fiil yapım ekleri	60
4.2.2.1.1.1. +la-/+le-:	60
4.2.2.1.1.2. +a-/+e-:	60
4.2.2.1.1.3. +l-:	60
4.2.2.1.1.4. +sı-/+si-, +su-/+sü-:	60

4.2.2.1.2. Fiilden fiil yapım eki	60
4.2.2.1.2.1. -dır/-dir-, -tır/-tir-:	60
4.2.2.1.2.2. -l-:	61
4.2.2.1.2.3. -ma/-me-:	61
4.2.2.1.2.4. -n-:	61
4.2.2.1.2.5. -r-, -(a)r-/-(e)r-:	61
4.2.2.1.2.6. -ş-:	61
4.2.2.1.2.7. -t-:	61
4.2.2.2. Fiil çekim ekleri	61
4.2.2.2.1. Kişi ekleri	61
4.2.2.2.1.1. Zamir kökenli kişi ekleri	62
4.2.2.2.1.2. İyelik kökenli kişi ekleri	63
4.2.2.2.1.3. Emir ekleri	63
4.2.2.2.2.1. Şekil zaman ve ekleri	64
4.2.2.2.2.1.1. Basit çekim	64
4.2.2.2.2. Ek fiil	72
4.2.2.2.2.1. Ek fiilin isimlerle çekimi	72
4.2.2.2.2.1.1. Geniş zaman	72
4.2.2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman	73
4.2.2.2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	73
4.2.2.2.2.1.3. Şart Kipi	74
4.2.2.2.2.2. Ek fiilin çekimlenmiş fiillerle kullanımı	74
4.2.2.2.2.2.1. Hikaye	74
4.2.2.2.2.2.2. Rivayet	74
4.2.2.2.2.2.3. Şart	74
4.2.2.2.3. Sıfat fiil	74
4.2.2.2.3.1. -acak/-ecek:	75
4.2.2.2.3.2. -an/-en	75
4.2.2.2.3.3. -dık/-dik, -tık/-tik, -duk/-dük:	75
4.2.2.2.3.4. -mAz:	76
4.2.2.2.3.5. -mış/-miş:	76
4.2.2.2.4. Zarf fiil	76
4.2.2.2.4.1. -a/-e:	76
4.2.2.2.4.2. -arak/-erek:	77
4.2.2.2.4.3. -ınca/-ince, -unca/ünce:	77
4.2.2.2.4.4. -kan/-ken:	77
4.2.2.2.4.5. -mAdAn:	78
4.2.2.2.4.6. -mazdan/-mazdın:	78
4.2.2.2.4.7. -tıktan:	78
4.2.2.2.4.8. -P:	78
4.2.2.2.5. İsim fiil	79
4.2.2.2.5.1. -ma/-me:	79
4.2.2.2.5.2. -mAk:	79
SONUÇ	82
KAYNAKLAR	86
EK METİN	89

ÖZGEÇMİŞ.....xiv

SEMBOLLER

Ünlüler

(°) : Düz ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti

a° : a-o arası ünlü

e° : e-ö arası ünlü

i° : u-ı arası ünlü

i° : ü-i arası ünlü

(˘) : Diftong

(ˆ) : Arapçada ayn işareti

(˘) : Ünlüler üzerinde yarı kalın ya da incelme işareti

á : a-e arası ünlü

é : e-i arası ünlü

í : ı-i arası ünlü

ú : u-ü arası ünlü

ó : o-ö arası ünlü

(ˉ) : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti

Ünsüzler

ğ : Arka damak g'si

ħ : Hırıltılı h sesi

h : Nefesli h sesi

k : Arka damak k sesi

ñ : Geniz n'si

ř : Zayıf titrekli r sesi

F : f-v arası ünsüz

P	:	p-b arası ünsüz
T	:	t-d arası ünsüz
(√)	:	Ulama İşaret

KISALTMALAR

MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
MÖ.	:	Milattan Önce
MS.	:	Milattan Sonra
s.	:	sayfa
TDK	:	Türk Dil Kurumu
vb.	:	ve benzeri
vs.	:	vesaire
Yay.	:	yayınları

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa no</u>
Tablo 4.1. Kişi zamiri.....	53
Tablo 4.2. Dönüşlülük zamiri	54
Tablo 4.3. Zamir kökenli şahıs ekleri	62
Tablo 4.4. İyelik kökenli şahıs ekleri	63
Tablo 4.5. Emir ekleri	64
Tablo 4.6. Görülen geçmiş zaman	65
Tablo 4.7. Duyulan geçmiş zaman	66
Tablo 4.8. Geniş zaman.....	67
Tablo 4.9. şimdiki zaman	68
Tablo 4.10. Gelecek zaman.....	69
Tablo 4.11. İstek kipi	70
Tablo 4.12. Emir kipi	70
Tablo 4.13. şart kipi.....	71
Tablo 4.14. Ek fiilin geniş zaman çekimi	72

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

1.1.1. İlçenin Coğrafi Yapısı

Gaziantep ilinin güneydoğusunda yer alan Karkamış, 11.860 nüfuslu küçük bir ilçedir. İl merkezine uzaklığı 75 km olan ilçenin doğusunda Fırat Nehri ve Birecik, batısında Oğuzeli, kuzeyinde Nizip ve güneyinde Suriye yer almaktadır.

Karkamış Barak Ovasında bulunduğu için %95'i tarıma elverişli bereketli topraklara sahiptir. İlçe engebeli bir yapıya sahip olmamakla birlikte sadece Suriye sınırında Eşme Dağı yer almaktadır. Ormanlık alanın bulunmadığı ilçede çok sayıda zeytin ve fıstık ağacı bulunmaktadır.

İlçede Fırat Nehri yanında Yassı Geçit, Elifoğlu, Koyunbad ve Su Deresi bölgenin sulama ihtiyacını karşılamaktadır.

İklim yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı geçmektedir. Bunun yanında ilçede çöl ikliminin etkileri de görülmektedir.

1.1.2. İlçenin Tarihi

Karkamış'ın bulunduğu bölge tarihi bakımdan çok eski dönemlere kadar gitmektedir. Bölge hem milattan önceki asırlarda hem de milattan sonraki asırlarda önemli tarihi olaylara tanıklık etmiştir.

1.1.2.1. Milattan önce karkamış tarihi

Hasan Peker, Karkamış'ın milattan önceki tarihi durumuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Hitit kralları, zenginliğin kaynağının Doğu'da ve Güney'de olduğunu anlamakta gecikmemişlerdi. Ne de olsa Doğu altın, gümüş, değerli taşlar ve işlenmiş mallar cennetiydi. Kuzey Suriye, “Bereketli Hilal” olarak adlandırılan Zagros Dağları'nın ay gibi sınırladığı bölgenin bir parçasıydı.” (Peker, 2005:36).

Peker'in, Karkamış Krallığı adlı çalışmasında verdiği bu bilgiler doğrultusunda milattan önce Karkamış'ın önemli bir ticaret merkezi olduğunu göstermektedir.

Karkamış, tarihte ilk yazılı anlaşma olarak kabul edilen "Kadeş Anlaşması"nın yapıldığı yerdir. Karkamış'ın eski yerleşim yeri ilk kez İngiliz Hogarth tarafından 1876 yılında keşfedilmiş ve yapılan arkeolojik kazılarda çeşitli eserler bulunmuştur. Daha sonra 1912 ve 1915 yılları arasında Sir Leonart Vooley başkanlığındaki bir heyet bölgede kazı çalışmaları yapmıştır. I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin bölgeye gelmesiyle yapılan kaçak kazılar sonucunda ortaya çıkan çoğu değerli eserleri ülkelerine götürmüşlerdir.

Yapılan kazılar sonucunda Karkamış'ın Neolitik dönemde yerleşim yeri olduğuna dair vesikalar bulunmuştur. Bulunan vesikalara göre Karkamış en parlak dönemini MÖ. 2000 yıllarında yaşamıştır.

Çivi yazılı tabletlere göre Karkamış adına ilk kez Mari vesikalarında rastlanılmıştır. Hammurabi devrinde Mari'ye bağlı bir şehir olan Karkamış Hititlerden sonra Milattan önceki asırlarda uzun süre Mısır hakimiyetinde kalmıştır.

Hitit dönemine ait Boğazköy Vesikaları'nda bu dönemdeki Karkamış kralı Tuthalia ve oğlu Halpahis'in adı geçmektedir. Bu dönemden sonraki krallar Sahurunuva ve Tesup'tur.

Karkamış'ın milattan önceki dönemleriyle ilgili en iyi bilgi aldığımız devir Geç Hitit Devri'dir. MÖ. 1200'lü yıllarda Anadolu Friglerin istilasına uğramıştır. Bu istiladan kaçan Hititler güney ve güneydoğuda yeni krallıklar kurmuştur. Bu krallıklar içinde en kuvvetli krallıklar Malatya ve Karkamış krallıklarıdır. Bu dönemde etrafı surlarla çevrili bir kale içinde olan şehir komşularıyla siyasi ve ticari ilişkiler kurmuştur.

Milattan önceki asırda Asur vesikalarına göre Karkamış'ın son kralları Sangana ve Pişiriş'tir.

MÖ. 700 yıllarında Karkamış Asur saldırılarına dayanamamış ve Asur hakimiyetine girmiştir. Bu dönemde Asurlar Karkamış'ı istila ederek değerli eşyaları yağmalamıştır.

Milattan önceki Karkamış'ta yaşayan ve tespit edilen krallar:

1. Pava Şarruma
2. I. Luhas
3. Asutuvatimais

4. II. Luhas
5. Katuvas
6. Sangara
7. Astaris
8. Astarisin
9. Araras
10. Kamanas
11. Astarus
12. Pişiriş

1.1.2.2. Milattan sonra karkamış

Karkamış MS. VII. yüzyıla kadar Asur devletinin egemenliği altında kalır. Daha sonra sırasıyla Babil, Pers, Roma, Bizans ve Araplar bu topraklarda hüküm sürmüştür.

1.1.2.3. Osmanlılar döneminde karkamış

Anadolu Selçuklu devletinin dağılmasıyla beraber Anadolu'da Türk birliği bozulur. Anadolu'da Türk birliğini yeniden kurmayı başaran boy Osman oğulları olmuştur. Osmanoğulları yaptıkları fetihlerle zaferler kazanmış ve sınırlarını genişletmiştir.

Yavuz Sultan Selim döneminde 1516'da Mercidabık Savaşı'nın kazanılmasıyla Karkamış ve içinde bulunduğu bölge Osmanlı'nın eline geçmiştir. Daha sonra Osmanlı bu bölgeye iskan politikasını uygulamaya başlar. Bu politikanın amacı bölgeyi Türkleştirmektir.

İskan politikasının bir diğer amacı ise merkeze uzak yerleşim yerlerinde düzeni sağlamaktır. Araplar Osmanlı'yı bu bağlamda en çok uğraştıran topluluk olmuştur. Osmanlı bu bölgede düzeni sağlarken zorlandığından dolayı bu bölgede asayiş sağlamaya üzere Türkleri yerleştirmiştir.

XVII. yüzyılda bu politikayı kademeli olarak uygulamaya koyan Osmanlı Orta Anadolu'da yaşayan bazı Türk aşiretlerini Fırat boyu civarlarında iskana mecbur tuttu. Böylece uygulama amacına ulaştı, hem bölgenin Türkleşmesi sağlanmış hem de bölgedeki asayişsizlik sorununun önüne geçilmiştir.

İskan politikası bölgede Türkleştirme ve asayiş problemini çözmekle kalmamış bu göç aynı zamanda türkü, şiir, menkıbe gibi türlere de konu olmuştur.

Göç yolunda yaşanan olaylar bu türlere yansımış ve bunun sonucunda “Barak Kültürü” ortaya çıkmıştır. Bölge ilçe adıyla değil “Barak” olarak anılmaya ve tanınmaya başlanmıştır.

I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Hükümdarlığı Almanya’nın yanında savaşa girme kararı almasıyla savaş, daha geniş bir alana yayılır. Savaş yıllarında Gaziantep ve civarı ise önce İngilizlerin daha sonra Fransızların işgali altına girer. Bu dönemde işgale karşı koymaya çalışan Kuva-yi Milliye birliklerinin hareket noktalarından biri de Karkamış olmuştur. Özellikle Akçakoyun ve Çobanbey gibi yerlerde Fransız kuvvetlerine karşı mücadele verilmiştir. Çekilen bütün sıkıntılara rağmen bölgede verilen kararlı mücadele sonucunda Fransızlar bölgeden çekilmek zorunda kalmışlardır. Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Lozan Konferansı’nda alınan kararlar neticesinde Türkiye-Suriye sınırı çizilmiştir.

“Türkiye-Suriye sınırının çizilmesiyle Münbüç, Keklice, Avşarbucağı ve Carablus gibi Türk nüfusunun yoğun olduğu yerler Suriye tarafında kalmıştır. Bu tarihten sonra Karkamış önce Birecik’e sonra Nizip’e bağlanmıştır. Daha sonra bucak olan Karkamış’ta 1961’de belediye teşkilatı kuruldu.” (Karkamış, 2006:23).

1.1.3. İlçe Kültürü

Tarih boyunca Hititler, Asur, Babiller gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir bölge olan Karkamış, tarihi öneminin yanında ticari ve kültürel açıdan da önemli bir yere sahiptir. Bölge yapılan arkeolojik kazılar da Karkamış’ın geçmişte ne derece önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya göç etmeye başlamasıyla birlikte Anadolu toprakları Türkleşmeye başlamıştır. Türk boyları Anadolu’ya sadece yerleşmiş olmakla kalmamış, aynı zamanda yaşam tarzları, kültür, dil vb. birçok unsuru da yanlarında getirerek Anadolu’nun Türk Yurdu olmasında büyük katkılar sağlamıştır.

Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türk topluluklarından biri de Baraklardır. Baraklar Anadolu’ya geldiklerinde ilk olarak Yozgat ve civarındaki yerlere yerleşmiş daha sonra bölge çıkan huzursuzluktan dolayı Osmanlı Devleti Barakları Karkamış ve civarına yerleştirmiştir. İskan politikası doğrultusunda o gün Halep ve civarına yerleştirilen Baraklar tarih boyunca, bilim ve teknolojiye gelişmelere rağmen, kendi kültürlerini yaşayabilmeyi başarmışlardır.

1.1.3.1. Karkamış adı

Karkamış İlçesi Tanıtım Kılavuzunda yer alan bilgiye Karkamış adı Tarihte bilinen ilk destan olan Gilgameş'e** dayandırıldığına dair bir görüş bulunmaktadır. Bu doğrultuda destan hakkında çalışma yapmış olan Muazzez İlmiye Çığ'ın Uygarlığın Kökeni Sümerliler adlı çalışmasında geçen ifade şöyledir:

“Gilgameş, çok bilen, bilgili, her şeyi bilen ve gören olarak nitelenir. Diğer taraftan Gilgameş adındaki ilk heceyi tanımlayan işaret hem gil hem de bil okunabilir. ... Eğer biz ön heceyi bil okuyacak olursak bilga, bilgan kelimesi Türkçede bil kökünden bilim, bilik, bilgi, bilgan=bilen anlamına geliyor. Eski Türklerde Bilge Kağan, Bilge Beg gibi kahraman adlarına ve ünvanlarına raslanıyor (Olcas Süleyman, Az İ Ya). Meş, miş ile son bulan Alpamiş, İlalmış, Tohtamış gibi Türk kahraman adları ile Bilgameş/miş arasındaki bu kadar benzerlik aynı kökten gelmiş olacağını göstermektedir.” (Çığ, 2007:35).

Gaziantep Müze Müdürü Arkeolog Ahmet Beyazlar ise bir röportajında Karkamış adı ile şu bilgileri aktarmaktadır:

“Karkamış, 18. yüzyılın başından itibaren citadeli (iç kale) surları ve yüzeyindeki heykeltıraşlık eserleriyle gezginlerin dikkatini çekmiştir. 1876'da Asur bilimci George Smith tarafından burasının Asur, Mısır ve İbrani kayıtlarında adı geçen Karkami olduğu tespit edilmiştir. Karkamış adı Akadca'da Karum Kameş (Tanrı Kameş'in Limanı, ticarethanesi), Mısır hiyeroglif yazıtlarında ise kuş ve kemiş resmiyle belirtilmiştir.”

1.1.3.2. Barak adı

XVI. yüzyılda Anadolu'ya Orta Asya'dan gelmeye başlayan Türk boyları arasında “Barak” adıyla bilinen bir boy da gelmiştir. Öncelikle İç Anadolu topraklarına yerleştirilmiş, daha sonra bölgede huzursuzluk çıkardıklarından dolayı Osmanlı devleti tarafından farklı bölgelere iskan edilmiştir.

Gaziantep'in Karkamış, Nizip ve Oğuzeli bölgelerine yerleştirilen “Baraklar” bugün varlıklarını hala sürdürmektedir. Bölge ilçe adlarıyla değil “Barak” adıyla tanınmaktadır. Gaziantep'in bu bölgesine adını veren “Barak” kelimesinin kökeni ile ilgili şu tanımlar yapılmıştır:

“Ebul Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terakime adlı eserine göre, barak, pek eski devirlerden, destanlar çağından beri bilinen bir Türk şahıs ve kabile adıdır. Oğuz Destanı'nda Kıl Barak, İt Barak, Kara Barak şeklinde rastladığımız Barak ismi, hem şahıs, hem kavim hem de ülke ismi olarak kullanılmaktadır.” (Sevinç, 1983:61).

Faruk Sümer, Oğuzlar adlı eserinde barak sözcüğünün sıfat olarak kullanılmasının yanında şahıs adı olarak kullanıldığına dair şöyle açıklama yapmaktadır: “Barak kelimesinin çok tüylü bir köpeğe denildiğini ve şahıs ismi

** Gilgameş Destanı, bilinen en eski destandır. Eser, 12 tabletten oluşmaktadır ve Sümerce yazılmış, ancak Babiller tarafından Akad dilinde bir bütün olarak yazılmıştır. Destana dair Çığ, şu bilgileri aktarmaktadır: “Gilgameş sevinen, üzülen, didinen, yorulan, umutlanan, umutsuzluğa kapılan bir insandır.” Gilgameş Destanı, Uruk Kralı Gilgameş'in ölümsüzlüğü arayış yolundaki maceralarını anlatan bir destandır.

olarak kullanıldığını biliyoruz. Barak Hacıb, Barak Han, Barak Reis. Bu oymağın adının da bir şahıstan geldiğine şüphe edilemez.” (Sümer, 1999:212).

Kaşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan ve Türk dili ve edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Divan-u Lügati't Türk adlı eserinde barak sözcüğüne şöyle açıklık getirmektedir:

“çok tüylü köpek. Türklerin inandıklarına göre kerkes kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlarmış bunların üzerine oturmuş, yumurtanın birisinden barak çıkarmış. Bu, köpeklerin en çok koşanı en iyi avlayanı olurmuş. Öbür yumurtadan da bir yavru çıkarmış, bu son yavru olurmuş.” (Atalay, 2006:377).

Dede Korkut'ta sadece bir yerde geçen kelime *tüylü köpek*** anlamında kullanılmaktadır.

Sözcüğün Derleme Sözlüğü'nde ağızlardaki farklı kullanımlarına da yer verilmiştir:

“Kütahya (Emet) çopur, çiçek bozuğu; Afyon (Dinar), Niğde (Bahçeli) çocuk, küçük çocuk; Burdur (Tefenni) şaşkın; Bolu (Göynük) kır bekçisi, koğucu; Samsun (Çarşamba) çorak, yeşillenmiş sazlık, kirli göl; Trabzon (Maçka) eğri; Denizli(Yukarıseyit) Kız evinden oğlan evine gönderilen çiçek, kız evinden oğlan evine gönderilen mendil üzerine yapılan süs; Denizli (Sarayköy) karışık renkli; Konya (Ereğli) eski mahalle mekteplerinde çocukların altlarına aldıkları küçük minder.”

Barak kelimesi, tarihte şahıs ismi, yer adı, boy adı ve sıfat olarak kullanılmıştır, günümüzde ise farklı ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak çeşitli anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir.

1.1.3.3. Barak kültürü*

Karkamış, doğal çevre durumu bakımından yazları çok sıcak ve bitki örtüsü, fıstık ağaçları dışında, olmasına rağmen tarih boyunca önemli bir yere sahip olmuştur. Milattan önceki dönemlerde ticaret merkezi olan Karkamış, sonraki dönemlerde de önemini korumuştur. Osmanlılar döneminde bu topraklara iskan edilen Baraklar (Nizip, Oğuzeli, Karkamış), kendine has kültürü olan bir topluluktur ve *kapalı bir toplum olma özelliği* (Karkamış, 2006:32) gösterdiğinden gelenek ve göreneklerini günümüze taşıyabilmeyi başaramışlardır.

Bölge, Suriye ile sınır komşusu olmasına rağmen kendi kültür ve yaşam tarzlarını koruyarak “Barak kültürü”nün nesilden nesile aktarılmasını sağlamışlardır. Buna en önemli katkı sağlayan unsurlardan biri de Gaziantep'te sadece Barak kültürüne has olan “Barak odası” geleneğidir.

** Vatikan ve Dresden Nüshalarından oluşan Dede Korkut, “barak” kelimesi, Kam Pürenüñ Oğlı Beyrek Boyını Beyan İder Hanum Hey, hikayesinde “İvüñüz ardı dereçük degül miyidi / İtüñüz adı Barak degül miyidi” mısrasında bir yerde kullanılmaktadır.

*** Birinci bölümde Karkamış tarihi, Karkamış coğrafyası ve Barak kültürü başlıklarında genel olarak Karkamış Kaymakamlığı tarafından hazırlanan Tarihi ve Kültürü İle Barak (2006) ve Karkamış (2010) adlı çalışmalardan faydalanılmıştır.

“Barak odaları diye adlandırılan bu odalar, köyler kurulurken sahibi olan kişinin evinin bitişiğinde ve fakat kesinlikle evden ayrı olarak yapılır. Sahibinin evine olan uzaklığı veya yakınlığı odaya yapılacak hizmetlerin mümkün olabileceği mesafedir. Zira bu odaların yemek dahil her türlü ihtiyaçları sahibinin evinden ve mutfağından karşılanmaktadır.” (Karkamış Tanıtım Kitabı, 2006:40).

“Barak odası” yaşlıların gençlere tecrübelerini aktardığı bir okul, insanların bir araya gelerek sorunlarına çözüm aradığı bir kurum ve aynı zamanda bir araya gelerek eğlendikleri, yörede “Barak Havası” olarak bilinen türkülerin icra edildiği, hikayelerin masalların anlatıldığı birden fazla fonksiyona sahip olan bir mekandır.

Odalar sadece köy halkının bir araya geldiği bir mekan olmayıp aynı zamanda misafirlerini konukladıkları bir yerdir. Bu odalarda dışardan gelen herkes kalabilir ve her şey o evin sahibi tarafından karşılanırdı.

“Önemli konuklar geldiğinde oda sahibi orada ise o, yoksa sıra ile ailenin en büyük erkekleri konuğu ağırlamak için elinden gelen her çabayı gösterir. Konuk oturtulup hal hatır sorulduktan sonra bazen hissettirilmeden bazen de duruma göre sorularak yemek kalıp kalamayacağı öğrenilirdi. Bu arada birisi görevlendirilerek sürüye gönderilir, bir veya birkaç kuzu veya koyun getirtilip hemen kesilip yüzülür ve çok acele olarak yemek haline getirilir.” (Karkamış, 2006:42).

Derlemiş olduğumuz metinlerin birinde Halef Ünal, barak odalarına dair şu bilgileri aktarmaktadır.

“Vallahi cemaat oraya toplanır, çaylarını pişiririm, kahvelerini veririm, sohbet ederiz. Filan ne ekti, ziraatçilikten. Ahmet’in şöyle ekini var, Muhammet’in böyle ekini var, onun iyi bağı, fıstığı tutkun, fıstık ekelim. (Herkes) her şeyden konuştu orada. Oda kahve gibi bir şey, yüzük (oyunu) oynanır.”

Ahmet Kalkanın anısından aldığımız bir bölüm:

“Aleykümselam bura beşirin odası mı? evet, beşirin odası kardeş, odaya arkadaşla geçtik oturduk. Biraz sonra oda sahibi geldi. Merhaba hoş beş güzel. Nereden gelip, nereye gidiyorsunuz? Dedik kardeş kuzu muzunu alıyoruz, akşam oldu biz de bura da kalmak istiyoruz. Ehlem ve sehlem başım üstüne, başım (üstünde) yeriniz var. oturduk, yemeğin başına beş on adam oturduk.

Oda sahibinden başka bir o satıcı var, iki (kişi) biz, oda sahibi, beş altı tane (kişi) daha geldi. Oturduk, yemeğimizi yedik, bunlar işte sağdan soldan konuştular. Kahve çay vakit geçti. Dedi, çocukların yataklarını getirin, oda sahibi, bu adamlar yorgun yatsınlar dedi. Oda büyük uzun, o adamlar bize birer yatak getirdi, serdiler. Böyle kendileri de kimi bir battaniye aldı, geldi üstünü örttü, yattı. Sabahleyin adam, odaya gelmiş, erken, çay pişirip ikram edecek, o adamlar da kalktı o yeri yatağı topladılar işte (daha sonra) her biri bir taraf dışarı çıktı. Ben dedim (ki), Beşir Ağa bu arkadaşlar senin kardeşin mi? beş altı tane hepsi babayığit adamlar. Kilis şivesi dedi, yok ağa onlar ekmezsiz dedi. Burada köylerde dolaşırlar, ava mava giderler, keklük meklik avı, akşam gelir burada (yemeklerini) yerler, kalırlar dedi. Mekanları bura dedi. Ağadan adam onlar da gelir yer, içermiş.”

Yukarıda barak odasıyla ilgili aldığımız bölümler “Barak odası”nın yöre kültüründe önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Odalar sadece yörede yaşayan insanların bir araya gelerek zaman geçirdikleri bir mekan olmayıp aynı zamanda ihtiyaç sahibi insanların da barındığı bir yer olma özelliği göstermektedir.

Barak kültüründe düğün de önemli bir yere sahiptir. Eskiden kız istemeden düğün oluncaya kadar her şey belli bir gelenek içerisinde yapılırdı. Kız ve erkek

birbirini görmeden ailelerin karar vermesi sonucunda evlenirdi. Bugün bu gelenek artık kaybolmaya başlamıştır. Ahmet Ünal, kız istemeyle ilgili şu bilgiyi verir:

“Evet, yok görmedim, gördüm (desem) yalan olur. Buraya geldi gelin olduktan sonra işte. Kader ilahi. Önceden göstermezlerdi kızı işte böyle. Dedi sen istiyorsan odurki yani geriden bakarsın. Ya bakamazsın, göremezsın ayıptır yani o zamanda göstermezlerdi.”

Yöreyle ait kına türkülerinden bir örnek (Fethiye Çınar)

“Atının başı da alınmadı mı,
Senin elinde birisi bulunmadı mı
Gittin yad ellere
Atının başı alınmazmış
Elinde birisi bulunmazmış
Dön gel gelin dön gel geri yurduna

Gelinin kıması kömürden olur
Gözünün sürmesi çamurdan olur
Ağlama gelin ağlama anan ağlasın
Gelin atına atını bağladım da nar ağacına
Zülûfün dolaştı da gül ağacına”

Barak kültüründe aynı zamanda doğum adetleri, kına geceleri vb. uygulamalar da önemli bir yere sahiptir. Doğum uygulamalarında anneye yönelik ve bebeğin tuzlanması uygulamalarını Türkan Uzunaslın şu cümleleriyle anlatır:

“Neler yaparız, kadın doğumu yapar. İşte yumurta pişirirler bir tabak yer, onun yanında bir bardak çay içer, süt içer yatar. Bebeği de şey ederler, yatar yerinde. Yüzüne ahmediye örterler. Elinden geçenler dağlar önceden yani. Şimdi doktor var, önceden öyle. Her şey ayrıntılaştı ve çoğaldı. Önceden böyle şeyler yoktu. Dört kere tuzlarız, dört kere tuzlarız. Haftada bir tuzlar, bir kaşık şeker atar, bir kaşık da tuz atarız. Kendini iyice tuzlar ağzına damağına kadar süreriz. On dakika on beş dakika sararız kucağıımızda bekler. İşte ondan sonra da suyunu hazırlar, kendini sabunlar, şampuanlar, lifler siler kurutur, giydiririz. Terlediğı zaman kokmaz, büyüdüğü zaman kokmaz. Gözüne limon sıkırız, sürme çekeriz, hiç böyle (gözü) akmaz, gözleri hiç ağrımaz, yazın çapaklanmaz. Kiminin çocuğına baktığın zaman gözü pis pis olur. Hiç bir şey olmaz.”

Yöre kültüründe kadın ve erkeğı birbirinden ayırmak için kadınların yüzlerine, ellerine dövme yaptırmaları da dikkat çekicidir. Önceden her kadının yaptırdığı dövmeyle günümüzde yöre kadınlarının yaptırmadığı görülmektedir. Safiye Kılıç'ın anlatımıyla dövme yapımı:

“Şimdi siz nasıl yüzünüze boya sürüyorsunuz, dudağıımıza boya sürüyorsunuz, eskiden de bunlar süstü. Üç tane dört tane iğneyi bağlarlar, uçlarını böyle iplikle bağlarlar. Burayı da yazarlar. Ondan sonra böyle iğneyle batırırlar, batırırlar kan çıkar, kanar bırakırlar. Baş tutar yani kemre tutar. Kemresini kaldırırlar böyle kalır. Yeşil ödde var işde hayvanın ödü onunla ocaklarda is olur onunla birbirine katarlar ondan sonra işte üstünden kabuki kalktıktan sonra böyle kalır. Benimki yapıldığında on iki on üç yaşlarındaydım. Şekilleri çingeneler yazar. Mezarda gider. Kadınlara erkeğı birbirinden ayırmak için kimi erkek gibi olur kızların. İşte modası kalktı şimdi.”

Barak kültürü, kadınların giyim kuşamları, türküler, düğünleri, Barak odası geleneğı gibi unsurlar açısından kendine has ayrı bir yeri olduğunu bölgede hissettirmektedir. Bazı uygulamalar günümüze kadar gelmişken bazıları unutulmaya yüz tutmuş olsa da Barak kültürü yaşamaya devam etmektedir

İKİNCİ BÖLÜM KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. KAYNAK ÖZETLERİ

Muharrem Ergin. (1983). Türk Dil Bilgisi: Kitap, “Sesler, Kelimeler ve Kelime Grupları ve Cümleler” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Türk dili gramerinin önemli eserlerinden biri olan kitap, ses ve şekil bilgisi bölümünde çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır.

Zeynep Korkmaz. (2010). Gramer Terimleri Sözlüğü: Eser, Türk grameri alanında kullanılan terimlere açıklık getirmektedir. Tez çalışmasının inceleme bölümünde gramer terimlerinin tanımlanırken çalışmaya önemli katkılar sağlamıştır.

Leyla Karahan. (1996). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması: Karahan tarafından hazırlanan çalışma, “Giriş, İnceleme, Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türkiye yapılan ağız çalışmalarıyla ilgili bilgi verdikten sonra, inceleme bölümünde Anadolu ağızlarını ses ve şekilbilgisi özelliklerine göre üç grupta (Doğu Grubu Ağızları, Kuzeydoğu Grubu Ağızları, Batı Grubu Ağızları) toplanmaktadır. Eser, çalışmamızın konusu olan Karkamış Ağızı’nın Anadolu Ağızları Sınıflandırmasında hangi grupta olduğunu belirlememizde yardımcı olmuştur.

Faruk Yıldırım. (2006). Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I-II: Eser iki kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitap, “Giriş, Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi” bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde alanla ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra Adana ve Osmaniye illerinin ses ve şekil bilgisi açısından Türkiye Türkçesi yazı diliyle olan bağlantısı ya da farklılıkları açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci

kitabında ise illerden derlenen metinlere yer verilmiştir. Eser, Karkamış Ağzı çalışmamızda içerik ve yöntem konusunda katkı sağlamıştır.

Günay Karaağaç. (2010). Türkçenin Ses Bilgisi: Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ses ve sesin nasıl oluştuğuna dair bilimsel verilerle açıklık getirilmekte ve ünlü ve ünsüzler ayrıntılarıyla tanıtıldıktan sonra ses olaylarına yer verilmiştir. İkinci bölümde Türk dilinin ses özellikleri ve Türkçede bulunmayan sesler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Türk dilinde bulunan seslerin tarihi gelişim süreçleri verilmiştir. Kitap, tez çalışmasının ses bilgisi bölümünde önemli katkılar sağlamıştır.

Zeynep Korkmaz (2009). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi: Korkmaz tarafından hazırlanan kitap, Türkçenin şekil bilgisini ele alan bir eserdir. Türkçenin şekil bilgisi özelliklerini ayrıntılarıyla açıklanan kitapta, eklerin görevleri, anlamları ve sözcük türleri (isim, sıfat, zamir, zarf vb.) üzerinde durmaktadır. Kitap tez çalışmamızın şekil bilgisi çalışmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Necmettin Hacıeminoğlu. (1992). Türk Dilinde Edatlar: Eser, “Çekim Edatları, Bağlama Edatları, Kuvvetlendirme Edatları, Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları, Soru Edatları, Çağırma-Hitap Edatları, Cevap Edatları, Ünlemler, Gösterme Edatları ve Tekerrür Edatları” toplam dokuz başlıktan oluşmaktadır. Kitapta Eski Türkçeden günümüze Türk dilinde yer alan edatların hem kökeni hem de cümle içindeki fonksiyonları ele alınmıştır. Kitap, tez çalışmasının edat, bağlaç ve ünlem başlıklarının değerlendirilmesinde katkı sağlamıştır.

Turgut Günay. (2003). Rize İli Ağzıları: Günay tarafından hazırlanan çalışma, İnceleme, Metin ve Sözlük başlıklarından oluşmaktadır. İnceleme başlığı altında Rize ilinden derlenen metinlere dayanarak, bölge ağzının ses ve şekil bilgisi özellikleri tespit edilmiştir. Kitap tez çalışmasının ses ve şekil bilgisi bölümünde katkı sağlamıştır.

Gürer Gülsevin. (2010). Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağzıları: Yazar çalışmasında Türkiye Türkçesi ağzıları ile ilgili yapmış olduğu çalışmaları bir

araya getirmiştir. Eserde yazarın toplam yirmi bir yazısı yer almaktadır. Eser, tez çalışmasının inceleme aşamasında özellikle ses bilgisi bölümünde katkı sağlamıştır.

Tuncer Gülensoy, Ercan Alkaya. (2003). Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası: Kitap Aralık 2000 yılına kadar yapılmış çalışmalarının listesini kapsamaktadır. Eserde ağız araştırmalarıyla ilgili tez çalışması, kitap, makale ve süreli yayınlara yer verilmiştir. Eser, ağız araştırmaları alanında yapılan çalışmalar hakkında bilgi vererek, çalışmaya katkı sağlamıştır.

Zeynep Korkmaz. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzları: Eser, Güney-Batı illerini kapsayan çalışmadır. Eserde Manisa, İzmir, Uşak, Denizli, Aydın, Muğla ve Afyon'un Dinar ilçesinden derlenen metinlerin ses bilgisi bakımından gösterdiği özellikler tespit edilmiştir. Batı Grubu ağızında yer alan Güney-Batı Anadolu ağzları tez çalışmamızın ses bilgisi bölümünde önemli katkılar sağlamıştır.

Ömer Asım Aksoy. (1945-1946). Gaziantep Ağızı (I-II-III): Aksoy tarafından hazırlanan çalışma üç ciltten oluşmaktadır. I. cilt üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Gaziantep ağızı ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Gaziantep ağızının Arapça, Farsça, Batı dilleri ve Azeri Türkçesi ile benzerlik ve farklılıklarını ele almıştır. Üçüncü bölümde Gaziantep ağızından derlenen metinlere yer verilmiştir.

Gaziantep Ağızı adlı çalışmanın ikinci cildi Gaziantep ağızından derlenen “deyim, atasözü, beddua ve dualara” yer verilmiştir. Üçüncü cilt ise derlenen metinlerin sözlüğünü oluşturmaktadır. Eser tez çalışmasında Gaziantep ağızı ile ilgili önemli katkılar sağlamıştır.

Sadettin Özçelik. (1997). Urfa Merkez Ağızı: Eser, “İnceleme, Metin ve Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. Urfa merkez ağızının ses, şekil ve cümle bilgisi özellikleri tespit edilmiştir. Metin bölümünde derlenen metinler yer almaktadır. Eser, tez çalışmasında ilçe ağızının Doğu grubu ağzlarıyla benzerliğini tespit ederken katkı sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Karkamış Ağzı tez çalışması öncesinde bölgenin etnik yapısı ve coğrafi durumu hakkında bilgi topladık. Bölgede derleme yapmadan önce son dönemde ağız araştırmalarında uygulanan üçgen tekniğinden yararlandık. Genellikle halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarında uygulanan üçgen tekniğinin ağız araştırmalarında da kullanılabileceğini Nevzat Gözaydın şöyle açıklanmaktadır:

“O ilin bir ilçesindeki özellikleri belirleyebilmek için, en küçük ölçekli bir haritayı önümüze almamız ve dağ köylerinden başlayarak derleme yapacağımız köyleri genişçe bir üçgen olarak kenarlarını birleştirmemiz bize kolaylık sağlayacaktır. Bu üçgenin köşelerinde bulunan köylerde aracı ve kaynak kişileri arayıp bularak derlemeleri yapacağımızı belirledikten sonra o üçgen içinde kalan diğer köyleri uzun süreyle araştırmak gerekmeyecektir.” (Gözaydın, 2009:228).

Tez çalışmasında gerekli ön çalışmalar yapıldıktan sonra bölgede derleme yapılacak kaynak kişiler önceden tespit edilmiştir. Derleme yapılacak kaynak kişilerin yaşına, eğitim durumlarına dikkat edilerek özellikle okur yazar olmayan kişilerle görüşülmeye özen gösterilmiştir. Bölge kaynak kişilerden derleme yaparken bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlar, kaynak kişinin bilgilerini vermemesi ve dini açıdan yasak olduğu düşüncesiyle türkü, ninni vb. türlerde konuşmaması gibi bazı sorunlardan dolayı yazıya geçirilen metinlerden birinde kaynak kişinin sadece adına ve derleme yerine dair bilgilere yer verilmiştir. Kaynak gösterilen Aşık Mahgûl lakaplı Mehmet Kılıçoğlu ve Muhittin Özaslan'a ait ses kayıtları Abdullah Bayındır'dan temin edildiğinden kaynak kişilerin yaşları ve derleme yerlerine dair bilgilere ulaşılamıştır. Bu arada Mehmet Kılıçoğlu, 2004'te vefat etmiştir.

Karkamış Ağzı adlı tezimize materyal olarak Karkamış ilçe ve köylerinden derlemiş olduğumuz ses kayıtlarını temel aldık. Tezimizin inceleme aşamasının temel unsurlarından biri olan derleme aşamasında önceden tespit ettiğimiz yerlere giderek kaynak kişilerle yaptığımız ses kayıtlarını Anadolu ağızlarında temel alınan transkripsiyon alfabesine dayanarak deşifre ettik.

Yazıya geçirilen kayıtlar ses ve şekil bilgisi açısından incelenerek Karkamış Ağzı'nın Türkiye Türkçesi yazı dili ile olan benzerlikleri ve farklılıklar değerlendirilmiştir. Bölge ağzı ile ilgili değerlendirme yapılırken Türkiye Türkçesi ve ağız araştırmaları alanıyla ilgili kitap, makale, tez vb. bilimsel yayınlardan faydalanılmıştır.

3.2. YÖNTEM

Karkamış Ağzı adlı tezimizle ilgili ilk olarak deşifre ettiğimiz metinler ses ve şekil bilgisi bakımından göstermiş olduğu benzer ya da farklı özelliklerine göre fişlenmiştir. Bölge ağzından derlenen metinler incelenirken Anadolu ağız sınıflandırmasında Batı Grubu Ağzıları içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda Batı Grubu Ağzılarının göstermiş olduğu ortak özelliklere ve bölgenin geçiş bölgesinde olması da göz önünde bulundurularak Doğu Grubu Ağzılarıyla olan bağlantısı tespit edilmiştir.

Çalışmanın Ses ve Şekil Bilgisi bölümünde bölge ağzından derlenen metinleri fişleyerek, Türkiye Türkçesi yazı diliyle karşılaştırılıp, ses ve şekil bilgisi yönüyle incelenerek birbirine benzer ya da farklı kullanımları tespit ettik. Şekil bilgisi bölümünde ise çekim ekleri, yapım ekleri ve kelime türleri incelenerek, Türkiye Türkçesi şekil bilgisiyle karşılaştırılmıştır. Karkamış Ağzı konulu tez çalışması değerlendirilirken sadece günümüz Türkiye Türkçesine göre ele alınmamış, özellikle şekil bilgisi bölümü değerlendirilirken, art zamanlı inceleme yönteminden de faydalanılarak bölge ağzının Eski Türkçe dönemiyle olan ortak özellikleri de tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SES VE ŞEKİL BİLGİSİ

4.1. SES BİLGİSİ

4.1.1. Ünlüler

Ünlüler, oluşumları sırasında, ses organlarında, hiçbir engelle karşılaşmayan seslerdir. Günay Karaağaç ünlülerin özellikleri hakkında şu bilgileri vermektedir:

Ses yolunda gürültü doğuracak belli bir engelin bulunmaması ve hava akımının zayıf olması, ünlü boğumlanmasının anatomik ve fizyolojik genel özelliğidir. (Karaağaç, 2010:41).

Türkiye Türkçesi yazı dilindekilerin dışında Karkamış Ağzı'nda on tane ünlü tespit edilmiştir: á, â, é, ê, í, î, i°, ò, ó, ú.

á ünlüsü: a ve e arasında bir ses olup a'ya daha yakın boğumlanan bir ünlüdür. Bölge ağzında genellikle alıntı kelimelerde görülen bir sestir.

def'á (7/16), rahmá (7/13), nikáh (7/50), nidá (8/9), cumá (8/3), vásayit (15/34), şifá (7/46), cenávar (7/59), duá (7/49) . bárabar (11/14), hócá (26/1), aysál (27/3), siláh (20/6), gadifá (18/2), hábá (20/34), hacá (15/42), yár (27/6), yárdá (27/6).

á ünlüsü bazı Türkçe kelimelerde de görülmektedir. dađlár (26/3).

â ünlüsü: a ile o arasında bir ünlü olan â ünlüsü, bölge ağzında birkaç kelimedede tespit edilmiştir. vârdı (9/30), âbi (13/25).

é ünlüsü: e ve i arasında ince, kapalı bir ünlüdür. Eski Türkçede var olan ancak günümüzde Türkiye Türkçesi yazı dilinde olmayan kapalı é sesi diğer Türk lehçelerinin yazı dilinde yer almaktadır (Türkmence, Gagavuzca, Kırgızca, Özbekçe vb.). Anadolu ağızlarında yaygın olarak görülen é sesi, Karkamış bölge ağzında sık kullanılan bir sestir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kapalı é sesi yerine e ya da i sesi

kullanılmaktadır, ancak Karkamış ağzında kapalı e sesinin bulunduğu kelimelerin hem “e” hem de “ı” şeklinde kullanıldığı da tespit edilmiştir (yimek/yemek). démiş (2/2), vérmiş (3/8), yémek (2/8), gétmiş (2/9), héç (3/2), élma (3/8), yér (7/19), sabır_étmiş (7/12), nétdi (7/13), béyle (13/25), éyle (19/19), bés (20/41), émme (7/59).

ê ünlüsü: “e ile ö arasında, hafif yuvarlaklaşmış, yarı yuvarlak, geniş, ince bir ünlüdür.” (Gül, 1999:17).

Derlenen metinlerde bu ünlü sadece bir yerde tespit edilmiştir. êsürdikçe (19/34).

í ünlüsü: ı ve i arasında bir ünlü olan í ünlüsü Ahmet Buran tarafından şöyle tanımlanmaktadır:

“ı ile i arasında yarı ince veya yarı kalın düz bir ünlüdür. Bu ünlü, i>ı veya ı>i değişmesinin bir ara devresini meydana getirir. Daha çok ünlü benzeştirmeleri, ünsüzlerin ünlüler üzerindeki tesirleri ve ekleşmedeki bazı özel durumlar neticesinde ortaya çıkar.” (Buran, 1997:22).

Karkamış ağzında daha çok eklerde tespit edilen bir ünlüdür ve bu ünlü kalınlık incelik uyumunu bozmaktadır.

alın mi (3/30), alınçı (12/20), siláhíni (20/6), ıķıķata (13/30).

ı ünlüsü: u ve ı arasında bir ünlü olan ı° yarı yuvarlak ünlüdür. Bölge ağzında hem eklerde hem de kelime köklerinde yaygın görülen bir ünlüdür.

yoğmış (3/1), bı (3/2), oğlı (3/12), virmiş (3/14), ħumar mîmar (9/42), ħuzı (10/2), istanbıl (15/39), onın (15/41°), zıbun (17/1), davıl (17/13), tıffan (19/3).

î ünlüsü: i ile ü arasında yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Bölge ağzında yaygın görülen i°ünlüsü hem köklerde hem de eklerde görülen bir ünlüdür.

zılif (6/16), söylım (9/17), götürmişler (9/32), köyliyük (15/4), biyüt- (15/25), tiy(17/18).

ô ünlüsü: o ve u arasında yer alan ô ünlüsü, yarı dar veya geniş bir ünlüdür Bölge ağzında sadece bir kelimedede tespit edilmiştir. ôzak (16/6).

ó ünlüsü: o ve ö arasında yarı ince veya kalın bir ünlü olan ó ünlüsü, bölge ağzında birkaç kelimedede tespit edilmiştir. móhō (12/9), tórō (13/2), tó (15/41).

ú ünlüsü: u ile ü arasında yarı ince veya yarı kalın ünlü olan bu ses, bölge ağzında görülen örneklerde yarı kalın bir ünlü olduğu için kalınlık incelik uyumunu bozan bir ses olduğu tespit edilmiştir. düğün (6/18), yusúf (9/1), dúğún (15/5).

4.1.1.1. Ünlü Türleri

4.1.1.1.1. Normal süreli ünlüler

“Konuşmacının normal konuşma süresi içinde standart bir sürede çıkan, konuşmacı değiştikçe ufak azalma ve çoğalma durumuna sahip ünsüz ve ünlüler normal sürelidir.” (Akçataş, 2010:18).

Karkamış bölge ağzında alıntı kelimeler, ses düşmesi, hece kaynaşması ve vurgudan kaynaklanan uzun ünlüler dışında, daha çok Türkçenin normal süreli ünlüleri hakimdir.

4.1.1.1.2. Uzun ünlüler

Ana Türkçede var olan fakat bugün Türkmen Türkçesi, Halaç ve Yakut Lehçelerinde bulunan uzun ünlü, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kaybolmakla birlikte Anadolu ağızlarında bazı kelimelerde uzunluklarını korumaktadır.

“Uzun ünlü, boğumlanma süresi normal bir ünlünün boğumlanma süresinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlüdür / ā / ī / ī̄ / ō / ū / ō̄ / ū̄ / vb. Türkiye Türkçesinde yabancı kelimelerde yer alan ünlüler dışında uzun ünlü yoktur. Ancak Türkçenin çok eski devirlerinde ister asli ister ses değişimleri sonucu olsun uzun ünlülerin varlığı bilinmektedir. Āb “av”, āç- “acıkmak”, ōt “ateş” (Korkmaz, 2010:221).

Anadolu ağızlarında görülen ünlü uzunlukları daha çok hece kaynaşması, ses düşmesi, vurgu gibi ses olaylarına bağlı ortaya çıkmaktadır. Karkamış Ağzında görülen ünlü uzunlukları kelimenin aslından ziyade ses olayları ve vurgu gibi hadiselerden kaynaklanmaktadır.

Karkamış bölge ağzında tespit edilen uzun ünlüler şu başlıklar altında toplanmaktadır.

4.1.1.1.2.1. Türkçede asli uzunluklar

Türkçede asli uzun ünlülerin varlığı uzun süre dilbilimciler tarafından araştırılmış ve tartışılmıştır. Araştırmalar neticesinde Kırgız, Türkmen, Yakut ve

Halaç Lehçelerinde asli uzun ünlülerin korunduğu tespit edilirken, diğer lehçelerde asli uzunluklar korunamayıp genellikle normal süreli ünlüye dönmüştür.

Türkiye Türkçesi yazı dilinde uzun ünlü bulunmayıp ünlüler normal süreli ünlülerdir. Ancak Anadolu ağızlarında, ses olaylarından kaynaklanan ünlü uzunlukları, vurgu ve alıntı kelimelerde görülen ünlü uzunlukları dışında, uzun ünlülerin var olduğu tespit edilmiştir. Bölge ağızında tespit ettiğimiz ünlüler asli uzun ünlüler olmayıp daha çok ses olaylarından ortaya çıkan ünlü uzunluklarıdır.

4.1.1.1.2.2. Hece kaynaşmasından kaynaklanan ünlü uzunlukları

“Bir kelimedede yan yana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut da yan yana bulunan iki kelimededen birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşip kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayı.” (Korkmaz, 2010:116).

Bölge ağızında hece kaynaşmasından kaynaklanan ünlü uzunlukları yaygın bir şekilde görülmektedir. Hece kaynaşması daha çok şimdiki zaman eki –yor, sıfat fiil eki –dık, şahıs eki, ki aitlik eki vb. eklerin erimesi sonucunda ünlü uzunlukları ortaya çıkmaktadır.

ekmēmi (2/8), verirs̄iz (<verirsiniz, 2/11), yüz̄ize (<yüzünüze, 4/7), ayaāna (<ayağma, 5/2), saābine (7/33), çardān (<çardağın, 7/59), aşşā (<aşağı, 10/9), yanımdā (<yanımdaki, 10/70), ğılın (<kılıyorsun, 7/8).

4.1.1.1.2.3. Vurgu ve tonlamadan kaynaklanan ünlü uzunlukları

Vurgu ve tonlamadan kaynaklanan ünlü uzunlukları daha çok konuşmacının içinde bulunduğu durumdan kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Kaynak kişinin anlattığı masal, hikaye, anı vb. metinlerde olayı daha etkileyici bir hale getirmek için hüznün, çöşku, sevinç gibi duygularını ifade ederken yaygın bir şekilde bir kelimedede bulunan ünlünün süresini uzatarak metni daha etkileyici hale getirmektedir. Bununla birlikte uzun ünlülerin özellikle derlenen metin türleri içerisinde daha çok türkü, ninni gibi türlerde tespit edilmiştir. Ezgi, vurgu ve tonlamanın önem taşıdığı bu türlerde normal bir ünlünün süresi daha fazla uzatılmaktadır.

Karkamış bölgesi ağızında vurgu ve tonlamadan kaynaklanan ünlü uzunlukları yaygın bir şekilde görülmektedir.

gūñ (3/2), ē (3/17), tā (3/40), ğādar (7/63), görinçe (10/76), halā (12/3), hērif (12/3), bekūr (12/7), möhōn (12/9), dartik (13/3), tōrōn (13/2), yōrum (13/8), evē (13/10), verdik (13/10), senindī (13/14), peklellēr (15/8), bilirdī (15/10).

4.1.1.1.2.4. Ses düşmesinden kaynaklanan ünlü uzunlukları

Karkamış ağzında da “ y, ğ, h n, r, k” ünsüzlerinin düşmesi neticesinde ortaya çıkan uzun ünlü yaygın bir şekilde görülmektedir. baā (7/59), ōle (3/41), bōle (10/31), yāmır (5/15), olduū (7/4), babayīit (10/52), vallā (6/20), daā (10/78), zōre (11/16), saā (12/49), sonā (9/21), ōsürdükçe (19/31).

4.1.1.1.2.5. Yabancı kökenli kelimelerde ünlü uzunlukları

Karkamış yerleşim yeri olarak Suriye ile sınır komşusu olduğu için alıntı kelimelerdeki ünlü uzun ünlüleri korumuştur.

eyyūb (7/1), cenāb (7/1), zinā (7/37), nidā (7/53), duā (13/32), ilāhi (13/44). cemāt (24/1).

4.1.1.1.3. Kısa ünlüler

Derlenen metinlerde bölge ağzında kısa ünlü örneği tespit edilmemiştir.

4.1.1.1.4. İkiz ünlüler

Türkiye Türkçesinde iki ünlü yan yana bulunmaz, ancak Karkamış ağzında h, ğ, k, n seslerinin erimesi sonucu ikiz ünlülerin oluştuğu görülür.

Bölge ağzındaki örnekleri daha çok eşit ikiz ünlülerdir. uşaān (5/3), ayaāna (5/3), olduū uçun (7/4), (7/4), daā (7/8), babayīit (10/70), zaār (12/16), baā (13/35), sabaā (13/46), maārasına (12/5).

Bölge ağzında sadece bir örnekte yükselen ikiz ünlü tespit edilmiştir. cīāra (10/71).

4.1.1.2. Ünlü uyumu

4.1.1.2.1. Kalınlık incelik uyumu

“Türkçe kelimelerde kalın ünlülerden sonra yine kalın ünlüler gelir. Akın, yılan, odun, oğlan, uzak kelimelerinde kalınlık uyumu vardır. Türkçe kelimelerde ince ünlülerden sonra yine ince ünlüler gelir.” (Çoşkun, 2010:46).

Karkamış ağzında alıntı kelimelerde kalınlık incelik uyumunun ilerleyici ya da gerileyici ses benzerliği ile oluştuğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte Türkiye Türkçesi yazı dilinde ünlü uyumu dışında kalan eklerin (şimdiki zaman eki, -ıncı/-

inci eki, ikinci çokluk kişi iyelik eki gibi) bölge ağzında kalınlık incelik uyumuna girdiği tespit edilmiştir.

4.1.1.2.1.1. Türkçe kelimelerde kalınlık incelik uyumu

Türkçe kalınlık incelik uyumunun sağlam olduğu bir dil olsa da bazı ekler uyum dışında kaldığı için kalınlık incelik uyumunu bozmaktadır. Bölge ağzında Türkçe kelimelerde kalınlık incelik uyumu dışında kalan eklerden şimdiki zaman eki **-yor**'da bulunan **-y** sesinin inceltici etkisinden dolayı bazen uyum dışında kaldığı görülmektedir. yaşık (9/20), şeyttiriyor (7/20), aliyler (3/34).

Standart Türkiye Türkçesi uyum dışı eklerinden biri olan **-daş** ekinin bazen kalınlık incelik uyumuna girdiği bazen de girmediği görülür. gardeş (2/6), gardaş (11/2)

ki aitlik eki kalınlık incelik uyumunu bozan eklerden biridir ancak bölge ağzında uyuma girdiği tespit edilmiştir. yoğardağı (7/42).

Bölge ağızlarında **ile** edatının **+nan**, **+nen** şeklinde eklenerek kalınlık incelik uyumuna girdiği görülür. adlınan (3/19), ibliknen (4/10).

Bazı kelimelerin ilerleyici ya da gerileyici ses benzeşmesiyle kalınlık incelik uyumuna girdiği tespit edilmiştir. bene (2/5), bana (2/3), tana (3/17), birez (13/22), hanı (12/41).

4.1.1.2.1.2. Alıntı kelimelerde kalınlık incelik uyumu

Bölge Suriye ile sınır komşusu olduğu için Arapçaya alıntı kelimeler sıklıkla kullanılmaktadır. Bölge ağzında yer alan alıntı kelimeler ilerleyici veya gerileyici ses benzeşmesiyle kalınlık incelik uyumuna uymaktadır.

mezer (16/16), çara(3/23), habar (3/39), heyir (7/25), şife (7/47), hizmet (7/49), nikh (7/55), teze (7/55), süriye (10/2), ıhtıyar (10/27), mısafır (10/33), battanıza (10/48), emsel (10/68), selem (10/69), safiya (14/21), heyren (15/11).

Bölge ağzında bazı alıntı kelimeler ise uyum dışında kalmaktadır. nişan (1/7), meyvalı (3/4), elma (3/8), rüya (3/26).

4.1.1.2.1.3. Kalınlık incelik uyumunun bozulması

Leyla Karahan Anadolu ağızlarında görülen kalınlık incelik uyumunun bozulmasının nedenlerini şöyle açıklamaktadır:

“Dudak, diş-dudak, diş, diş eti ve ön damak (g, k hariç) boğumlanan ünsüzler bazen kalın ünlüleri kendi boğumlanma bölgelerine doğru çekerek inceltirler. Bunlardan c, ç,

ş, y ünsüzleri diğerlerine göre en fazla inceltme etkisine sahip ünsüzlerdir. Anadolu ağzlarının birçoğunda bu ünsüzlerin sebep olduğu ünlü incelmelerine rastlamak mümkündür.” (Karahan, 1996:123).

Bölge ağzında genellikle y sesinin inceltici etkisinden dolayı kalın ünlülerin incilmesiyle kalınlık incelik uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir. +ki aitlik ekinin bölge ağzında çoğunlukla ünlü uyumuna girdiği görülür, ancak ekin Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi ünlü uyumu dışında kaldığı da tespit edilmiştir.

çihinçağ (15/44), dapılınçağ (15/45), yohtuki (17/28), babamınki (17/43), çihiy (3/20), vırılıy (3/21), oliy (3/22), gıymınki (3/27), dodayize (4/8), yaziyler (4/10), baħiy (3/19), geliyır (7/8), bayılıP (9/14).

4.1.1.2.2. Düzlük yuvarlaklık uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumu Zeynep Korkmaz tarafından şöyle açıklanmaktadır:

“Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz veya yuvarlak oluşlarına göre onu izleyen hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlülü ise düz, yuvarlak ünlülü ise dar yuvarlak veya geniş düz olarak gelmesi kuralı.” (Korkmaz, 2010:151).

Bölge ağzında tespit edilen ħalbır (2/1), davıl (2/9), david (24/12), ħabık (19/15), yavırım (19/4), burıyı (4/10), pammıħı (13/21), sabın (14/19), yaħmır (13/34), bulıd mulıd (13/40), ħarpız (19/24), ħavın (19/24) kelimelerinin son hecelerinde yer alan dar yuvarlak “u” ünlüsü düz dar “ı” ünlüsüne dönüşerek düzlük yuvarlaklık uyumuna girer.

Bölge ağzında tepsi edilen üçüncüyi (24/11), dördüncüyi (24/12), bırda (14/15), mısdafa (13/39) örneklerinde ilk hecede ve son hecede görülen dar yuvarlak -u/-ü- ünlüsü düz dar ünlü -ı/-i'ye dönüşür ancak bu ses değişikliği düzlük yuvarlaklık uyumunu bozmadığı görülmektedir.

Şimdiki zaman eki “-yor” düzlük yuvarlaklık uyumu dışında kalan bir ektir, ancak bölge ağzında yer yer düzleştiği görülür.

geliyır (7/8), şeyttiriyir (7/20).

Türkçede uyum dışı olan horuz (2/2), toħtur (19/2) bölge ağzında kelimeleri düzlük yuvarlaklık uyumuna girer.

Duyulan geçmiş zaman eki -mış tek şekilli olmayıp aynı zaman dar yuvarlak şekli de bölge ağzında görülür ve düzlük yuvarlaklık uyumuna uyar.

yohmuş (2/1), varmış (2/1), çıhmışlar (2/9).

Bölge ağzında tespit edilen bazı örneklerde düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir. başü (18/3), ħapiyu (18/4), zıbun (17/1).

4.1.1.3. Ünlü Değişmeleri

Karkamış Ağzında sekiz temel ünlü ile birlikte on sekiz ünlü tespit edilmiştir. Temel ünlü dışında kalan ünlüler değişme sonucunda oluşmuştur. Ünlüler hem ünsüzle hem de diğer hecede yer alan ünsüzlerin etkisiyle değişebilmektedir.

Karkamış ağzında yer alan ünlü değişmeleri altı başlık altında incelenecektir.

4.1.1.3.1. Kalın ünlülerin incelenmesi

“Diş, diş eti ve dişeti-ön damak bölgesinde oluşan *y, ş, l, c, ç, n, r, s, z, d, t* ünsüzleri, yanlarında bulunan art çıkışlı ünlüleri kendi boğumlanma bölgelerine çekerek inceltirler.” (Yıldırım, 2006:82).

Karkamış ağzında çoğunlukla *y* ünsüzünün inceltici etkisinin yanında aynı zamanda ilerleyici ve gerileyici ses benzeşmesinin etkisiyle ünlü incelmelerinin meydana geldiği tespit edilmiştir

a>e: Bölge ağzında inceltici etkisi olan *y, ş, l, c, ç, n, r, s, z, d, t* ünsüzlerinden biri veya bir kaçının tesiriyle meydana gelen bu ses değişmesi bölge ağzında genellikle görülmektedir. tene (4/4), aleyhisselem (7/1), heyir (7/25), şife (7/47), meken (10/54), emsel (10/68), veten (9/25), birez (9/39), isken (23/7), mürteze (23/6), heziren (16/2).

a>á: “*a>e* yönündeki incelmelerin veya *e>a* yönündeki kalınlaşmanın ara devresindeki ses olarak görülür (Buran,1997).” Bölge ağzında sık görülen bir ses değişikliği değildir. def’á (7/16), rahmá (7/20), şifá (7/45), nikáh (7/46), rahıPlár (8/1), nidá (8/9), bázi (9/26), háyriñiz (9/28).

ı>i: Bölge ağzında birkaç nedenden dolayı meydana gelmektedir.

1- *y, r, s, ş, c, ç, z* ünsüzlerinin inceltici etkisi sonucunda bu ünsüzler ünlüler üzerinde inceltici bir rol oynar. yapıymış (2/2), aynı (7/20), gılmiy (7/5), atıyın (6/6), bulıP (24/23), alıñçi (11/12).

2- Son sesteki *i*’leşme sonucunda nadiren kelime sonunda bir *i*’leşme görülmektedir. ğari (2/1), sacinden (7/33), hâci (17/1).

3- Ünlülerin diğer ünlüleri etkilemesi sonucunda kısmen veya tamamen keline benzeştirmesi sonucunda ortaya çıkar. heyir (7/25).

ı>í: Öncelikle **y** sesi olmak üzere **ş, l, n, d, t, c, ç, r** gibi inceltici ünsüzlerin etkisiyle görülür. Bölge ağzında nadiren görülür. yanıyhan (6/4), alınçı (12/20), cerrahım (23/47).

o>i: o>i ses değişiminde şimdiki zaman eki **-yor**'da yer alan **-y** ünsüzünden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bölge ağzında bir kelimedede tespit edilmiştir. ediyir (7/4)

u>ü, ú: Bölge ağzında nadiren görülen bir ses değişmesidir. süriye (10/2), yusúf (9/1).

4.1.1.3.2. İnce ünlülerin kalınlaşması

Karkamış ağzında ince ünlülerin kalınlaşması olayı ilerleyici ve gerileyici ses benzeşmesiyle ortaya çıkan ses değişikliğidir.

e>a: Karkamış ağzında ünlü uyumu nedeniyle ortaya çıkan e>a değişmesi sık görülen bir ses değişmesidir. ataş (2/4), çara (3/23), tana (3/25), halaf (13/42), abdaz (13/42), peyhambar (8/5), habar (3/39), halda (7/7), ahırat (10/73), baña (11/6), gardaş (15/6), salam (16/11).

i>ı: Karkamış ağzında i>ı değişmesi daha çok ünlü uyumundan kaynaklanmaktadır. bahçıvan (3/5), taşsı (6/20), fahır (6/23), yanı (7/8), hizmet (7/49), yoħardaħı (7/42), ihtıyar (10/27), tarıħ (10/74), dayım (12/51), baħtımhı (14/28).

ü>u, ú: Bölge ağzında nadiren görülen bu ses değişikliğidir. İlk hecede görüldüğü gibi sonraki hecelerde de görülür. dügún (6/19), yusúf (9/1), dúgún (15/5).

4.1.1.3.3. Geniş ünlülerin darlaşması

“y, ş, ç, s, l, m, n, t, z gibi yanlarındaki ünlüyü inceltme etkisine sahip olan ünsüzler, aynı zamanda geniş ünlüyü daraltma etkisi de taşımaktadırlar.” (Korkmaz, 1994:56-59).

Karkamış bölge ağzında daha çok **y** ünsüzünün daraltıcı etkisi görülmekle birlikte nadiren **z, t, m, l, s, ş** gibi ünsülerin de geniş ünlüleri daralttığı tespit

edilmiştir. Bazen kelime kök ve gövdelerinde bazen de eklerde ünlü daralması görülmektedir.

e>é: Karkamış bölge ağızında hem alıntı hem de Türkçe kelimelerde yaygın görülen bir ünlü değişmesidir. Bu değişmeye daha çok **m, y, l, s** ünsüzlerinin etkisi sonucu ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

demiş (2/2), yémek (2/9), vér (2/9), gétmiş (2/11), élma (3/8), yér (6/2), béyle (18/1), éyle (17/6).

a>ı, i, u: Daha çok y ünsüzünün etkisiyle ortaya çıkan ünlü daralmasıdır ve bölgede yaygın görülmektedir. elmıyı (3/8), bağmıya (3/27), arıya (3/43), burıyı (4/10), beliye (7/14), oynuya oynuya (6/3).

e>i, ü: y ünsüzünün etkisiyle daha çok Türkçe kelimelerde görülmektedir. yimişler (3/11), dilenmiye (7/18), neriye (7/40), diyi (9/20), isTiyenner (9/24), biş (10/44), tekiyi (17/45), diyü (9/21).

Bölge ağızında az sayıda alıntı kelimedede de geniş ünlülerin darlaştığı tespit edilmiştir. herkiş (6/22), çiliyi (15/31).

o>ı, i, ü, u: Hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde ve çoğunlukla şimdiki zaman ekinde bulunan **-o-** geniş yuvarlak ünlüsünde görülmektedir. ediyir (7/4), şeyttiriyir (7/20), geliyir (7/8), süfriyi (10/93) ağıyur (1/6), ğoruz (2/2), toğtur (19/2).

4.1.1.3.4. Dar ünlülerin genişlemesi

Karkamış ağızında çok sık görülen bir ünlü değişmesi olmayıp hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde görülmektedir.

u>o, ó: dodayıze (4/7), yoğarı (10/4), şora (15/31), ózađ (23/16), boyün (13/9).

i>e: Eski Türkçede bulunan é'lerin bir kısmı hem i'li hem de e'li şekliyle Standart Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. Karkamış ağızında nadiren belli kelimelerde görülmektedir. eyi (9/22), eletdiler (12/34), geyer (17/1).

ü>ö: Bölge ağzında alıntı ve Türkçe kelimelerde tespit edilmiştir. güzel (9/21), büyük (15/29), hörmət (21/28), hökmüne (21/25), hükümet (20/32).

ı>a: Bölge ağzında alıntı bir kelimedede tespit edilmiştir. razı (15/27).

4.1.1.3.5. Düz ünlülerin yuvarlaklaşması

Karkamış ağzında düz ünlülerin yuvarlaklaşması nadiren görülen bir ünlü değişmesidir.

ı>u: Derlenen metinlerde hem kelime kökünde hem de eklerde görüldüğü tespit edilmiştir. zıbuñ (4/2), ğapıyu (19/14), uçun (7/4).

a>â: Bölge ağzında az sayıda kelimedede tespit edilmiştir. vardı (9/30).

a>u: Bölge ağzında bir kelimedede tespit edilmiştir. oduyu (10/36).

i>ü: Derlenen metinlerde az sayıda kelimedede görülmektedir. bekür (12/7), üçün (4/16).

4.1.1.3.6. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi

“Küçük ünlü uyumu dediğimiz dudak benzeşmesinin, düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki gelişmesinde çeşitli etkenlere bağlı ses değişmesiyle kök kelimedeki yuvarlak ünlünün düz sıraya geçmesi.” (Korkmaz, 2010:77).

Karkamış ağzında yuvarlak ünlülerin düzleşmesi bazen kelimenin düzlük yuvarlaklık uyumunu sağlarken dıvar (5/11), bazen de düzlük yuvarlık uyumunu bozduğu tespit edilmiştir düşmiş (16/1).

ü>i, î: Ağızda hem kelime kök ve gövdelerinde hem ekler de görülen yaygın bir ünlü değişmesidir. köpri (1/11), dişinde (3/22), düşmiş (5/5), üçünciyi (24/11), düşmiş (16/1), zi lif (6/17), söylim (9/17), köyliyük (15/4), tıyi (17/18).

u>ı, î: Daha çok dudak ünsüzlerinin etkisiyle ağızda görülen bu düzleşme bölgede sıklıkla tespit edilmiştir. mıradını (2/11), havız (10/76), çavış (12/10), mısdafa (13/6), pammığı (13/21), bıçık (13/37), sabın (5/1), suyu (5/1), halbır (5/7), tavığ (5/8), dıvar (5/11), yāmır (5/15), ğurı (3/5), yoğmış (3/1), oğlı (3/12), bı (3/14), vırmış (3/16), ğuzı (10/2).

ö>e, ê: Nadir görülen bir ünlü değişmesi olup birkaç kelimedede tespit edilmiştir. beyle (3/4), şeyle (24/9), eyle (14/27), eşürdikçe (19/33).

o>a: Sadece bir kelimedede görülmüştür. mator (10/87).

4.1.1.4. Ünlü Düşmesi

Karkamış ağzında yaygın görülen ünlü düşmesi orta hece düşmesi ya da iç ses düşmesidir. Ön ses ünlü düşmesi metinlerde tespit edilmemiştir, ancak son ses ünlü düşmesi sadece bir örnekte görülmektedir. çingen (4/15).

Ağızda üç ve daha çok heceli kelimelerde iç seste akıcı bir ünsüzden sonra gelen ve açık hecede bulunan dar ünlüler genellikle düşer. verrik (5/4), yaparlardı (4/2), oynallar (6/1), yatırırık (5/4), içerde (8/5).

Bölge ağzında çoğunlukla orta hece ünlüsünün düştüğü tespit edilmiştir. oğluñuz (3/9), göynüm (3/33), ağzına (5/3), burnuna (5/4), boynu (16/68), ğaynım (15/16), ğarnına (5/3), ağılıma (15/1), ğomtanım (12/39).

Derlenen metinlerde sadece bir yerde ayak kelimesi bir deyim içinde kullanılırken ön sesteki a- ünlüsünün düştüğü tespit edilmiştir. yan yak (3/45).

4.1.1.5. Ünlü Türemesi

Türkçede ses türemesi daha çok alıntı kelimelerin söylenişini kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkar. Bölge ağzında belli başlı alıntı kelimelerde görülen ünlü türemesi ön seste, orta seste ve son seste görülmektedir.

4.1.1.5.1. Önseste ünlü türemesi

Türkçe kelimeler yansıma sesler ve ünlemler dışında kelime başında **c-, ğ-, l-, m-, n-, ñ-, r-, v-, z-** ünsüzleri bulunmaz. Ancak alıntı kelimeler bu seslerden ünsüzlerden biriyle başlarsa yazı dilinden farklı olarak ağızlarda ön seste bir ünlü türemesine neden olmaktadır. Bölge ağzında genellikle **r-** ile başlayan alıntı kelimelerde düzenli bir şekilde ön seste ünlü türemesi görülmektedir. ürüyasında (3/18), üleş (9/9), ıraḫmatlıḫ (9/35), araḫı (17/50), ırızḫı (15/17).

4.1.1.5.2. İç seste ünlü türemesi

Türkçe kelimelerde bazı kelimeler hariç (anne, elli, ast, üst, türk, ölç vb.) iki ünsüz yan yana bulunmaz. Alıntı kelimelerden dilimize giren kelimelerin söyleyişini kolaylaştırmak için iç seste ünlü türemesi meydana gelmektedir.

tiren (12/24), tılısım (5/5), sabır (7/12), heyir (7/25), emir etti (7/24).

Türkçede sayı bildiren sekzen sözünde iç seste ünlü türemesi görülmektedir. Kelimenin aslı Eski Türkçede **sekiz on** şeklinde olan kelime tarihi süreçte şu aşamalardan geçmiştir; **sekizon>sekson>seksön>seksen** (Ayverdi, 2011:2751) kelime Türkiye Türkçesi yazı dilinde **sekiz** kelimesinde yer alan **-i-** sesini düşürmüştür. Derlenen metinlerde bir yerde geçen kelime Eski Türkçedeki gibi kullanılmaktadır, ancak **on** kelimesindeki **o-** ünlüsü **e-** ünlüsüne dönüşmüştür. sekizen (20/25).

4.1.1.5.3. Son seste ünlü türemesi

Bölge ağızında çok yaygın olmayan bu ses türemesi birkaç kelimedede görülmektedir. vallahi (13/14), emmene (12/21), gadarı (8/4).

4.1.1.6. Ünlü göçüşmesi

Bir kelimedede yer alan ünlülerin yer değiştirmesi olayıdır. Ağız araştırmalarında ayrı bir başlık altında alınmayan bu ünlü olayı Ahmet Caferoğlu tarafından bir yazıyla dile getirilmiştir. Ünlü göçüşmesi, ünsüzlerde görülen metatez ya da ünsüz göçüşmesinin ünlülerde görülen biçimidir. Bölge ağızında sadece alıntı bir kelimedede tespit edilmiştir. nahıyat (21/56).

4.1.2. Ünsüzler

Karkamış Ağızında Türkiye Türkçesinin yazı dilinde yer alan ünsüzlerin yanında “**ğ, h, h, k, n, T, P, r, F**” ünsüzleri tespit edilmiştir. Suriye ile komşu olan Karkamış'ta Arapça ses yapısının etkisi görülmektedir. **k, h, h** bir kelimedede birbirinin yerine kullanıldığı tespit edilmiştir.

ğ: Süreksiz, ötümlü bir arka damak ünsüzüdür. **ğ** sesi, **k** sesinin tonsuzlaşmasıyla görülen bir sestir. Bölge ağızında daha çok **k** ünsüzünden değişmiş bir ses olarak yaygın şekilde kullanılır. Ancak **ğ>ğ** değişmesi sonucu bazı kelimelerde de ortaya çıkar.

ğari (2/1), göyun (2/7), ğonu ğoñşu (3/2), ağaç (3/4), ğurı (3/5), ğan (4/11), ğızamığını (5/6), ğızılıcığ (5/6), ğurban (5/20), buğda (7/54), ğırk (9/5), ğış (9/9), azabçılığ mazabçılığ (9/38).

ğ:

“Sürekli, sızıcı bir gırtlak ünsüzüdür. Tonsuz, sızıcı, boğaz boşluğu sesidir. Bu ses daha çok ince ünlülerle hece oluşturmakta $-k-k>-h-h$ deĝişmesi sırasında art damak ünsüzü h' dan sonra kelime sonlarında olmak üzere kalın ünlülerle de birlikte kullanılmaktadır goyduğ, çıhduğ.” (Sağır, 1995:398).

Bölge ağızında daha çok alıntı kelimelerde görülen bir ünsüzdür. ğalbır (2/1), ğarıya (15/33), ğaşá (15/35), ğarvanı (21/23), şağna (20/32), mağsaT (24/20), ğabar (21/20).

Türkçe bazı kelimelerde de ğ ünsüzünün kullanıldığı tespit edilmiştir. arğasına (4/6), arğadaş (4/5).

ğ: g ünsüzünün sızıcısıdır. Bölge ağızında kelime başında, ortasında sonunda, isimden isim yapım eki **+ğk/+ğk** ve birinci çokluk şahıs ekinde kullanılır.

Kelime başında, ortasında ve sonunda tespit edilen ğ ünsüzü: noğud (15/8), bağır (16/14), yoğ (2/1), sağız (1/6), ğoruz (2/2), padişah (3/1), ğurşid (3/15), doğuz (10/1).

Şahıs eki ve isimden isim yapım ekinde tespit edilen örnekler: yapağ (2/10), ğırgınlığ (7/8), yağağ (7/23), yığamazığ (8/1).

ğ: Süreksiz, ötümsüz bir arka damak sesi olan ğ ünsüzü, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kalın ünlülerle hece kuran **k (ğ)** ünsüzünden, ince ünlülerle hece kuran **k** ünsüzünden biraz daha geride boğumlanır. Bölge ağızında ön seste, iç seste ve son seste, kalın ünlülerin yanında sık kullanılan bir ünsüzdür. çıkar (2/3), kaçmış (3/3), ğoşarağtan (7/58), ğırk (9/5), alamadığ (10/10), sağlıyağ (12/5), inanmalısınğına (13/11), dağka (14/25), ğaktığına (15/49)

ğ: Geniz n'si ñ, bölge ağızında hem kelime köklerinde hem de eklerde yaygın bir kullanıma sahiptir. Geniz n'si ñ, kelime köklerinde, ilgi hali, teklik ikinci ve çokluk kişi iyelik eki, teklik ikinci kişi şahıs eklerinde bölgede yaygın bir biçimde

kullanılmaktadır. verirsiñ (2/7), gũñ (3/2), ğonu ğoñşu (3/2), yiyiñ (3/9), seniñ adıñ (3/15), soñra (4/10), beñ (7/61), deñişdim (14/12), saña (12/50), diñdirmiye (13/27)

P: Bölgede daha çok alıntı kelimelerde kullanılmaktadır. mektuP (3/46), yaPtıhlarında (4/15), aPdai (6/18), çarPTı (7/43), dePmiş (13/4), mahcuP (13/51), hoPladı (13/13), hePsi (13/29), eyyuP (7/53), rahıP (8/1), yusúP (9/1), niziP (14/1), merkeP (10/59), toPladılar (10/50).

ř:

“Yazı dilimizdeki biçimiyle diş eti bölgesinde boğumlanan tonlu **r** ünsüzünün ön damak bölgesine kayarak titrekliliğini kısmen yitirmesiyle doğan bir ünsüzdür.” (Günay, 2003:78).

Titreşimleşmiş **r (ř)** ünsüzü, bölge ağızında sıkça duyulan bir ünsüzdür. bif (2/1), vaşmış (3/1), aşhadaşı (6/2), bitifene (13/56), tifene (17/48), tuşan (17/46), tışan (19/3), tũk (21/4)

T: Yarı tonlu T ünsüzü bölge ağızında yaygın kullanılan bir ünsüzdür.

dutTu (7/7), getTikçe (7/16), artTı (7/17), çarPTı (7/43), netTi (7/7), etTi (7/63), işTe (9/2), aTmışlar (9/9), bağTılar (9/22), ğasTa (14/17), defTer (16/8), cibTen (17/11), Tuvak (18/15), ıhTıyar (21/7).

F: **f-v** arası bir ünsüz olan **F** sesi, bölge ağızında sadece bir kelimedede tespit edilmiştir. uFaķ (18/12).

4.1.2.1. Ünsüz uyumu ve ünlü ünsüz uyumu

Ünsüz uyumu Zeynep Korkmaz tarafından şöyle tanımlanmaktadır:

“Kelimelerin eklerle genişletilmesi sırasında veya yan yana gelen hecelerde tonlu ünsüzlerden ve ünlülerden sonra tonlu, tonsuz ünsüzlerden sonra genellikle tonsuz ünsüzlerin gelmesi temeline dayanana uyum. atkı (<at-kı), avcı (<av-cı), sucu (<su-cu), geçti (<geç-ti), süzgeç (<süz-geç).” (Korkmaz, 2010:232).

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde tam ünsüz uyumu bulunmamaktadır. Bu duruma kanıt olarak o dönemde eklerin bir kısmının tek şekilli olarak kullanılması gösterilebilir. Ergin’e göre Batı Türkçesine hakim olan ünsüz uyumu 16. yy’da ortaya çıkmış ve Osmanlıcanın sonlarına doğru gittikçe kuvvetlenerek Türkiye Türkçesine tam olarak hakim olmuştur. Örneğin Eski

Türkçede **-dı/-di**, **+da/+de** ve **+dan/+den** eklerinin tonsuz şekilleri görülmemektedir, ancak Batı Türkçesinde bu eklerin t'li şekilleri de kullanılmış ve böylece ünlü uyumu gibi ünsüzler arasında da bir uyum görülmeye başlanmıştır.

Türkiye Türkçesi yazı dilinde ünsüzler arasında bir uyum varken Anadolu ağızlarında bu uyum yer yer bozulmaktadır. İncelediğimiz Karkamış ağzında ünsüzler arasında bir uyum varken aynı zamanda bazı eklerin tek şekilli kullanımından dolayı ünsüz uyumunun bozulduğu görülmektedir. olunçi (11/14), diyinçe (12/8), alınçi (12/20), gınaçı (6/1), görinçe (10/76).

Derlenen metinlerde tespit edilen yarı tonlu ünsüzlerin ünsüz uyumsuzluğuna sebep olduğu tespit edilmiştir. dutTu (7/6), getTikçe (7/17), hafTa (8/7), nizibte (12/32), dardıık (13/10).

Ünlü ünsüz uyumu, Türkçe kelimelerde ünlülerle bazı ünsüzler arasında görülen uyumdur.

“Şu halde Türkçe kelimelerde *k, g, ğ (yumuşak ğ)*, ince *l* ile ancak *e, i, ö, ü* vokalleri; *k, g, ğ (ğt)*, kalın *l* ile de ancak *a, ı, o, u* vokalleri bir arada bulunabilir.” (Ergin, 1985:75).

Muharrem Ergin'in bu görüşünden hareketle Türkçede ünlüler ve ünsüzler arasında sağlam bir uyum olduğunu belirtebiliriz. Yabancı dillerden Türkçeye giren ve ünlü ünsüz uyumu dışında kalan bazı alıntı kelimeleri, Türkçe kendi ses yapısına çevirerek ünlü ünsüz uyumunu sağlamıştır. Karkamış ağzında ünlü ünsüz uyumu sağlam olmakla birlikte, nadiren, alıntı kelimelerde **h, h** ünsüzlerinden sonra ince, ön damak ünlülerinin kullanıldığı görülmektedir. hekaye (21/56), heyir (7/25), nikâh (7/50).

4.1.2.2. Ünsüz değişimleri

Ünsüz değişimi, bir sesin başka bir ünsüze dönüşmesidir. Bölge ağzında tespit edilen ünsüz değişimleri tonlulaşma, tonsuzlaşma, süreklileşme, süreksizleşme başlıkları altında incelenecektir.

4.1.2.2.1. Tonlulaşma

Türkçede kelime sonunda bulunan **ç, f, k, k, s, ş, t** tonsuz ünsüzlerin ötümlü karşılıklarına dönüşmesidir. Bölge ağzında tonlulaşma ön, orta ve son seste başlıkları altında incelenecektir.

4.1.2.2.1.1. Ön seste tonlulaşma

k->g-: Metinlerde az sayıda kelimedede tespit edilen ön seste **k->g-** değişmesi bölge ağzında yaygın görülen bir ünsüz değişmesidir. gemik (24/12), gendimi (15/11).

k->ğ-: Eski Türkçede de var olan **k** ünsüzü Türkiye Türkçesine kullanımını korumuştur. Kelime başında **k->ğ-** değişmesi bölge ağzında sık görülen bir ses olayıdır. ğahve (1/2), ğoyun (2/7), ğurı (3/5), ğızamıĝ (5/6), ğari (2/1), ğızılıcıĝ (5/6).

p->b-, P-: Türkçede kelime başında p ünsüzü bulunmamaktadır. Anadolu ağızlarında ise **p** ünsüzü genellikle **b** ünsüzüyle karşılanır. Türkçe kelimelerde görüldüğü gibi alıntı kelimelerde de görülmektedir. Bölge ağzında ise kelime başında p>b birkaç örnek tespit edilmiştir. bazar (17/7), bişiriP (10/49), Pegmez (5/8).

t->d-: “Eski Türkçede ön seste bulunan *t*-’ler Eski Anadolu Türkçesinde *d*- olmuş, bu *d*-’lerden bir kısmı Osmanlı Türkçesinde ve Çağdaş Türkiye Türkçesinde tekrar *t*-’ye dönmüş, bir kısmı ise *d*- olarak devam etmiştir (Yıldırım, 2006:116).” Bölge ağzında Türkiye Türkçesi yazı dilinde *t*-’li olan kelimeler *d*-’li kullanılmaktadır. davşan (3/19), daş (3/43), dutun (10/31), depik (9/27).

4.1.2.2.1.2. İ seste tonlulaşma

-->-c-: Bölge ağzında sadece bir kelimedede tespit edilmiştir. Ancak tespit edilen kelime sa, tonlulaşma dışı bir kelimedir ve ünlüyle başlayan bir ek aldığında **--** ünsüzü **-c-**’ye dönmüştür. sacinden (7/34).

-k->-g-: Sonu **k** ile biten kelimeler ünsüzle başlayan bir ek aldığında g’ye döner. Bölge ağzında iç seste **k** ünsüzünün tonlulaşması yaygın görülen bir ses olayıdır. ekmegi (2/5), esgi (4/8), asger (11/7), Pegmez (5/9), içgi (17/45).

-k->-ğ-: Bölge ağzında iç seste iki ünlü arasında kalan **k** ünsüzü Türkiye Türkçesi yazı dilinde sızıcılaşıp **-ğ-** ünsüzüne döner ancak bölge ağzında sızıcılaşmayıp **-ğ-** ünsüzüne döner. ocuğu (3/2), ğabıĝını (3/8), yıĝdı (12/12), baĝmıya (3/27)

-p->-b-: Bölge ağızında alıntı kelimeler yanında Türkçe kelimelerde de görülen bir ses olayıdır. iblik (4/10), antebli (10/10).

İç seste **-p-** ünsüzünün bölge ağızında yarı tonlularak **-P-** ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir. yaPtıhlarında (4/15), çarPtı (7/43), rahtıPlar (8/1).

-t->-d-: İç seste -t- ünsüzü bölge ağızında bazen iki ünlü arasında kalarak, bazen de ünsüz uyumsuzluğundan kaynaklanarak tonlulaştığı veya yarı tonlu ünsüze dönüştüğü görülmektedir. adlı (3/17), getdiñ (3/32), gidiy (3/30), işde (4/13), ciride (6/19), dadlı (17/38), hasda (9/19).

İç seste -t- ünsüzünün bazı eklerde ve alıntı kelimelerde yarı tonlulaştığı tespit edilmiştir. bağıTılar (9/22), hasTa (14/17), defTer (16/8), cibTen (17/13), ıhTıyar (20/9).

4.1.2.2.1.3. Son seste tonlulaşma

Bölge ağızında son seste tonlulaşma örnekleri az sayıda kelimedede tespit edilmiştir.

-k>-ğ: çalarığ (5/3), ğalağ (4/1).

-p>-b, -P: Bölge ağızında tespit edilen örneklerde daha çok yarı tonlu örnekleri bulunmaktadır. mektub (3/40), merkeP (10/59) heP (5/18), mektuP (3/46).

-s>-z: Bölge ağızında sadece alıntı bir kelimedede tespit edilmiştir. abdaz (13/42).

4.1.2.2.2. Tonsuzlaşma

“Ötümsüz *b, c, d, g, j, v, z* ünsüzlerinin ötümsüz karşılıklarına dönmesine ötümsüzleşme diyoruz.” (Yıldırım, 2006:121).

Bölge ağızında yaygın görülmeyen tonsuzlaşma birkaç ses değişikliğinde tespit edilmiştir.

c>ç: Ön seste, son seste tespit edemediğimiz **c>ç** değişmesi daha çok iç seste görülen bir tonsuzlaşmadır. Bu ise ünsüz uyumsuzluğuna neden olmaktadır. ğınaçı (6/1), azabçılığ mazabçılığ (9/39), alınçı (11/12).

d>t: Bölge ağzında bir kelimedede tespit edilmiştir. tiken (2/3).

g>k: Eski Türkçede kelime başı **g**'ler **k** sesiyle kullanılırdı. Ancak Batı Türkçesinde **k**'ler ötümlü şekliyle kullanılmıştır. Bölge ağzında ise bir kelimedede tespit edilmiştir. kölge (16/18).

z>s: Bölge ağzında nadir görülen bir ses olayıdır. hürus (2/2).

4.1.2.2.3. Süreklileşme

“Süreksiz bir ünsüzün sürekli bir ünsüze dönüşmesine süreklileşme diyoruz. Süreksiz ünsüzler, oluşumları sırasında hava için bırakılan geçidin genişliğine göre akıcı ve sızıcı olmak üzere ikiye ayrılırlar.” (Yıldırım, 2006:124).

4.1.2.2.3.1. Sızıcılaşma

“Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesidir.” (Korkmaz, 2010:193).

Bölge ağzında tespit edilen sızıcılaşma örnekleri ön seste, iç seste ve son seste olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır.

4.1.2.2.3.1.1. Ön seste sızıcılaşma

Ön seste sızıcılaşma olayı bölge ağzında nadir görülmektedir. **k->h-**, **h-**; **j->c-**. humar mı^omar (9/42), candarma (11/1).

4.1.2.2.3.1.2. İç seste sızıcılaşma

İç seste sızıcılaşma Karkamış ağzında birkaç ünsüzde görüldüğü tespit edilmiştir.

-ç->-ş-: iştım (1/2), geştım (1/1), uşlarını (4/9), geşler (6/18), aşlıh (7/34).

-k->-h-: Bölge ağzında yaygın görülen bir ses olayıdır. yohmuş (2/1), sağız (1/6), yaptılılarında (4/15), kalhtıhtan (4/14).

4.1.2.2.3.1.3. Son seste sızıcılaşma

Son seste sızıcılaşma bölge ağzında nadir görülen bir ses olayıdır.

-ç>-ş: üş (9/30).

-k>-h: ğuruyuh (3/7), ocah (3/43), yastıh (4/3), atarih (5/2), artıh (7/43).

4.1.2.2.3.1.4. Sızıcı ünsüzler arasında değişme

Karkamış ağzında nadir görülmektedir.

h>h: Daha çok alıntı kelimelerde görülmektedir. ğoruz (2/2), ğanım (3/1), padişah (3/1), ğurşid (3/14), bahçivan (3/5), sabağ (3/22), bahşış (4/5).

s>ş: herkiş (6/21).

s>h: hüs hüs (19/7).

4.1.2.2.3.2. Akıcılaşma

“Patlayıcı ünsüzlerin yerine akıcı ünsüzlerin geçmesi hadisesidir. Bu ses olayına açıklık benzeşmesi de denilebilir. Y ünsüzü, ünlüler gibi akıcıdır ve açık alanda oluşur. Burada ünlü+y benzeşmesi vardır. Benzeşme, en az çaba harcama kanunu doğrultusunda dilde estetikleşmeyi sağlamak için meydana gelir.” (Çoşkun, 2010:96).
Akcılaşma, bölge ağzında sık görülen bir ünsüz olayı değildir.

g>y: boyün (6/21).

ğ>ğ>y: ğaçaceyik (10/55).

4.1.2.2.3.2.1. Akıcı ünsüzler arasında

n>ñ: ğüñ (3/2), ağacıñ altı (3/4), ğonu ğoñşu (3/2), vurmayıñ (3/10), soñra (4/9), beñ (7/61), siñlenemek (10/25), yiyiñ (3/9).

m>n: şindi (10/1).

r>l: ğaral (7/23).

ñ>y: atıyin (6/6).

4.1.2.2.4. Süreksizleşme

“Süreksiz olmayan bir ünsüzün süreksiz hale gelmesine süreksizleşme diyoruz.” (Yıldırım, 2006:134).

j>c/ç: candarma (11/1).

f>P/b: yusúP (9/1).

b>m: kimi (3/21).

ğ>g/ğ: dağ (2/8), ağaç (3/4), igne (4/9), erkegi (4/16), yemeg (17/36).

4.1.2.2.5. Benzeşme

“Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğetine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böyle iki sesin birbirine benzeştiği görülür.” (Ergin, 1985:52).

Karkamış, Anadolu ağız sınıflandırılmasında Batı Grubu ağız bölgesinde yer almaktadır. Batı Grubu ağızlarında ünsüz benzeşmesinde daha çok ilerleyici benzeşme hakimdir. Bölge ağızında tespit edilen ünsüz benzeşmelerine bakıldığı zaman ilerleyici benzeşme görülmektedir. Gerileyici benzeşme az sayıda kelimedede tespit edilmiştir.

Bölge ağızında tespit edilen ünsüz benzeşmeleri ilerleyici ve gerileyici benzeşme başlıkları altında tam ve yarım benzeşme yönünde ele alınacaktır.

4.1.2.2.5.1. İlerleyici benzeşme

4.1.2.2.5.1.1. İlerleyici yarım benzeşme

Bölge ağızında örneği tespit edilmemiştir.

4.1.2.2.5.1.2. İlerleyici tam benzeşme

Bölge ağızında yaygın bir biçimde görülen ilerleyici tam benzeşme, daha çok **+lar/+ler** çokluk eki, **+lı/+li**, **+lık/+lik** isimden isim yapı eki, **+la-/+le-** isimden fiil yapım eki, ayrılma hali eki ve ile edatının ekleşmiş biçiminde görülmektedir.

nl>nn: sabınnan (5/1), ğurşunnar (6/16), zamannar (6/19), yönnendi (7/41), ğanadınnan (7/43), ğarannıĥ (8/3), onnar (10/6), birinnen (10/7), ayrannar (10/92), ğurşunnamaya (11/8), nişannım (15/13), şennedir (18/24).

nd>nn: genni (3/12), onnan sonra (4/4), efennime (9/6), ğadınnan (9/100).

mb>mm: muşamma (9/17).

4.1.2.2.5.2. Gerileyici benzeşme

4.1.2.2.5.2.1. Gerileyici yarım benzeşme

Bölge ağzında örneğine rastlanmamıştır.

4.1.2.2.5.2.2. Gerileyici tam benzeşme

Karkamış ağzında birkaç örneğine rastlanmıştır.

rl>ll: oynallardı (19/24), içeller (17/45) yaĥallar (6/1), baĥlallar (17/2), süslellerdı (17/16), boyallardı (17/18), götürüllerdi (17/20) dolandırıldardı (17/32).

gn>nn: inne (4/10)

4.1.2.2.6. Benzeşmezlik

Benzeşmenin zıddı bir ses olayıdır. Bölge ağzından bir kelimedede tespit edilmiştir. ĥasda (9/19).

4.1.2.2.7. Ünsüz düşmesi

Bölge ağzında ön ve son seste ünsüz düşmesi az görülürken, iç seste ünsüz düşmesi yaygın bir şekilde görülmektedir. **v, l, n, r, k, y, h, ğ** ünsüzlerinin düştüğü tespit edilmiştir. Bu ünsüzler düştükten sonra ikiz ünlüye ya da yanındaki ünlünün uzamasına neden olmuştur.

ġ>Ø: yāmır (5/15).

h>Ø: çaālbaşı (4/4), feti (12/14), vallā (24/1), şeērli (15/4), 'ayvan (19/1), sabaāça (17/45), abdillā (15/2).

k>Ø: artı (15/5), ayaāna (5/2), uşān (5/2).

l>Ø: kaķmış (3/3), nası (24/6).

n>Ø: sâā (20/34), bâā (20/34).

r>Ø: bişey (7/2), sonā (3/13).

v>Ø: evel (2/1).

y>Ø: öle (4/4), bele (4/10), urtbağı (11/19), üregime (23/10), aşe (19/20).

4.1.2.2.8. Hece kaynaşması

Çok defa iki, nadiren ikiden fazla komşu hecenin kaynaşması ile ortaya çıkan bu olay, bölge ağızında yaygın görülen bir olaydır. Bölge ağızında ortaya çıkan hece kaynaşmasının sebebi ğ, n, ñ, k, h, y gibi düşme ve ünlüleşme özelliği taşıyanlardır (Korkmaz, 1994:81).

Karkamış bölgesi ağızında daha çok şimdiki zaman, **ki** aitlik eki, **-dık/-dik** sıfat fiil ve iyelik eklerinde görülmektedir. Hece kaynaşması sonucunda ünsüzler düşüp kaybolurken yanında bulunan ünlüler birleşip kaynaşarak uzun ünlüye dönüşür. Bölge ağızında

Kelime ve İyelik Ekinin Kaynaşması: ekmēmi (<ekmek+im<ekmeğim, 2/8), ayaāna (<ayak+ına<ayağına, 5/2), yüzūze (<yüz+ünūze, 4/8).

Kelime ve İlgi Hali Eki Kaynaşması: çardān (<çardak+ın<çardağın, 7/59).

Kelime ve Şahıs Ekinin Kaynaşması: verirsiz (2/11), ğılın (7/8).

Kelime ve Aitlik Ekinin Kaynaşması: yanımdā (10/70).

4.1.2.2.9. Hece düşmesi

“Bir kelimedede yan yana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından birbirine eşit ya da çok yakın olan iki hecenin söylenişte tek heceye indirilmesi demektir.” (Korkmaz, 1994:100).

Bölge ağızında birinci teklik kişi emir ekinde görülmektedir. görmim (<görmeyeyim) (8/4).

4.1.2.2.10. Tekleşme

“İç seste yan yana bulunan ve eşit boğumlanma niteliğine sahip ünsüzleri, muhtemelen az çabayla söyleme gereği, tek bir boğumlanma noktası ve süresi kazanmak üzere tekleşmesi.” (Günay, 2003:91).

Bölge alıntı kelimelerdeki ikiz ünsüzler en az çabadan dolayı tek ünlüye düşürülmektedir. evel (2/1), hağa (13/51), hacá (15/42), hatından (12/27).

4.1.2.2.11. Ünsüz türemesi

Bir kelimedede birden fazla ünsüzün ortaya çıkmasıdır. Karkamış bölge ağzında bazen alıntı kelimelerdeki söyleyişi kolaylaştırmak için bazen de ikilemelerde görülür.

h Türemesi: habá (20/34), hatladım (12/27), havlı (10/90).

y Türemesi: yesir (9/4), cebrayil (8/9), reyis (21/6).

m Türemesi: azabçılığ mazabçılığ (9/39).

n Türemesi: nördek (17/54).

y Türemesi: Genellikle bir kişiye seslenirken son seste görülen –y türemesi bölge ağzında yaygın görülen ancak metinlerde bir kelimedede görülen türemedir. bacy (14/16)

k Türemesi: şindik (15/5), ikindinecek (14/14), diyinçek (14/23), dapılınçak (15/45), çihinçağ (15/44).

Türkiye Türkçesinde yardımcı ses olarak kullanılan “y, n” ünsüzleri ünsüz türemesi olarak kabul edilir. Metinlerde geçen örnekleri şunlardır: miradını (2/11), başında (2/8), saħreye (3/3), elmıyı (3/11), evine (6/3).

4.1.2.2.12. Hece türemesi

Hece türemesi bölge ağzında ki yapısından sonra anlamı kuvvetlendirme görevinde görüldüğü tespit edilmiştir. halbüne (24/16), ħususinkini (17/42), kaqtıkkına (15/49), démiş kine (3/2), diykine (3/17), inanmalısınkına (13/11).

4.1.2.2.13. Ünsüz ikizleşmesi

“Çok heceli kelimeler bünyesinde, iki ünlü arasında kalan z, ş, m,s, k, d, r gibi ünsüzlerin bazen kuvvetli vurgulamalara bazen de sebebi anlaşılamayan eğilimlere bağlı olarak ikizleştikleri görülür.” (Günay, 2003:90).

Bölge ağzında alıntı ya da Türkçe kelimelerde görülen ünsüz ikizleşmesi daha çok konuşan kişinin anlatım esnasındaki ruh haline dayalı vurgudan kaynaklanmaktadır.

Eski Türkçede ikiz ünsüz şeklinde işaretlenmiş olan yeddi, sekkiz gibi sayı ifade eden kelimeler, bölge ağzında ikiz ünsüz şeklinde telaffuz edilmektedir.

tozzağ (4/2), nazzar (8/1), ħazzıklı (10/8), aştā (10/9), ħassım (10/21), sekkiz (11/1), emme (11/4), yeddi (11/25), vermişşik (11/22), kerre (12/36), döşşek

(20/19), eşşek (19/14), duzzak (16/7), pammık (13/21), küççük (15/24) duzzak (16/7), yazzig (16/17), nişşe (17/40).

4.1.2.2.14. Metatez

Söyleyişte kolaylığı sağlamak için kelime içindeki ünsüzlerin yer değiştirmesi olayına metatez ya da göçüşme adı verilmektedir. Bölge ağızında yer alan metatez olayı yakın ve uzak metatez olarak iki başlık altında incelenecektir.

4.1.2.2.14.1. Yakın metatez

Bir kelime içinde yan yana bulunan seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Karkamış ağızında görülen metatez olayının geneli yakın göçüşmedir.

dorğu (10/9), melmeket (11/6), örgendim (15/18), eşki (18/22) dorğarlar (15/8), tiskinme (5/5), arvad (10/90).

4.1.2.2.14.2. Uzak metatez

Bölgede seyrek olarak görülen bir ses olayıdır ve birkaç kelimedede tespit edilmiştir.

aşey (19/21), ireli (9/8), samırsağı (17/41), burğul (19/24).

4.2. ŞEKİL BİLGİSİ

Bir dilin kelime kök ve gövdelerini, ekleri, eklerin anlam ve şekil özelliklerini inceleyen alan şekil bilgisi olarak tanımlanmaktadır. Zeynep Korkmaz, şekil bilgisinin inceleme alanını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Şekil bilgisi, bir dilin kök kelimelerini, eklerini, köklerle eklerin birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konularını inceleyen gramer dalıdır. Şekil bilgisinin temel öğeleri kelime kökleri ve eklerdir.” (Korkmaz, 2009:5).

4.2.1. Adlar

Mevcut kelimelerden yeni kelimeler türetmeye kelime yapımı denilmektedir. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için yeni bir kelime türetilirken ek kelimenin sonuna eklenir. Bu bölümde adların üzerine gelen yapım ekleri ve çekim ekleri ele alınacaktır.

4.2.1.1. Addan ad yapım ekleri

İsim kök ve gövdelerine gelerek yeni bir isim yapan eklerdir.

4.2.1.1.1. +cı/+ci, +cı/+çi: Bölge ağzında işlek olan bir isim yapım ekidir. Ek, daha çok üzerine eklediği isimden meslek adı yapar. Yazı dilinde ünsüz uyumuna girerek çeşitlenen ek, ağızda daha çok +cı/+çi şekliyle kullanılmaktadır. Eski Türkçe döneminde ç’li şekli var olan ekin c’li şekli kullanılmamaktaydı. Nadiren, ekin ünsüz uyumuna girdiği görülmektedir. düğürçü (3/36), küpçü (3/38), gınaçı (6/1), yabancı (7/14), dilençi (7/24), gelinçi (17/19).

4.2.1.1.2. +cık/+cik: Bölge ağzında işlek olan eke metinlerde bir yerde tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde işlek olan ek, isimlere küçültme anlamı katar. gızılıçık (5/6).

4.2.1.1.3. +daş/+deş: “Bu ek Türkçede eskiden beri kullanılan, sahası çok geniş olmamakla beraber bir tip isim yapmada işlekliliğini daima muhafaza eden ve örnekleri son zamanlarda artmış bulunan bir yapım ekidir.” (Ergin, 1983:167).

Ek, Türkiye Türkçesinde tek şekilli (+DAŞ) kullanıldığı için ünlü uyumu dışında kalmıştır. Bölge ağzında kullanımı sınırlı olan bir ek birkaç kelimedede tespit edilmiştir. arkadaş (6/2), ğardaş (9/31), ğardeş (2/6).

4.2.1.1.4. +(i)ncı/(i)nci, +(u)ncu/(ü)ncü: Sıra bildiren ek, bölge ağızlarında yaygın olarak kullanılır. ikinci (24/11), üçüncü (25/11), dördüncü (25/12), beşinci (25/12).

4.2.1.1.5. +gıl/+gil: “Ek ünlü ve ünsüz uyumuna girmeden şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yapar.” (Korkmaz: 2009:47). Derlenen metinlerde az sayıda kelimedede tespit edilmiştir. babasıgil (22/4), dedesigil (22/20).

4.2.1.1.6. +ka, +ge: Eskiden beri, donmuş olarak, iki kelimedede bulunur: Baş-ka, öz-ge. (Ergin, 1983:175). Bölge ağzında bir kelimedede tespit edilmiş olan ek ses değişikliğiyle +ha biçimindedir. başha (6/2).

4.2.1.1.7. +kek: Eski Türkçede işlek bir ek olan +gak/+gek, +kak/kek, bugün eski işlekliliğini kaybederek birkaç kelimedede yaşamaktadır. Bölge ağzında bir kelimedede tespit edilmiştir. erkegi (4/16).

4.2.1.1.7. +ki: “Bu ek isimlerden temsil ve vasıf isimleri, yani, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar. Başlıca fonksiyonu içinde bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektir.” (Ergin, 1982:161). Bölge ağzında isimlere ya da şahıs zamirlerine gelerek kullanılır. elimizdeki (13/17), benki (15/29), kimisinki(15/43), şindiki (17/9).

4.2.1.1.8. +lı/+li, +lu/+lü: Eski Türkçede işlek bir ek olan +lıg/+lig ekinden ortaya çıkmıştır. +lıg/+lig ekindeki –g sesinin Batı Türkçesinde düşürülmesiyle ortaya çıkmış ve kullanım sahası geniş olan bir ektir. Ekin fonksiyonu *sahip olma, bir millete ait olma, yer adları türetme, gruptama pekiştirme* anlamlarını katar (Korkmaz, 2010:54). Bölge ağzında işlek olarak kullanılan ek, bazen ünsüz benzeşmesiyle +nı/+ni biçiminde de görülmektedir.

sütlü (1/2), nişanlı (1/7), meyvalı (3/4), adlı (3/24), selli (5/16), bulaşılı (7/22), köylü (7/22), ayıbli (7/51), tozlu (9/6), çamırlı (9/12), pislikli (9/19), sıralı (9/24), antebli (10/10), yaşlı (10/15), gazzıklı mazzıklı (10/8), nişannı (15/13), gırhlı (17/47), çifteli (27/22).

Ek, bir kelimedede iki defa üst üste geldiği tespit edilmiştir ve bu durum Zeynep Korkmaz tarafında şöyle açıklanmaktadır:

“Bir ekin veya aynı görevi yüklenmiş şekilce farklı eklerin kelime içinde arka arkaya sıralanması olayı. (Korkmaz, 2010:82). nişanlılı (15/11).

4.2.1.1.9. +lık/+lik,+luk/lük +lıh, +lıg, +lig: Eski Türkçeden beri yaygın bir kullanım alanına sahip olan ek, eklendiği kelimeye +II/+IU ekine benzer anlam katmakta ancak bunlara ek olarak, *alet ismi yapma, ölçü bildirme, siyasi, felsefi düşünce tarzı, soyut adlar* gibi anlamlar bildiren yeni kelimeler türetir (Korkmaz, 2010:56). Türkiye Türkçesi yazı dilinde +IIk/+IUk şekillerinde kullanılırken Anadolu ağzlarında ek sonunda yer alan –k ünsüzü -h/-ğ/-g ünsüzlerine döner. Bölge ağzında ek çeşitlidir ve ünsüz benzeşmesiyle +nık/+nıh biçiminde de kullanılmıştır.

gırgınlıh (7/8), zenginlik (7/17), hastalıh (7/20), dilencilik (7/23), galabalıh (7/25), kölgelik (7/30), aşıh (7/34), garanlıh (8/3), asgerlik (9/3), pislik (9/19), ırahmatlıh (9/35), birlik (10/74), garanlık (13/47), günlük (14/8), sefillik (15/31), şendik (16/15).

4.2.1.1.10. +sız/+siz: +II/+IU ekinin olumsuz karşıtı bildiren bir ektir. Bölge ağzında iki kelimeye tespit edilmiştir. ekmeksiz (10/52), tütünsüz (17/40), cıdasız (27/26), çiftesiz (27/26), issiz (27/24), beysiz (27/10).

4.2.1.1.11. +şın: Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bölge ağzında da kullanım alanı yaygın olan bir ek olmayıp renk bildiren kelimelerin üzerine eklenerek sıfat türeten bir ektir. Bölge ağzında bir kelimeye kullanılmıştır. sarışın (1/4).

4.2.1.2. Fiilden ad yapım eki

Yaygın bir kullanıma sahip olan bu kategorideki ekler, fiil kök ve gövdelerine veya isimden türemiş fiillere gelerek yeni bir kelime türeten eklerdir.

4.2.1.2.1. -a/-e: Bölge ağzında işlek bir ektir. boya (4/8), öte (11/27), gece (13/47).

4.2.1.2.2. -g: İşlek bir ek değildir ve sadece bir kelimeye tespit edilmiştir. bağ (4/9).

4.2.1.2.3. -gı/-gi, -gu/-gü: Bölgede birkaç kelimeye tespit edilmiştir. içgi (17/36), örgü (9/20).

4.2.1.2.4. -(ı)k/-(i)k, -(u)k/-(ü)k: Eski Türkçeden beri işlek olarak kullanılmaktadır. sökük (3/45), bulaşlıh (7/22), büyük (9/8), depik (9/27), gaçağ (10/2), yatak (10/47), artık (10/98), yırağ (13/26).

4.2.1.2.5. -l: Ek, bölgede nadir kullanılmaktadır ve bir kelimedede tespit edilmiştir. dil (7/41).

4.2.1.2.6. -ma/-me: Bölge ağzında işlek bir ektir. **-mak/-mek** eki gibi hareket bildirmezler. Bölgede işlek olarak kullanılan ek, daha çok kalıcı isimler yapar. boğma (3/27), yime işme (3/31), tiksınme (5/5), sürme (17/28).

4.2.1.2.7. -mak/mek: Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilen ek işlek bir ektir. Bölgede birkaç kelimedede kalıcı isim yapan ek olarak kullanılmıştır. ekmek (2/2), yemek (2/9).

4.2.1.2.8. -mur: İşlek olmayan bir ektir. yağmır (13/20), yāmır (5/15).

4.2.1.2.9. -n: Bir kelimedede tespit edilmiştir. gelin (2/11).

4.2.1.2.10. -ş: Bölge ağzında az sayıda örnekte tespit edilmiştir. dönüş (13/54), gülüş (27/9).

4.2.1.2.11. -u/-ü: Bölge ağzında bir örnekte tespit edilmiştir. sürü (10/2).

4.2.1.2. Ad Çekim Ekleri

Ad çekim ekleri Zeynep Korkmaz tarafından şöyle açıklanmaktadır: “Ad çekimi ekleri, cümlede adlar ile fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir.” (Korkmaz, 2009:23). Bu bölüm çokluk ekleri, iyelik ekleri, aitlik eki ve hal ekleri olmak üzere dört başlıkta incelenecektir.

4.2.1.2.1. Çokluk eki

Çokluk eki, eklendiği ismi çoğul yapan bir çekim ekidir. Bölge ağzında Türkiye Türkçesi yazı dilinde var olan **+lar/+ler** dışında fonetik değişikliklerle bir kelimenin sonu **-n-** ile bitiyorsa **+nar/+ner** şekline dönüşerek kullanılmaktadır (**+lar/-ler, +nar/+ner**). Nadiren ekin **+dar** şeklinde de kullanıldığı tespit edilmiştir.

bınnar (3/2), meyvalılar (3/7), davıllar (3/14), günner (3/30), yollar (3/46), gelinner (4/1), uşlar (4/9), çingenler (4/15), aşlar (5/21), zamannar (6/1), genner gennere (6/23), rahıPlár (8/1) bındar (27/4).

4.2.1.2.2. İyelik ekleri

“Adlardaki işletme eklerinden biri de iyelik ekleridir. Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir.” (Korkmaz, 2009:259).

İyelik eki, teklik ve çokluk iyelik ekleri olmak üzere altı kategoride incelenmektedir.

Teklik Birinci Kişi İyelik Eki (+m, +(ı)m/(i)m, +(u)m/(ü)m)

Teklik birinci kişi iyelik eki Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi +ım/+im, +um/+üm şeklindedir. Bölge ağızında kullanım farkı görülmemekle birlikte ses düşmesi hece kaynaşması gibi fonetik ses olaylarından kaynaklanan nedenlerden dolayı ekte yer alan yardımcı ünlü diğer sesle kaynaşır, ancak +m iyelik eki düşmez.

tikenim (2/3), ekmēm (2/7), göyunum (2/10), göynüm (3/33), dilim (7/41), habibim (8/9), efennem (9/6), evlerim (16/3), düğünüm (17/5).

Çokluk Birinci Kişi İyelik Eki (-mız/-miz,-muz/-müz)

Bölge ağızında çokluk birinci kişi iyelik eki kullanımı Türkiye Türkçesi yazı diliyle farklılık göstermemektedir.

düğünümüz (6/19), anamız (7/13), zamanımız (7/30), matrallarımız (9/8), suyumuz (9/18), içimiz (9/26).

Teklik İkinci Kişi İyelik Eki (-n, -ñ)

Ek bölge ağızında daha çok +ñ olması yanında -ñ->-y- değişmesi sonucu -y, ve diş-diş eti n'si ile kullanılmaktadır, ancak bölgede yaygın bir şekilde teklik ikinci kişi iyelik eki olarak -ñ- ve -y- kullanılmaktadır.

atıyn (6/6), ğahveñ (1/2), nişanlıñ (1/7), adıñ (3/13), anan (6/15), zılifin (6/17).

Çokluk İkinci Kişi İyelik Eki (+ñuz/+ñüz, +nuz/+nüz)

Karkamış ağzında çokluk ikinci kişi kategorisi çoklukla ñ'li kullanıma sahiptir. çocuñuz (3/9), oğluñuz (3/9).

Bölge ağzında hece kaynaşması sonucu çokluk ikinci kişi ekindeki ñ'nin eriyip kaynaştığı ve bu kaynaşma sonucunda uzun ünlünün görüldüğü tespit edilmiştir. yüzüze (4/8), dodayız (4/8), köyüz (7/27), hağğıyız (7/27), memleketiz (9/28).

Teklilik Üçüncü Kişi İyelik Eki (+ı/+i, +u/+ü, +sı/+si, +su/+sü)

Bölge ağzında ekin kullanımı Türkiye Türkçesi yazı dili ile aynıdır. Ünsüzlerden sonra +ı/+i, +u/+ü, ünlülerden sonra +sı/+si, +su/+sü şeklinde kullanılır.

köprü altı (1/1), miradı (2/11), önü (2/6), hanımı (3/1), ağacın altı (3/5), hepsi (3/4), anası (3/22), emmisi oğlu (3/39), 'ayel gışmısı (7/51), omuzu (7/61), köyneni (<köynek+ini<köyneğini, 7/61), gafası (8/10), bezirgan başu (18/3).

Çokluk Üçüncü Kişi İyelik Eki (-ları/-leri)

Çokluk üçüncü kişi iyelik ekleri, bölge ağzında +ları/+leri şeklinde kullanılmaktadır, ancak çokluk üçüncü kişi iyelik eki +lAr, kişilerin çokluğuna değil sahip olunan nesnenin çokluğuna işaret etmektedir.

mekenleri (10/54), hayvanları (10/60), binnariñ çocuğu (3/2).

4.2.1.2.3. Hal ekleri

“Durum ekleri, tümce içindeki adları diğer sözcüklere değişik anlam ilişkileri çerçevesinde bağlayan biçim birimlerdir. Durum ekleri genellikle adlarla tümcenin asıl ögesi olan yüklem arasında ilişki kurar.” (Eker, 2010:335).

4.2.1.2.3.1. Yalın hal

İsmin yalın hali ek almamış halidir ancak bir isim çokluk eki ve iyelik eki olsa da kelime yine yalın haldedir. Bölge ağzında Türkiye Türkçesi yazı diliyle aynıdır. sağız (1/5), gız (1/7).

4.2.1.2.3.2. İlgi hali eki

“İlgi durumu eklendiği ad ile başka bir ad arasında sahiplik, ilgi bağı kurma durumudur. İlgi durumunun öteki ad çekimi eklerinden ayrılan tarafı, adı fiile bağlayan bir ek olmamasıdır.” (Korkmaz, 2009:268).

Bölge ağzında kullanılan ilgi hali eki Türkiye Türkçesi yazı dilinden fonetik farklılıklar göstermektedir (+ıñ/+iñ, +ın/+in, +un/+ün, +uñ/+üñ, +nıñ/+niñ, +yın/+yin).

dağıñ başı (2/8), çobanın önüne (2/9), binnarıñ çocuğu (3/2), oranıñ bahçıvanı (3/5), bu ğuruniñ altı (3/6), atınıñ bir tayı (3/12), atıyın başı (6/6), hazreti yusüfüñ soyu (7/14), tomusun günü (9/5), köpri altı (1/1), rüya yeri (3/26), nar ağacına (6/15).

4.2.1.2.3.3. Yükleme hali eki

“Yükleme durumu, geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Yani addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki bir yükleme ve bağlantı söz konusudur.” (Korkmaz, 2009:277).

Bölge ağzında Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı bir kullanım görülmemektedir (+ı/+i, +u/+ü).

esgi nişanlıñ gelmiş **yeri göğü** yaşıyor (1/9), ğari almış **tiken**i çıkarmış (2/3), çoban démiş **horuz ğardeş** acı **ekmē** bene ver (2/6), o da ğoyunu vérmiş (2/8) **mıradını** almış (2/11), o zaman bene démiş **bir_ekmek** verirsin (2/5), ordan **oraniñ bahçıvanı** gelmiş (3/6), bu **elmanı elmayı** soy (3/8), **iki zıbun, iki köynek, iki tuman** geydirirler (4/3), . üç tene dört tene **ıgneyi** bağliyeler (4/9), Pegmez yédirirlerdi (5/8), **kimi culluĝ, kimi tavıķ** verir (5/18), küççük uşah **kimi beledi ğendini** (7/29).

4.2.1.2.3.4. Yönelme hali eki

Filde gerçekleşen eylemin nereye doğru olduğunu gösteren hal ekidir. Bölge ağzında yönelme hali ekinin kullanımı Türkiye Türkçesi yazı diline göre farklılık göstermemektedir (+a/+e).

nene nene, şu **tikenimi** çıkar, amma **bana** ver (2/3), ğari démiş **ataşa** attım (2/4), o zaman **bene** démiş **bir_ekmek** verirsin (2/5), çobanın **önüne** çıkmışlar (2/5), şu davarı **bize** vér de yémek yapah (2/9), yerin **sahreye** gidegin démiş (3/3), siz démiş niye bu ğuruniñ **altına** oturiysiz, **meyvalılara** gétmiysiz (3/7), davşan bir

çadıra giriy, (3/20), . ben_ava gidecēm, (3/23), ezeli gelinnerin başlarına ğalağ bağlarıdı (4/1), öğüne yastış ğorlar (4/3), şindi siz nası yüzüze boya çalisız, dodayize boya sürüsüz (4/8), getdin yad ellere (6/7), ya cebrayil ulaş habibime (8/9).

Ağızlarda hal ekleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bölge ağızında yönelme hal eki taşıyan bir kelime metnin bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda ayrılma hal eki anlamını veren bir ek olduğu tespit edilmiştir. anası ğızına geçtikten sōna(18/6).

4.2.1.2.3.5. Bulunma hali eki

Bölge ağızında kullanılan bulunma hali +ta/+te, +da/+de ekleriyle sağlanmaktadır. Bölge ağızında tespit edilen bulunma hali eki Türkiye Türkçesi yazı diliyle aynıdır.

evel zaman_çinde halbir zaman_çinde (2/1), gitmiş, bakmış bir dağıñ başında davıl çalınıy (2/8), ondan_önce ürüyasında oğlan bir ava gidiy, ğırñ tana adlınan (3/18), oğlan orda o ğıza vırılıy, padiřahıñ_oğlı abdal ğızına, dişinde (3/21), künde (14/7), şindi bin doşuz yüz_atmış senelerin birda barağda türkiyeden ğuzu alırlar. (10/1), orda da bir küpçü ğarısı varmış yozğatta (3/35), yeşil öğde var_ışde davarın_ödü onnan, (4/13), tā mezerde geder (4/16).

Bulunma hali ekinin bölgede kullanımıyla ilgili bir diğer özellik ise ekin ayrılma hali ekini fonksiyonunda yaygın bir biçimde kullanılmasıdır. Eski Türkçede ve Doğu Grubu ağızlarında sıkça görülen bu özellik, bölge ağızında da yaygın bir şekilde görüldüğü tespit edilmiştir.

çadırdı bir_abdal ğızı çışıy (3/27), atıyın başı da alınmadı mı, dērler onda kerı (6/5), efendim_oriya afedersin hayvan_üleşleri aTmışlar, ğışta ğalma, işde orada su azalmış diyi (9/9), biz de işde yoharı köylerde toPlarığ (10/4), sabağda toPlar getirrik (10/5), suriyede çığtığ belki gece ğarannığ ğaçamağ. (12/1), türk yurdu mınıtılıhasında hatladım de sana bişey etmicēm (12/26), ne var ğızım üstene ğızım öldü o ğızamıkta, üçü de ğızamıkta getti. (14/5), ben řo yolda gederdım fisdā, bı yolda geçmezdim. (15/12).

4.2.1.2.3.6. Ayrılma hali eki

Fiildeki eylemin kendisinden uzaklaştığını gösteren, isimlere gelen ayrılma hali ekidir. Bölge ağzında ekin kullanımı yazı dilinden farklılık göstermemektedir (+**tan**/**+ten**, **+dan**/**+den**). Ayrılma hali ekinin uzaklaşma, bir yerden ayrılma bildirmesinin dışında farklı anlamları da karşılayabildiğini Muharrem Ergin şöyle açıklamaktadır:

“Ablatîfin bu geniş manasıyla uzaklaşma ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin manasına uygun olarak tabii çeşitli hususi ifadeler içinde görünür. Bu hususi, bu çeşitli kullanım fonksiyonları şu gibi ifadeler etrafında toplanır: uzaklaşma, çıkma, yer, ayrılma, menşe, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoşlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş vs.” (Ergin, 1983:235).

Derlenen metinlerde ayrılma hali eki **+dan**/**+den**'nin ayrılma fonksiyonu yanında farklı anlamlarda da kullanıldığı tespit edilmiştir

köpri **altından** geçtim (1/1), sütlü **ğahveñdeñ** içtim (1/2), **sarışından** vazgeçtim (1/4), **damdan** sağız aşıyor (1/6), **çadırdan** bir ğız çihiy, bir ğız çihiy lamba kimi, (3/20), ‘ayelle erkegi birbirinden ayırmak için, kimi erkek kimi oliy ğızlarıñ. (4/16), bi çömçe kimi **çömçeden** gelin ederler, ellerine alırlar (5/12), o **zenginlikten** sonā nétdi eyyüb aleyhisselem avradı raħme anamız dilenmiye başladı (7/17), gendi de **peşinnen** getdi (7/36), biz de işde yoħarı köylerde toPlarıħ işde **islahiyeden** beri bî oğuzelinin köylerinde (10/4-5), evel zaman içinde bir **padışahdan** **hanımı** varmış (3/1), ya nasıl, **nazzardan** yaħarıħ gendini (8/1) başlarına çıtkı yaparlardı **çiçekten** (4/2), arasına da **zarftan** mektub ğoydılar (3/44), Ezeli atdan getirilerdi, ata bindirillerdi, sona sona taħsi çığTı (18/26), savırırıldı **yabadan** (19/5), gendinin ğardaşı, ğardaşı sağ, bele biçer mi vardı yavrım, **elden** yolallardı (19/4-5)

4.2.1.2.3.7. Vasıta hali eki

“Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin kendisi vasıtası ile kendisinin iştiraki ile veya kendisinin ifade ettiği zamanda yapıldığını göstermek için isim instrumental halinde bulunur.” (Ergin, 1983:237).

Bölge ağzında vasıta hali ekinin **+nan**/**+nen** şekillerinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

ondan önce ürüyasında oğlan bir ava gidiy, ğırħ tana **adlınan** (3/19), ibliknen (4/10), ondan soñra bele **innenen** vuriylar vuriylar (4/10), yeşil öğde var işde davarın ödü onnan, ocaħlarda is oliy **onnan** birbirine ğatiyeler (4/13),

peyrevşanınan elini yüzünü çalarığ sabınnan (5/1), ā davılınan zurnanan öğünde oynuya oynuya gelini getirirler babası evine (6/2), eyyüb son nefes, dili dönmiy artığ ğanadınnan çarPTı suy ğaynımıya başladı (7/43), sabağda toPlar getirrik bırda ticaratınan bir ğaç ğuruş ğarınnan onnara verrik (10/6), vallah onu kebab etdik sabāça söhürnen bacım bu şeyleri götürdü (17/48), cercernen döğerler, savırırlardı yabadan (19/5), osmannı hökümetinnen biz şey bınnar diy işi cehalete veriy (20/37).

4.2.1.2.3.8. Eşitlik hali eki

“Eşitlik durumu, eklendiği adla fiil veya cümlenin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumudur.” (Korkmaz, 2009:325).

Bölge ağzında bazen yazı dilinden farklı kullanıma **+çak/+çek** eki sahiptir. Ekin ünsüz uyumuna girmediği örnekler de tespit edilmiştir (**+ca/+ce, +ça/+çe, +çek**).

günnerce (3/30), neşe (12/14), erkekçe (12/40), bazaraça (15/7), ağşamaça (17/30), kibarca (12/10), ikindinecek (14/14).

4.2.1.2.4. Aitlik eki

Bölge ağzında sadece **ki** şekliyle değil, **+kı/+hı** şekilleriyle de kullanılmaktadır.

benimki (4/15), içlerindeki (8/2), şindiki (9/16), köydeki (11/24), tenesinki (13/16), elimizdeki (13/17), babamınki (17/43), ikimizki (15/28), yoğardağı (7/42).

4.2.2.2. Sıfat

Sıfat, adların önüne gelerek onları nitelik ve nicelik olarak belirten sözlerdir. Sıfatlar, adların önüne gelirler ve çekime girmezler. Birlikte kullanıldıkları kelimelerle sıfat tamlaması kelime grubunu oluştururlar. Bu başlık altında sıfatlar, niteleme sıfatı ve belirtme sıfatı başlıkları altında incelenecektir.

4.2.2.2.1. Niteleme sıfatı

Adların önüne gelerek onları renk, şekil, boy, vb. yönlerden niteleyen kelimelerdir. Bölge ağzında tespit edilen niteleme sıfatları yazı dilinden farklı değildir.

sütlü (1/2), esgi (1/7), yabancı (7/14), bulaşıklı (7/22), kötü (7/34), garannih (8/3), büyük (9/8), çamırlı (9/12), pislikli (9/19).

4.2.2.2.2. Belirtme sıfatları

İsimleri sayı, işaret, soru vb. yönlerden ifade eden sıfatlardır. Belirtme sıfatları, sayı, işaret, soru ve belirsizlik sıfatları olarak dört başlık altında incelenecektir.

4.2.2.2.2.1. İşaret sıfatı

İşaret sıfatı olarak kullanılan kelimeler, aslında işaret zamirleridir. İşaret zamirleri isimlerin önlerine geldikleri zaman işaret sıfatı olurlar. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan işaret sıfatları, o, bu ve şu'dur. Bölge ağzında tespit edilen işaret sıfatları yazı dili ile benzerlik göstermektedir. şu davar (2/9), o gız (3/28), bu beliyeye (7/14).

4.2.2.2.2.2. Soru sıfatı

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Yazı dilinde “kaç, hangi, ne, nasıl, nice ve neredeki” sıfatları yaygın kullanılan soru sıfatlarıdır.

4.2.2.2.2.3. Belirsizlik sıfatı

Nesnelerin sayılarını, niteliklerini, miktarlarını belirsiz olarak ifade eden kelimelerdir. Bir, bütün, başka, bazı, her, kimi, çoğu, çok, hiç, falan, filan, falanca, az, fazla belli başlı kullanılan belirsizlik sıfatlarıdır.

Bölge ağzında yaygın olarak kullanılan belirsizlik sıfatları şunlardır: bir (2/1), kimi (10/37), filan (24/21), fulan (24/21), heç (3/23).

4.2.2.2.2.4. Sayı sıfatı

Tek başlarına sayı isimleri olan bu sıfatlar, nesnelere sayı yoluyla belirtirler. Asıl sayı, sıra sayı, üleştirme, kesir sayı ve topluluk sayı sıfatları başlıkları altında incelenecektir.

4.2.2.2.2.4.1. Asıl sayı sıfatı

Bölge ağzında kullanılan asıl sayı sıfatları, yazı dilinde kullanılan sayı sıfatlarından farklı değildir, ancak **yedi**, **sekiz** gibi sayı sıfatlarındaki ünsüzler ikizleşerek **yeddi**, **sekkiz** biçiminde kullanılmaktadır.

bir elma (3/8), yirmi yaş (3/12), ğırĦ tana adlı (3/19), üç ocaĦ daşı (3/43), iki köynek (4/3), yüz yirmi dört ay (9/3), bin dohuz yüz atmış seneleri (10/1), on sekkiz sene (11/1), ğırĦ üş ğün (19/1), sekizen bin Ħana (20/25), beş teneke yaĦ (24/15), altı yeddi ğardaşıĦ (11/28).

4.2.2.2.2.4.2. Sıra sayı sıfatı

Varlıkların derecelerini gösteren sıfatlardır. Asıl sayı sıfatlarına **+ıncı/+inci**, **+uncu/+üncü** eklerinin getirilmesiyle oluşurlar. ikinci, (24/11), üçüncü (24/11), dördüncü (24/12)

4.2.2.2.2.4.3. Üleştirme sayı sıfatı

Bölge ağızında kullanılan üleştirme sayı sıfatları yazı diliyle aynıdır. Asıl sayı sıfatına **+ar/+er**, **+şar/+şer** eklerinin getirilmesiyle oluşmaktadır. birer yataĦ (10/47), birer depik (9/27).

4.2.2.2.2.4.4. Kesir sayı sıfatı

Derlenen metinlerde örneklerine rastlanmamıştır.

4.2.2.2.2.4.5. Topluluk sayı sıfatı

Topluluk ifade eden sıfatlar asıl sayı sıfatlarına **+z** ekinin getirilmesiyle elde edilir. Bölge ağızında örneğine rastlanılmamıştır.

Gencan bir yazısında sıfat takımlarını ele alırken “*İsimleşmiş Sıfat*” başlığında şu açıklamayı yapar: sıfat takımlarından isimlerin düşüşü sıfata belirtilenin (mevsufun) anlamını katarak onu isimleştirir. İsimleşmiş her sıfat takımının yani sıfatla ismin anlamını eksiksiz anlatır. (Gencan, 1954: 185).

Derlenen metinlerde **sıfat+isim** kuruluşundaki sıfat tamlamasının isim unsurunun düştüğü görülür, ancak sıfat üzerine gelen **+lar/+ler** çokluk ekinin sıfat tamlamasının isim unsurunu karşıladığı tespit edilmiştir. meyvalılar (<meyvalı ağaçlar, 3/6), geşler (<genç insanlar, 4/16), faĦırlar (<fakir insanlar, 4/20), ölenler (<ölen insanlar, 9/13).

4.2.2.3. Zarf

Zarf, bir fiilin ya da sıfatın önüne gelerek onları yer-yön, miktar, zaman durum ve soru yönüyle pekiştiren kelimelerdir. Bölge ağzında kullanılan zarflar yazı dilinden farklılık göstermemektedir. Bu bölümde zarflar, yer-yön, zaman, niteleme, azlık-çokluk ve soru başlıkları altında ele alınacaktır.

4.2.2.3.1. Yer yön zarfı

Fiildeki hareketin yönünü belirten zarflar yer-yön zarflarıdır. Bölge ağzında tespit edilen yer-yön zarfları yazı dilinden farklı değildir.

ora (3/5), bura (7/36), aşşa (7/37), yoħarı (7/42), şora (7/57), ğarşı (7/86), dışarı (8/4), iħerde (8/5), búyze (11/20), öte (11/27), ireli (9/8).

4.2.2.3.2. Zaman zarfı

Zaman zarfları fiillerdeki eylemin zamanını belirten zarflardır. Dün, yarın, şimdi, gece, gündüz, er, geħ, akşam sabah, akşamleyin, sabahleyin, öğleyin, şimdilik, yine, gene vs. zaman zarflarından bazılarıdır. Bölge ağzında kullanılan zaman zarfları şunlardır: evel (2/1), sonā (3/13), sabah (3/17), boyun (3/22), ezeli (4/1), şindi (4/8), esgiden (4/8), şimdi (4/17), ondan kelli (12/37), ondan keri (6/21), aħřam (7/31), öylen möylen (13/20), ölen (13/23), dün (14/2), evel gün (14/2), bazaraħa (15/7), ikindin (6/1), ikindineħek (14/14).

4.2.2.3.3. Niteleme zarfı

“Bunlar hal ve tavır ifade eden zarflardır. Hal ve tavır ifade eden her isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılabilirdiği için bu zarflar sayılmayacak kadar çoktur.” (Ergin, 1983:261).

Nitelik bildiren isim ve sıfatlar niteleme zarfı olarak kullanılacakları için sayıları fazladır.

beyle (3/28), öle (4/3), bele (4/9), hemen (7/41), şeyle (13/24), eyle (14/28), éyle (17/15), béyle (17/25), eyi (15/1), güzel (17/8).

4.2.2.3.4. Azlık çokluk zarfı

Miktar, azlık-çokluk bildiren zarflardır ve sayıları sınırlıdır. En, daha, pek, çok, az, biraz yaygın kullanılan miktar zarflarıdır. çoğ (20/38), çoħ (17/4), birez (5/2), binca (12/48), dağ (7/8).

4.2.2.3.5.Soru zarfı

Fiili soru yönüyle belirten zarflardır ve bölge ağzında kullanılan soru zarfları sayıca fazla (hani, nasıl, ne, neden, nerede, nice, niçin) olmayıp şunlardır: niye (7/26), nası (10/83), nasıl (8/1), hayle (18/22).

4.2.2.4. Zamir

Zamirler, isimlerin yerini tutan kelimelerdir ve sayıca fazla değildir. Tek başlarına kullanıldıkları zaman anlamı olmayan kelimelerdir. Bir kişi ya da nesneye işaret ettikleri zaman anlam kazanırlar. Bölge ağzında yer alan zamirler, kişi zamiri, dönüşlülük zamiri, işaret zamiri, belirsizlik zamiri ve soru zamiri olmak üzere beş kategoriye ayrılır.

4.2.2.4.1. Kişi zamiri

“Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Bütün varlıklar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan veya konuşanlar ben, biz; ikinci kendisine söz söylenen veya söylenenler sen, siz; üçüncüsü de sözü edilen şahıs, nesne veya şahısları ve nesnelere karşılıyan o, onlar’dır.” (Korkmaz, 2009:405).

Tablo 4.1. Kişi zamiri

	Yalın Hal	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Çıkma Hali
Teklik 1.Kişi	ben	benim	beni	bana/baňa baā	bende	benden bennen
Teklik 2.Kişi	sen	seniñ	seni	sana/saňa saā		
Teklik 3.Kişi	o	onun	onu, onı	ona		ondan
Çokluk 1.Kişi	biz	bizim	bizi	bize		bizden
Çokluk 2.Kişi	siz	sizin	sizi	size		
Çokluk 3.Kişi	onlar		onları	onnara		

Teklik 1. Kişi Zamiri: ben (1/3), bana (2/3), bene (5/5), baña (3/34), baā (13/35), benim (5/19), beni (7/6), bennen (12/23), benden (14/6).

Teklik 2. Kişi Zamiri: sen (3/34), saā (7/4), sana (7/38), senin (7/37), seniñ (3/15), seni (7/41).

Teklik 3. Kişi Zamiri: o (3/34), ona (3/33), onu (13/16), onı (5/19), ondan (22/17), onun (5/7).

Çokluk 1. Kişi Zamiri: biz (13/3), bize (13/21), bizim (17/32), bizden (20/21), bizi (27/1).

Çokluk 2. Kişi Zamiri: siz (3/6), size (7/22), sizi (9/26), sizin (9/28.)

Çokluk 3. Kişi Zamiri: onlar (10/54), onnar (15/4), onları (9/28), onnara (10/6).

4.2.2.4.2. Dönüştülük zamiri

Türkiye Türkçesi yazı dilinde dönüştülük zamiri “kendi” sözünün iyelik eki almış şekilleridir, ancak bölge ağzında kelime başında meydana gelen tonlulaşma ile “gendi” kullanımını almıştır. Dönüştülük zamirleri iyelik ekleriyle teklik ve çokluk bütün kategorilerde kullanılmaktadır.

Tablo 4.2. Dönüştülük zamiri

Yalın Hal	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Ayrılma Hali
Gendim		gendimi			
Gendiñ		gendiñi			
gendi, geni	genninin	gendini	gennine, gendine		genniden
	gendiñiziñ				
genner, genler	genderin		gennere		

gendi (3/25), genni (3/28), genner (6/22), genler (9/14), gennere (6/22), gennine (7/1), gendine (7/6), kendisine (23/6), gendini (7/14), gennini (7/15), gendimi (15/11), gendinin (7/31), genderin (18/24), genninin (27/16), genniden (20/39).

4.2.2.4.3. İşaret zamiri

Varlıkları ya da nesnelere işaret yoluyla gösteren zamirlerdir. Bölge ağzında kullanımı şöyledir:

bu (3/13), bî (9/1), bunun (9/38), bunu (5/7), bunu (7/23), bîni (7/27), buna (3/27), bîna (7/33), bunnar (13/10), binnar (10/45), binnarîni (3/1), bunlara (10/78), binnarı (24/16), şora (7/57), onî (19/28), onın (19/28).

4.2.2.4.4. Belirsizlik zamiri

Bölge ağzında kullanılan belirsizlik zamirleri şöyledir: herkiş (6/21), kimi (10/48), kimse (10/100), filan (9/14), hepsi (9/38), hepsi (13/30).

4.2.2.4.5. Soru zamiri

Varlıkları soru yoluyla karşılayan zamirlerdir. Bölge ağzında ne ve kim soru zamiri olarak kullanılmıştır. ne (13/39), ney (13/36), neyin (7/60), neyden (7/60), neyini (10/103), kimi (11/9), kim (11/115), kimin (12/10), kime (24/10).

4.2.2.5. Edat

“Edatlar manaları olmayan sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler.” (Ergin, 1982:348).

Bölge ağzında tespit edilen edatlar kuvvetlendirme edatları ve çekim edatları başlığında incelenmiştir.

4.2.2.5.1. Çekim edatları

“İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümledeki diğer unsurları arasında zaman, mekan, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim eki diyoruz.” (Hacıeminoğlu, 1992:1).

Bölge ağzında kullanılan çekim edatı olarak “**için, uçun, üçün, keri, kerri, kelli, sonra, sonā, dorğu, kimi, ğadar, emsel, emseli**” edatlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

için edatı bölgede yaygın bir şekilde uçun/üçün (sebeup/amaç anlamıyla) şeklinde kullanılmaktadır. Eyyüb saña dúa etmiy çoluğu çocuğu **olduü uçun onun uçun** şırbiyir, yâni dúa ediyir (7/4). tã mezerde geder, 'ayelle erkegi birbirinden **ayırmağ üçün** (4/16). **onun uçun** beni şindi baş çavış sordu, neyle geçtin ? (10/24). oğlanın arħadaşı yastığı ğaçırır, oğlana götürür, baħşış **almağ için** (4/5-6).

keri (-den sonra) edatı, kelli, kerri biçimlerinde kullanılmaktadır. Eyyub aleyhisselem on dört on beş yaşında oldu suydan **çığtıktan kelli** şora gibi salamta çığtı (7/56). atıyın başı da alınmadı mı dërler **onda keri** (6/5). e sonã da bifez **böyüdükten keri** ğaynım isTedi, ğayınbabamız geçindi, biz ğaldığ meydanda dëdidi. (15/21). sen beni **yolladığda keri** ben de dapıların sekiz dönüm yer. (15/45). . o mal ğalmazdın keri ğoranta da ğalmazdın keri, bir gendi rahme anamız, ğazreti yusuüfüñ soyundan gelme, bir de yabancı 'ayeli. (7/14). soñunda eve **geldikten kelli** vallah, gene dedim ki sinsile şeyinde apo aliye bişey etmediler. (12/30),

ã yirmi **yaşından sonã** gelmiş adını virmiş. (3/13). **ondan önce** ürüyasında oğlan bir ava gidiy ğırğ tana adlınan. (3/118). bir ğız çığıy lamba **kimi** oğlan orda o ğıza vırılıy (3209). **onnan sonra** bir tenesi caälbaşı gelir (4/4). **ondan soñra** bele innenen vuriylar (4/10). gel **cumáyá ğadarı** yanı dışarıyı ğörmim (8/4). ordan indik **aşşã dorğu** köylerde ğuzu arayarak ğedik (10/7). **aħşama ğadarı** gezdik bir ğuzu alamadığ (10/9). köyün dışında bir adam o zaman ğasen **emsel**, bizim mığdar **emseli** elinde bir üsdüf bir ğırmızı mator sağını solunu temizliy (10/68). apo 'ali süriyede **yaħalanmazdan ezeli** geldik buyüze (12/2). hem allaha şükür müslümanığ hem de içgimiz olur **yerine göre** (21/8).

4.2.2.5.2. Kuvvetlendirme edatı

Bölge ağzında da/de, ki, daha, kine, böyle kuvvetlendirme edatı olarak kullanılmıştır.

şu davarı bize ver **de** yémek yapah (2/9). o **da** ğoyunu vermiş (2/8). o zaman démiş **ki** çoban, ya ğoyunumu verirsiz ya da gelini verirsiz (2/10). ordan oranıñ baħçıvanı démiş **kine**... (3/6), padişahdan ğanıını **da** getmiş bir ğurı ağacın altına oturmuşlar (3/5). biz **de** beyle ğuruyığ (3/7). ğıyımın **ki** buna bağmıya (3/27). onu **da** ğaçırırıldardı (4/4). şeytan **da** cenãb allã dëdi **ki** (7/3). ğoranta uşah muşah **ta** ğalmazdı (7/11). biz bunu yaħah **ta** ğurtulağ (7/23), şu davarı bize ver **de** yémek yapah (2/9),

ki, kine bağlaçları kuvvetlendirme işleviyle bölge ağzında bazı ses olaylarıyla yaygın bir biçimde kullanılmaktadır, bir gün goñu goñşu démiş **kine**: sahreye gidegin démiş (3/2). gıymin **ki** buna bağımya (3/26). şeytan da cenāb allā dedi **ki** eyyūb saña duā etmiy çoluğu çocuğu olduū uçun, onunuçun şırbiyir, y'ani du'a ediyir (7/3). o zaman cenāb allaha du'ā etti **ki** ilehi ya rabbi (7/49). gendi diykine ben adam saliy diysiñiz emme melmeket, ataşa düşmüş yaniy (11/4-5). la ben bendēme vardım baħdım **hına** tōrōn bendē elden dePmiş ben ayāmdan dePdim (13/3-4). eve geldik işte, tōfō burada inanmalısın **hına** yanı çadıra geldik (13/10-11). bı yağmırın arħasıdan ğurbanım gendine şeyle bir tolu tutdurdu **hu** allah yıraħ eylesinki āmed ābi (13/24). beş daħķa sonā **baħtımħı** ğız beyle soldı (14/25). sabah namazından, evel herkeş kaħsın hazırlansın, sabah namazından, evel **kaħtıķķına** otelin ğapısı araba dolmuş (15/49-50) parasınnan aldım ben **ħalbūne** bınarı getirdim dédim (24/16). gendi diy niye yalan söylemeli diy, pariyi bulıP alamayık **ķı** diy (24/22-23).

4.2.2.6. Ünlem

Tek başlarına anlamları olmayan, sevinç, üzüntü, keder, çoşkunluk vb. duyguları ifade eden edatlardır. Bölge ağzında tespit edilen ünlemler Faruk Yıldırım'ın tasnifinden hareketle şu başlıklar altında incelenecektir: *asıl ünlem, seslenme ünlemleri, cevap ünlemleri, soru ünlemleri ve gösterme ünlemleri* (Yıldırım, 2006:202) olarak beş grupta incelenecektir.

4.2.2.6.1. Asıl ünlem

Asıl ünlemler, sevinç, çoşku, hüzn, nefret ifade eden ve tabiat seslerini yansıtan ünlemlerdir. Bölge ağzında tespit edilen ünlemler şunlardır:

ey (5/22), yā (6/4), yav (11/3), tōh (12/40), ha (17/46), ōf (13/47), abō (14/21), tō (15/41), ā (6/1), ya (10/104).

4.2.2.6.2. Seslenme ünlemi

Bu grupta yer alan ünlemler sadece hitap ve çağırılarda kullanılan ünlemlerdir. Bölge ağzında tespit edilen seslenme ünlemleri şunlardır: ā (6/1), ē (3/17), ilēhī (7/50), efennime (9/6), efendim (9/9), 'ammi (9/34), dayı (9/36), baba (9/34), āā (10/51), ğız (10/72), ğardaş (10/101), bacı (10/103), hele (10/99), ulā (12/3), hērif (12/3), arħadaşlar (12/4), yōrum (12/9), ula (12/40), la (13/3), bibi

(14/18), aney heyren (15/11), haşá (15/35), ede (11/27), yavırım (17/9), dezze (19/21), anam (19/19), kirve (13/14).

4.2.2.6.3. Cevap ünlemi

Bölge ağızında tespit edilen cevap ünlemleri sınırlıdır. yok (13/27), yoğ (13/7), yoğ (14/23), hē (17/6), he (13/23).

4.3.2.6.4. Sorma ünlemi

Başlıca soru ünlemleri “hani, acep, acaba, nişe” ünlemleridir. Bölge ağızında tespit edilen başlıca soru ünlemleri şunlardır: ne (14/11), ney (14/16), neriye (14/23), nerde (12/25), neşe (12/14), harıya (15/31), neçe (15/36), hayle (17/22).

4.2.2.6.5. Gösterme ünlemi

Birini veya bir şeyi göstermek için kullanılan ünlemlerdir. tā (3/12), aha (5/4), işde (13/1), işTe (17/3), diya (15/24).

4.2.2.7. Bağlaç

Türkçede bağlaç, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayarak aralarında anlam ilişkisi kuran tek başlarına anlamları olmayan kelimelerdir. Ancak kelimelerle kullanıldıkları zaman anlam kazanırlar. Bağlaçlar iki unsur arasında kullanılabileceği gibi cümle başında ya da sonunda da kullanılabilir.

4.2.2.7.1. Sıralama bağlaçları

“Bunlar art arda gelen eş değer veya eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır. Başlıcaları: ile, ilā, dahi, ve; dA... dA, gerek... gerek(se), hem... hem, ister... ister, ne... ne, olsun... olsun gibi bağlaçlardır.” (Korkmaz, 2009:1104).

Bölge ağızında kullanılan sıralama bağlaçları “**ve, nan, hem... hem, hemin... hemin**” bağlaçlarının kullanıldığı derlenen metinlerde tespit edilmiştir.

mektuP yaziy **ve** aliy gidiy (3/46). çocuğunuz olur **ve** bir oğlunuz olur (3/9). **peyrevşaninan** elini yüzünü çalarığ **sabinnan** (5/1). şimdi ben dayım derim bî benim **hemin** babam **hemin** gardaşım derim (15/26). **hem** allaha şükür müslümanık **hem de** içgimiz olur yerine göre (23/7). nasıl oyun oynardı, **hem** /.../ éder **hem** oyun oynardı (17/33).

4.2.2.7.2. Denkleştirme bağlaçları

Bölge ağzında derlenen metinlerde tespit edilen derleme bağlaçları “**ya, veya**”dır.

bu dört **veya** beşdir ama birezi noksan oldu. (21/55). sen beni isdiysen odur kine yanı geriden geriye baharsın, **ya** bahaman, göremen ‘ayiPdir yanı o zamanda gösdermezlerdi (22/12).

4.2.2.7.3. Karşılaştırma bağlaçları

Bağladığı ögeler arasında birini seçme veya karşılaştırma ifade eder. Bölge ağzında “**ya...ya, ya...ya da, ne...ne**” karşılaştırma bağlaçlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

ya ekmēmi verirsiñ **ya** bene bir göyun verirsın (2/7). **ya** göyunumu verirsiz **ya da** gelini verirsiz (2/10). bu geldi bahtı ki **ne** eyyūP ver **ne** kimse var (7/55).

4.2.2.7.4. Cümle başı bağlaçları

4.2.2.7.4.1. Karşı durum bağlaçları

Derlenen metinlerde “**amma, emme, émme, fağat, fahat, emmene**” sözlerinin karşı durum bağlacı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

nene, nene şu tikenimi çıkar **amma** bana ver (2/3). rahma anamızı çohtan beri gendine hizmet ediyor **emme** yanına varamiy (7/48). **émme** genni de ‘ayni yaşda oldu (7/62). onı ben iştim diy **fağat** yolda bayılıP ölenler filan oliy diy (9/13). **fahat** görüyorsunuz dağın başındayık dedi (10/27). e şimdi bizi delige soğdu **emmene** birgaç gün yattık bizi gapıdan geçirdiler (12/20), é şimdi harıya gétseñ ā birıya neynen geldin bağ yoksam o vāsayit olmasa gelemezdin gızım (15/33-34).

4.2.2.7.4.2. Açıklama bağlaçları

Bölge ağzında “**yani, hani, yanı, zata, madem, hatda**” sözlerinin açıklama bağlacı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

yani buşalıhlı hastalıh size bulaşır diye (7/21). o zaman köyde **hani** düştü ya gendi köyde bir vesvese bırahtı (7/20). gel cum ‘âyá gadarı **yani** dışarıyı görmim (8/4). başçavış **zata** möhön kipini geziy (12/17). **madem** eylese binnara culabı tebarra etdim (22/5). **hatda** sizin mihdar diy orıya getdim diy (22/20). yanı baā da verin dimeye geliy (25/25).

4.2.2.7.4.3. Benzerlik bağlaçları

Derlenen metinlerde benzerlik bağlaçlarının bir örneğini tespit edilmiştir. getdik ki diy bizden evel orıya şeyler **sanki** bir su birigintisi bu şındaki muşammada (9/15).

4.2.2. Fiiller

4.2.2.1. Fiil yapım ekleri

4.2.2.1.1. Addan fiil yapım ekleri

İsim kök ve gövdelerine gelerek *geçişli ve geçişsiz* fiil yaparlar (Korkmaz, 2010:116).

4.2.2.1.1.1. +la-/+le-: Türkçede isimden fiil yapmada kullanılan en işlek eklerdendir. Karkamış ağzında yaygın kullanılan bir ektir. Ek, ilerleyici ses benzeşmesiyle **+na-/+ne-** şekillerinde de kullanılmaktadır. bağla- (4/1), topla- (5/18), söyle- (6/4), başla- (7/19), nişle- (7/19), yönne- (7/41), tezele- (7/55), evle- (9/40), anna- (9/44), otla- (10/14), fırla- (10/53), temizle- (10/69), sesle- (10/71), yigitle- (10/90)

4.2.2.1.1.2. +a-/+e-: n, l gibi akıcı ve d, p gibi patlayıcı, s, z gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerden geçişli ve geçişsiz filler üreten bir ektir Korkmaz, 2009:111). Bölge ağzında birkaç kelimedede tespit edilmiştir. oyna- (6/1), dile- (7/19)

4.2.2.1.1.3. +l-: İşlekliliği az olan bir ektir. Bölgede tespit edilen örnekleri sınırlıdır. diril- (7/48), azal- (9/10), durul- (9/13)

4.2.2.1.1.4. +sı-/+si-, +su-/+sü-: İşlekliliği az olan bir ektir. tiksın- (5/5)

4.2.2.1.2. Fiilden fiil yapım eki

Fiil kök ve gövdelerine eklenerek fiil türetmek için kullanılırlar.

4.2.2.1.2.1. -dır-/-dir-, -tır-/-tir-: Bölgede işlek olarak kullanılan ettirgenlik ekidir. Ek daha çok ötümsüz şekliyle kullanılmaktadır. guşandır- (3/25), aydır- (3/29), geydir- (4/3), bindir- (4/6), gızdır- (5/1), yedir- (5/8), galdır- (7/17), indir- (7/18), doldur- (9/18), dönder- (12/9)

4.2.2.1.2.2. -l-: Asıl görevi edilgen fiiller yapmak olan bu ek, bölgede kullanılan işlek yapım eklerinden biridir. vurul- (3/14), bayıl- (3/28), kesil- (3/31), gurul- (5/21), sıkıl- (6/20).

Bazı durumlarda ek edilgenlik işlevini kaybetmiştir. yıhıl- (5/11), yayıl- (10/55), ayrıl- (9/25).

4.2.2.1.2.3. -ma-/-me-: Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türetirler. **i-** ek fiili dışında her fiil kök ve gövdesine gelen Türkçenin en işlek eklerinden biridir. Ancak ekten sonra **-yor** şimdiki zaman eki gelirse ekte yer alan **-a-/-e-** daralarak **-ı-/-i-**‘ye döner. olma- (3/7), gelme- (3/13), alınma- (6/6), bulunma- (6/7).

4.2.2.1.2.4. -n-: Asıl görevi genellikle geçişli fiillerden “olma” ve bazen de “yapma” bildiren dönüşlü fiiller türetmektir (Korkmaz, 2009:129). çalın- (2/9), gūşan- (3/17), düşün- (3/30), toplan- (5/18), alın- (6/6), bulın- (6/7), dilen- (7/18), yönnen- (7/41), evlen- (9/40), fırlan- (10/53), seslen- (10/71), gūşunna- (11/8), kitlen- (11/28), yaħalan- (12/2), yıħan- (14/10), geçin- (15/17).

4.2.2.1.2.5. -r-, -(a)r-/(e)r-: Bölge ağzında işlek kullanılan bir ettirgenlik ekidir. uçur- (3/39), çıħar- (3/40), düşür- (3/46), gaçır- (4/4), yatır- (5/7), bişir- (5/21), çöker- (8/10).

4.2.2.1.2.6. -ş-: Türkçenin işteşlik ekidir. Bölge ağzında da işlek bir şekilde kullanılmaktadır. dolaş- (6/17), bulaş- (7/22), yetiş- (9/11), gariş- (9/15), yigitleş- (10/90), ötüş- (17/54).

4.2.2.1.2.7. -t-: bölgede işlek olarak kullanılan bir ettirgenlik ekidir. uçurt- (3/39), köpürt- (5/2), ğaynat- (5/7), çökert- (8/10), annat- (9/44), otlat- (10/14).

4.2.2.2. Fiil çekim ekleri

4.2.2.2.1. Kişi ekleri

Şahıs ekleri, çekimli bir fiilde hareketi ya da eylemi yapan kişiyi gösteren eklerdir. Türkiye Türkçesinde şahıs ekleri iyelik kökenli şahıs ekleri, zamir kökenli şahıs ekleri ve emir ekleri olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Karkamış ağzında tespit edilen şahıs ekleri de üç başlık altında değerlendirilecektir.

4.2.2.2.1.1. Zamir kökenli kişi ekleri

Bu kategoride yer alan şahıs ekleri, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir.

Bölge ağızında tespit edilen zamir kökenli şahıs eklerinin kullanımı yazı dilinden farklı değildir ancak bölge ağızında özellikle çokluk birinci kişi çekiminde iyelik kökenli çokluk birinci kişi eki olan **-k'nın** kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.3. Zamir kökenli şahıs ekleri

Kişi	Ek
Teklik 1. Kişi	-ım/-im, -um/üm
Teklik 2. Kişi	-sın/-sin, -sıñ/-siñ
Teklik 3. Kişi	—
Çokluk 1. Kişi	—
Çokluk 2. Kişi	—
Çokluk 3. Kişi	-lar/ler

Bölge ağızında zamir kökenli şahıs eklerinin kullanımı ile ilgili:

1. Bölgede genel olarak zamir kökenli şahıs eklerinin yerine çoğunlukla iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.
2. Çokluk birinci şahıs ekinin kullanımında **-ız/-iz, -uz/-üz** ekinin kullanımına rastlanmamıştır. Bu ekin yerine iyelik kökenli çokluk birinci kişi **-k** ek bu ekten fonetik değişikliklerle ortaya çıkan **-ğ, -k, -k, -h, -h biçimleri** de kullanılmaktadır. guruyığ (3/7), çalarığ (5/3), çalarığ (5/2), atarığ (5/2), köpürdürük (5/2), gurtulağ (7/23), vuracağ (7/62).
3. Teklik ikinci kişi çekiminde ekte yer alan **-n** sesi daha çok **geniz – ñ'siyle** ifade edilir. verirsin (2/5), verirsiñ (2/7), nediysiñ (7/9), biliysin (7/60)
4. Gelecek zaman, şimdiki zaman ekleri hece kaynaşmasına uğrayan bir ek olduğu için şahıs eki olarak iyelik eki kullanıldığı tespit edilmiştir. vuracān (7/51), gidecēm (3/24).
5. Teklik üçüncü kişi eki Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi eksizdir. ister (5/14), atar (5/8)

4.2.2.2.1.2. İyelik kökenli kişi ekleri

Bu grupta yer alan şahıs ekleri iyelik kökenli şahıs ekleridir ve görülen geçmiş zaman ile şart çekiminde kullanılmaktadır. Bölge ağzında kullanımı Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı değildir.

Tablo 4.4. İyelik kökenli şahıs ekleri

Kişi	Ek
Teklik 1. Kişi	-m
Teklik 2. Kişi	-n/-ñ
Teklik 3. Kişi	—
Çokluk 1. Kişi	-ğ, -k, -k, -h, -h
Çokluk 2. Kişi	
Çokluk 3. Kişi	-lar/-ler

Fiil çekimlerinde çokluk birinci kişi kategorisinde kullanılan “-ğ, -k, -k, -h, -h” iyelik kökenli şahıs eki ile ilgili olarak Zeynep Korkmaz bu ekin aslında bir iyelik eki olmadığını sıfat fiil eki **-dık/-dik** ekin bulaşma yoluyla görülen geçmiş zaman çekiminde çokluk birinci kişi şahıs eki olarak kullanıldığını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Birinci şahıs çokluk çekimindeki *-k* eki aslında bir iyelik eki değildir. Türkçenin tarihi devirlerinde bu şahıs için *-miz* (<*biz*) eki kullanıldığı halde, zamanla diğer bir geçmiş zaman eki olan ve bütün şahıslarlar çekime giren *-duk* çokluk birinci şahıs ekindeki *-k*'nin bulaşma (contamination) yoluyla *-di* geçmiş zaman kipine aktarılması, *-k*'yi çokluk çekiminde şahıs eki durumuna getirmiştir.” (Korkmaz, 2007:572).

geştim (1/1), bağladım (5/15), dutTu (7/6), dedi (7/5), başladı (7/10), galmadı (7/11), düştü (7/16), iştik (9/12), yetişdik (9/11), istiñ (7/5), virdular (9/27), çökertTi (8/10), dolaşdı (6/15), verdi (7/2), gündular (3/43), göydılar (3/44), düşürdüler (3/46).

4.2.2.2.1.3. Emir ekleri

Emir ekleri, hem kipi hem de kişiyi taşıyan eklerdir. Bölge ağzında emir kipi olarak kullanılan ekler, Türkiye Türkçesi yazı diliyle farklılık göstermemekle birlikte ekin çekiminde bazı ses değişimleri görülmektedir.

Tablo 4.5. Emir ekleri

Kişi	Ek
Teklik 1. Kişi	-ım/-îm/-im
Teklik 2. Kişi	—
Teklik 3. Kişi	-sın/-sin, -sun/sün
Çokluk 1. Kişi	-egin, -alım/-elim
Çokluk 2. Kişi	-ın/-in, -iñ/-iñ, -yıñ/-yıñ
Çokluk 3. Kişi	-sınlar/-sinler

1. Birinci teklik kişi çekiminde ek erime ya da hece kaynaşmasıyla **-ım/-im** olduğu ve hece kaynaşmasından dolayı ekin ünlüsünün uzun ünlüye dönüştüğü görülür (**-îm**). *ğiyîm* (7/50), *alim* (7/50), *görmîm* (8/4).
2. İkinci teklik kişi çekimi Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi eksizdir. *soy* (3/8), *etme* (3/23), *tutma* (3/23), *ağlama* (6/14), *musallat et* (7/6), *verme* (7/34), *tezele* (7/55)
3. Birinci çokluk kişi çekiminde **-alım/-elim** yanında **-egin** eki de kullanılmaktadır ve bölgede daha çok **-egin** kullanımı yaygındır. *gidegin* (3/3), *gelelim* (7/48)
4. Çokluk ikinci kişi çekimi yazı dilinden farklı değildir. *yiñ* (3/9), *vırmayıñ* (3/10), *toPlayın* (7/24), *bağlayın* (8/5)
5. Teklik ikinci kişi emir ekinin kullanımı Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı değildir. *binsin* (20/39), *ğuşansın* (3/17)
6. Derlenen metinlerde çokluk üçüncü kişi emir ekinin kullanımı Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı değildir. *yatsınlar* (10/47) *nağl etsinler* (20/30),

4.2.2.2.2.1. Şekil zaman ve ekleri

4.2.2.2.2.1.1. Basit çekim

4.2.2.2.2.1.1.1. Görülen geçmiş zaman

Bölge ağızında tespit edilen görülen geçmiş zaman eklerinin kullanımı yazı dilinden farklı değildir.

Tablo 4.6. Görülen geçmiş zaman

Kişi	Zaman ve kişi eki
Teklik 1. Kişi	-tım/-tim
Teklik 2. Kişi	-dın/-din, -dın/-dın
Teklik 3. Kişi	-dı/-di, -du/-dü
Çokluk 1. Kişi	-dık/-dik, -dık/-dık, -duğ
Çokluk 2. Kişi	-dınız/-diniz
Çokluk 3. Kişi	-dular/-düler

Teklik 1. Kişi: geçtim (1/1), iştim (1/2), vazgeçtim (1/4), attım (2/4), bağladım (6/15), duymadım (10/28), değiştim (14/12), gördüm (25/13)

Teklik 2. Kişi: geldin (12/12), dedin mi (13/37), geldin (15/34), verdin (21/35), dedirdin (21/39), yedirdin (21/40), daıldın (25/10), galdın (25/10),

Teklik 3. Kişi: düştü (3/33), dolaşdı (6/16), dutTu (7/6), başladı (7/10), alamadı (7/32), yönendi (7/41), duruldu (9/13).

Çokluk 1. Kişi: Görülen geçmiş zaman çokluk birinci kişisi çekiminde şahıs bildiren **-k**, genellikle **-k/-h** olduğu görülmektedir. geçtik (10/39), oturduk(10/39), oturduğ (10/43), getdik (10/36), dedik (10/34), çıktık (10/34), bulduğ (10/36,), girdik (10/90) yetişdik (9/11), alamadık (10/10), bitirdik (14/9), bağladık /15/5).

Çokluk 2. Kişi: çıhardınız(24/13)

Çokluk 3. Kişi: gurdular (3/43), düşürdüler (3/46), goydılar(3/44) sürdüler (9/29), vurdular (10/23), toPladılar (10/50), gualadılar (12/6), guvardılar (12/31), oynadılar (15/4).

4.2.2.2.2.1.1.2. Duyulan geçmiş zaman

Duyulan geçmiş zaman eki –miş/-miş, fiilde görülen eylemin geçmiş zamanda gerçekleştiğini ifade eder. Zeynep Kormaz ekle ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Kökeni bakımından –miş/-miş sıfat-fiilinden gelen duyulan geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini; ancak konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır.” (Korkmaz, 2009: -599-600)

Tablo 4.7. Duyulan geçmiş zaman

Kişi	Zaman Eki ve Kişi Eki
Teklik 1. Kişi	
Teklik 2. Kişi	-muşsun, -ıksın
Teklik 3. Kişi	-miş/-miş, -muş/-müş
Çokluk 1. Kişi	-mişşik
Çokluk 2. Kişi	-mişsiñiz
Çokluk 3. Kişi	-mişlar/-mişler, -muşlar/-müşler

Teklik 2. Kişi: Gaziantep ağzında yaygın bir kullanıma sahip olan –ık/-ik ile ifade edilen görülen geçmiş zaman eki bölge ağzında yaygın kullanıma sahiptir ancak metinlerde bir kelimedede tespit edilmiştir. dolaştırmayıksın (12/50), yumuşsun (14/19)

Teklik 3. Kişi: Ekin Kullanımı yazı dilinden farklılık göstermemektedir. gelmiş (2/2), atmış (2/4), bağırılmış (2/4), kaçmış (3/3), olmuymuş (3/7), getirmiş (3/8), gelmemiş (3/12), düşmüş (5/5), taramış (16/10), galmamış (16/12),

Çokluk 1. Kişi: Derlenen metinlerde bir yerde tespit edilen anlatılan geçmiş zaman –miş/-miş ekinin vurgudan dolayı ekte yer alam –ş- ünüsüünün ikizleştiği görüldüğü tespit edilmiştir. vermişşik (11/22)

Çokluk 2. Kişi: vermişsiñiz (24/14)

Çokluk 3. Kişi: çıkmışlar (2/9), kesmişler (2/10), oturmuşlar (3/5), yemişler (3/11), gurmuşlar (10/24), atmışlar (9/9), çığmışlar (9/13), saymışlar (17/42), garşılamişlar (21/27).

4.2.2.2.1.1.3. Geniş zaman

Geniş zaman eki, bütün zamanları içine alan bir ektir ve ekin bütün zamanları kapsayan bir ek olması yönünde Muharrem Ergin şu açıklamayı yapmaktadır:

“Geniş zaman eklerinin asıl fonksiyonu bu “her zaman”ı ifade etmektedir. Bu her zaman ifadesine dayanılarak geniş zaman ekleri çeşitli zamanlar için kullanılır. Geniş zamanda başlayıp şimdiki zamanda devam eden, böylece daimilik vasfını kazanmış olan hareketleri için bu fiil zamanı kullanıldığı gibi gelecek zamanda olacak veya yapılacak hareketler için bu çekime başvurulabilir.” (Ergin, 1983:291).

Tablo 4.8. Geniş zaman

Kişi	Zaman ve Kişi Eki
Teklik 1. Kişi	-rım/-rim
Teklik 2. Kişi	-rsın/-rsin, -rsiñ/-rsiñ
Teklik 3. Kişi	-r,
Çokluk 1. Kişi	-rik, -rık, -rik/-rık
Çokluk 2. Kişi	-(i)rsız,
Çokluk 3. Kişi	-ırlar/-irler, -allar/-eller

Teklik 1. Kişi: Bölge ağzında tespit edilen geniş zaman teklik birinci kişi kategorisi yazı dilinden farklı değildir. Geniş zamanın olumsuz çekimi ise –ma/-me eki ile yapılmaktadır. yıharım (8/6), bilmem (12/12)

Teklik 2. Kişi: verirsin (2/5), verirsiñ (2/7), alırsiñ (7/53)

Teklik 3. Kişi: yanamaz (3/39), yıhılır (5/11), ister (5/14)

Çokluk 1. Kişi: Geniş zaman çokluk birinci kişi çekimi yazı dilinden bazı farklılıklar göstermektedir.

Çokluk birinci kişi çekiminde sonu –r ile biten bir fiile geniş zaman eki geldiğinde zaman eki –r yardımcı ünlü almayıp getirrik (10/5), verrik (5/4), almağ (3/32).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde geniş zaman eki zamir kökenli şahıs eki almaktadır. Karkamış ağzında geniş zaman çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. çalarığ (5/3), gızdırırık (5/1), atarığ (5/2), yaparığ (5/4), yıharık

(8/1), yıhamazıh (8/1), toplarıh (10/4), yatarıh (10/5), başındayık (10/30), gedemek (12/4), siñlenemek (10/25)

Çokluk 2. Kişi: verirsiz (2/10)

Çokluk 3. Kişi: Bölge ağzında çokluk üçüncü kişi kategorisi yazı diliyle aynıdır, ancak gerileyici benzeşmeyle -r/-ll- olur. görler (4/2), geydirirler (4/3), oynallar (6/1) yahallar (6/1), söyleller (6/4), eledirler (6/18), yaturırlar (5/7), yatarlar (10/54), dorğarlar (15/8), yullar (15/8), peklellər (15/8), dikerler (17/19), ederler (18/14), döğerler (19/5), çerkerler (27/13)

4.2.2.2.1.1.4. Şimdiki zaman

Şimdiki zaman eki **-yor** hem şekil hem de zaman bildiren bir ektir. Ek, fiilde ortaya çıkan eylemin içinde bulunulan zaman diliminde gerçekleştiğini ifade eder. Bölge ağzında şimdiki zaman çekiminde hece kaynaşmasının meydana geldiği görülmektedir. Şimdiki zaman eki **-yor** nadiren kullanılmaktadır. Derlenen metinlerde genellikle şimdiki zaman ekinin dar ünlülü şekli kullanılması yönüyle Doğu Grubu ağzlarıyla benzerlik göstermektedir

Tablo 4.9. Şimdiki zaman

Kişi	Zaman ve Kişi Eki
Teklik 1. Kişi	-im
Teklik 2. Kişi	-ñ, -ysin, -in
Teklik 3. Kişi	-yır/-yir,-yur, -yor, -y,
Çokluk 1. Kişi	-ik,
Çokluk 2. Kişi	-ysiz, -ysiniz/-ysiñiz
Çokluk 3. Kişi	-yler/-ylar

Teklik 1. Kişi: bilmim (12/13)

Teklik 2. Kişi: istiñ (7/5), bilin mi (11/13), bindiriysin (10/84), biliysin (7/60), nediysin (12/39)

Teklik 3. Kişi: Ekin çekim sırasında ekte bulunan geniş yuvarlak ünlünün düz dar ünlüye dönüştüğü görülmektedir.. şırbıyır (7/4), ediyir (7/4), ahıyur (1/6), bağıyur (1/7), yağıyor (1/9), gidıy (2/6), ğacıy (3/19), vırılıy (3/21), ğuşandıriy (3/25), uçurduy (3/39), etmiy (7/3), oTladiy (10/18), deymiy (7/62), geliyır (7/8), satiy (10/33)

Çokluk 1. Kişi: gedik (10/10), alik (10/41), isdik (10/41), gedemik (10/86).

Çokluk 2. Kişi: oturiysiz (3/6), getmiysiz (3/7), çalıysiz (4/8), görıysiniz (10/30), diysiñiz (11/4), yağıysiz (7/26), gediysiz (10/40).

Çokluk 3. Kişi: gidıyer (3/36), getiriyer (3/36), alıyer (3/36), vuriyer (4/9), ğarıştıriyer (9/15), bağıliyer (4/9), ğatiyer (4/14), yapıyer (10/65), seviniyer (19/3).

4.2.2.2.1.1.5. Gelecek zaman

Filde ifade edilen eylemin henüz gerçekleşmediğini bildiren sıfat-fiil kökenli bir zaman ekidir. Bölge ağzında gelecek zaman çekimi yazı dilinden farklı değildir. Ancak şahıs eki alırken iyelik kökenli şahıs eki gelmektedir. Ek çekim sırasına hece kaynaşmasına uğrar ve bunun sonucunda uzun ünlü ortaya çıkar.

Tablo 4.10. Gelecek zaman

Kişi	Zaman Eki ve Kişi Eki
Teklik 1. Kişi	-acām/-ecēm
Teklik 2. Kişi	-acān/-ecēn,
Teklik 3. Kişi	-acak/-ecek, -acağ
Çokluk 1. Kişi	-acağ, -aceyik
Çokluk 2. Kişi	
Çokluk 3. Kişi	-acağlar

Gelecek zaman eki birinci çokluk kişi çekiminde dikkat çeken bir özellik ise ekin hece kaynaşmasına uğramayıp ekte yer alan –k ünsüzünün –y ünsüzüne dönüşmesidir.

Teklik 1. Kişi: gidecēm (3/23), salacām (11/12), etmicēm (12/26), ohiycām (13/34),

Teklik 2. Kişi: vuracân (7/51), neydecân (10/77),

Teklik 3. Kişi: vurulacağ (3/14), olacağ (9/28), yağdıracağ (13/34), kitlenecek (11/26), gelecek (12/2), galdıracağ (12/3), ölecek (12/14).

Çokluk 1. Kişi: yahacağ (7/26), vuracağ (7/62), yıhanacâğ (14/10), gaçaceyik (10/55).

Çokluk 3. Kişi: yahacağlar (3/36).

4.2.2.2.1.1.6. İstek kipi

İstek kipi, fiile istek, dilek, niyet vb. anlamlar yükleyen ektir. Bölge ağzında tespit edilen istek eki Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı değildir.

Tablo 4.11. İstek kipi

Kişi	Kişi ve Kip Eki
Teklik 1. Kişi	-am/-em
Teklik 2. Kişi	-asın/-esin
Teklik 3. Kişi	-a/-e
Çokluk 1. Kişi	-ağ/-ek, -ağ
Çokluk 2. Kişi	
Çokluk 3. Kişi	-alar/-eler

yapağ (2/9), içek (10/57), gedek (10/57), söylemiyek (10/66), görē (13/43), göyalar (16/16), diyeler (16/17), göresin (2/52).

4.2.2.2.1.1.7. Emir kipi

Fiildeki, eylemi emir yoluyla ifade eden emir kipinin çekimi bazı ses olayları dışında yazı dilinden farklı değildir.

Tablo 4.12. Emir kipi

Kişi	Kişi ve Zaman Eki
Teklik 1. Kişi	-ım/-im,
Teklik 2. Kişi	—
Teklik 3. Kişi	-sın/-sin, -sıñ/-siñ
Çokluk 1. Kişi	-gın/-gin, -alım/-elim
Çokluk 2. Kişi	-ın/-in, -un/-ün, -yın/-yin, -yıñ/-yiñ,
Çokluk 3. Kişi	-sınlar/-sinler

Teklik 1. Kişi: Teklik birinci kişi emir çekimi bölge ağzında y sesinin düşüp iki ünlünün birleşmesiyle ortaya çıkan –ım/-im eki kullanılır. bilim (4/4), gıyım (7/50)

Teklik 2. Kişi: Emir ikinci teklik kişi çekimi yazı dilinde olduğu gibi eksizdir. ver (24/7), gel (12/8), ağlama (6/14), tezele (7/55)

Teklik 3. Kişi: güçsünsün (3/17), ayrılırsın (9/25), alsıñ (12/17), bildirsin (13/8)

Çokluk 1. Kişi: Emir kipinin çokluk birinci kişi çekiminde kullanılan –ak/-ek ekinin istek anlamından çok emir anlamında çekimlendiği tespit edilmiştir gidegin (3/3), gurtulağ (7/23), gelelim (7/48), gedek (12/5), saklıyağ (12/5), ekegin (24/3)

Çokluk 2. Kişi: yiyiñ (3/9), toplayın (7/24), dutun (10/31), aşın (10/32), açıñ (18/4)

Çokluk 3. Kişi: yatsınlar (10/47)

Fildeki eylemin ortaya çıkmasını şarta bağlayan şart kipinin bölge ağzında kullanımı yazı dilinden farklı değildir.

4.2.2.2.1.1.8. Şart kipi

Tablo 4.13. Şart kipi

Kişi	Kişi ve Kip Eki
Teklik 1. Kişi	-sam/-sem
Teklik 2. Kişi	-san/-sen
Teklik 3. Kişi	-sa/se
Çokluk 1. Kişi	-sağ/
Çokluk 2. Kişi	
Çokluk 3. Kişi	-salar/-seler

çiharsam (7/27), vermezse (7/34), inanmazsan (7/38), çihmazsağ (10/55), etseñ (10/81), götürmesem (11/6), dutarsam (12/19), gelmezse (13/38), olmazsa (13/39), söylersen (13/39), gırsalar (13/54), çağırsa (13/54), yağmazsa (13/56), diseler (17/24), getseler (10/81)

4.2.2.2.1.1.9. Gereklilik kipi

Bölge ağzında az sayıda örneğine rastlanılan bir fiil kipidir. inanmalısın (13/11), söylemeli (24/22), olmalıymış (14/2).

4.2.2.2.2. Ek fiil

Ek fiil adların sonuna gelerek, adların söz diziminde yüklem olarak kullanılmasını sağlayan eklerdir.

Bölge ağzında tespit edilen ek fiil, geniş zamanda bildirme ekleriyle yapılırken, duyulan geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart kipinde daha çok i-ek fiiliyle yapılmaktadır. Ek fiilin olumsuzu ise *değil* ve *yok* ile yapılmaktadır.

4.2.2.2.2.1. Ek fiilin isimlerle çekimi

4.2.2.2.2.1.1. Geniş zaman

Tablo 4.14. Ek fiilin geniş zaman çekimi

KİŞİ	EK
Teklik 1. Kişi	-ım/-im
Teklik 2. Kişi	-sın/-sin
Teklik 3. Kişi	-dır/dir
Çokluk 1. Kişi	-ık/-ik, -ih
Çokluk 2. Kişi	
Çokluk 3. Kişi	

Teklik 1. Kişi

Bölge ağzında tespit edilen teklik birinci kişi çekimi şöyledir: bütün barag benim agrabam, gardaşım, emmim, dostum (11/5).

Teklik 2. Kişi

sen raħimallahsın (7/42), üryemidin ħayalmıdın düşmidin (23/2), gız gene nası edim genci goncasın (26/5)

Teklik 3. Kişi

Bölge ağzında tespit edilen örneklerde –dır/-dir bildirme ekininbir örnekte düştüğü tespit edilmiştir. şifá (7/46), ğaradır ğaşın ğaradır gözün (23/5), burası bizim degildir, burası kürtlerin yeridir (21/3), atlandı ıhtıyarlar yayandır gençler (20/9), yoğtur (19/10), ötüşenler de nördek değil ğazıdı (17/60), bî abısefidir diy (27/2).

Çokluk 1. Kişi

biz de beyle ğuruyıĥ (3/7), fahat görıysiniz daĝın başındayık dedi (10/30), arhadaşım didi yav biz ikimiz de dédi kefçiyik dedi (10/62), odadayık beyle (24/15).

4.2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman

Bölge ağzında duyulan geçmiş zaman ek fiil çekimi, **i-** fiiliyle yapılmaktadır. Ekin bölge ağzında kullanımlarına sadece teklik üçüncü kişi çekimlerinde rastlanılmıştır.

evel zaman içinde ĥalбір zaman içinde. bîf ğari varmış, bîf de ĥoruz varmış bir yoĥmuş (2/1), bir yogmış (3/1).

4.2.2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Ekin bölge ağzındaki kullanımı **i-** fiili ile sağlanmaktadır. **i-** fiili bazen düşerek kaybolmakta bazen de ünlü uyumuna uyarak **ı-** şekliyle kullanıldığı tespit edilmiştir.

Teklik 1. Kişi

benimki yaPtıĥlarında onıki onüç yaşında vardım (4/ 15), bîf tenesidim (15/18)

Teklik 3. Kişi

benim_eskidē bının yerinde bacım vardı, ğaynım avradı (17/12), esgide e bî yoĥturdu, (15/35), ĥaşá diñnendén eşşekdendi, atlandı (15/34), atlandı ıhtıyarlar yayandır gençler (15/36) ben giderken de bahar mıdı yaz mıdı (17/53), ben gelirken bahar dēldi yazıdı (17/59), ğına gecesinde bının ğınası bının dedesigildedı (22/20), orda biz de oradadıĥ (22/20).

4.2.2.2.2.1.3. Şart Kipi

Karkamış ağzında ek i- fiiliyle kullanılır, ancak ek düşürülür. Az sayıda örnekte tespit edilmiştir. ā birya neynen geldin bağ **yoksam** o vāsāyit olmasa gelemezdin ğızım (15/34), şindik birada ğardaşinsa ğardaşını tutar salarmış (11/2)

4.2.2.2.2.2. Ek fiilin çekimlenmiş fiillerle kullanımı

4.2.2.2.2.2.1. Hikaye

Derlenen metinlerde hikaye birleşik çekimi, geniş zaman ve şimdiki zaman ekleriyle yapılmaktadır.

bağlarlarıdı (4/1), atarlardı (4/1), yaparlardı (4/2), ğaçırırıldı (4/4), ğaynatırlardı (5/6), yédirirlerdi (5/8), keserlerdi (5/20), güliydi (13/50), getirirdik (14/3), yağarlardı (18/1), giderlerdi (15/32), beslerlerdi (21/5), yatmalılardı (15/32), yağmazdı (5/20), geçmezdim (15/13), getmezdim (17/10), gelemezdin (15/34), yaPmazdığ (14/3)

4.2.2.2.2.2.2. Rivayet

Derlenen metinlerde şimdiki zaman, geniş zaman ve gereklilik kipinin rivayet çekimi tespit edilmiştir.

yapiymiş (2/2), olmazmış (3/2), çaliniymiş (3/14), oliymiş (3/14), alınmazımış (6/8), bulunmazımış (6/9), oynarmış (9/42), bişriylermiş (10/27), olmalımış (14/2), binellermiş (19/14), söylemiş (21/18).

4.2.2.2.2.2.3. Şart

Derlenen metinlerde, geniş zaman ve görülen geçmiş zaman şart çekimleri tespit edilmiştir.

çılıarsam (7/27), vermezse (7/34), inanmazsan (7/38), olursa (7/51), isterseniz (10/20), çılmazsağ (10/55), dutarsam (12/19), geldisē (13/38), söylersen (13/39), édersen (13/51), zannedersem (21/29).

4.2.2.2.3. Sıfat fiil

“Partisipler nesnelere hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Hareket vasıflarını belirtmek suretiyle nesnelere karşıladıklarına göre nesne karşılayan kelimeler olarak partisipler mana bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girer.” (Ergin, 1983:333).

4.2.2.2.3.1. -acak/-ecek: Eski Anadolu Türkçesi döneminde nadiren kullanılan –**acak / -ecek** sıfat fiil eki gelecek zaman bildiren bir ektir. Bölge ağzında, yazı dilinden farklı olarak hece kaynaşmasıyla ekte yer alan –**k** sesi düşer ve uzun ünlü meydana gelir. Bölge ağzında ekin kullanımıyla ilgili bir diğer farklılık ise ekte yer alan –**k** sesinin –**h** ve –**h** sesleriyle de kullanılmasıdır. başğa yere **çihacā** ğalmadı (7/19-20), o zaman eyyüb **olacah** şeyi ğalmadı (7/38), **gedecēniz** yerde babayizin_evi yok (10/88), içerde sinekte **yatılacā** yoğ (14/24), yürekden **çıkmacah** dert verdin bana (21/42).

4.2.2.2.3.2. -an/-en: Eski Türkçede –**gan/-gen** şeklinde kullanılan ek, Batı Türkçesinde **g-** seslerinin düşmesiyle –**an/-en** şekline dönüşmüş bir ektir. –**an/-en** sıfat fiil eki Anadolu ağızlarında yaygın kullanılan ve geniş zaman ifade eden bir sıfat fiil ekidir. Bölge ağzında sıkça kullanılan –**an/-en** sıfat fiil eki, olumsuzluk ekiyle kullanıldığı zaman –**y-** yardımcı sesi araya girer ve bu sesin etkisiyle olumsuzluk ekinde yer alan düz-geniş –**a/-e** ünlüsü düz- dar –**ı/-i** ünlüsüne döner. Ekin üzerine gelen çokluk eki –**lar/-ler** ekte yer alan –**n** sesinin etkisiyle ilerleyici benzeşmeyle –**nar/-ner** şekline dönüşür.

ezeliğizamıgını **atmıyana** ğızılığ ğaynatırlardı (5/6), Pegmez yédirirlerdi ğızamıg **çıkaranana** (5/8), ğoğ ğoğ çörtene yoğ, çörtene düşürürler, **vermiyeni** (5/11), fahırlar da elinde **olmıyan** ē genner gennere türkü söyleller, oynallar, gelini çıkarırlar (6/22-23), ğaldıran da allah, **indiren** de allah (7/18), köyün_ireli **gelen**_adamı duttu emir_etti. (7/24), bizi **isTiyenner** bir tarafa ayrılısın, işte türkiyeyi **istiyenner** veteni **isdiyēn** dediler diyi bir tarafa ayrılısın. (9/25-26), ğaçahlılığ **édēn**_arhadaşlar süriyeye ğuzi° götürürler sürüleri ğırh elli yüz. (10/2-3), iki h'abe yabanda ot var, ğızılığ derdik, getirirdik buğuna o ğızamıg **çiharannarı**. (14/3-4), **ötüşenler** de nördek kız mıdı (17/54).

4.2.2.2.3.3. -dık/-dik, -tık/-tik, -duk/-dük: Anadolu ağızlarında yaygın kullanılan ve geçmiş zaman ifade eden bir sıfat fiil ekidir. Bölge ağzında ekinin kullanımı hece kaynaşması ya da ses düşmesiyle uzun ünlünün ortaya çıktığı görülür.

rüyasında **gördü** ğız, o ğız çadırın içine aliy bu seēr. (3/28), eyyüb saña dua etmiy çoluğu çocuğu **olduü** uçun, onun_uçun şırbıyır, y'ani du'a ediyir. (7/4), musallat **ettī** halda netti malı ne varsa cenāb-ı allah'tan yanı bir ğirginliğ geliyir.

(7/7-8), Һazreti payҺambar m nberere çıktı zaman da alın beni Һapiya gendini orada yıharım (8/5-6), gendinin gözünü aştıkları zaman Һazreti cebrayil Һafasına vuru vurmaz gendini  okertti (8/9-10), ke ebaşı o zaman benim dedim iŖde atmış senelerinde iŖde Ŗeyle beyle elli senenin  s d nde, orıya davar otlatmıya ҺetmiŖler (10/13-14), adamın bizi salıkladı yere getdik (10/36). geldikleri sekizen bin ҺanamıŖ (22/1), kötünün sardığı yaralar tutmaz (23/46).

4.2.2.2.3.4. -mAz: Ek sadece bir yerde tespit edilmiŖtir. ey allahım dilim dönmez oldu ki seni zikir  dem (7/41).

4.2.2.2.3.5. -mıŖ/-miŖ: Ek Eski Türkçeden beri yaygın bir Ŗekilde kullanılan bir sıfat fiil ekidir. Bölge ağzında ekin kullanımı yazı diliyle aynıdır ve bir yerde tespit edilmiŖtir. Sıfat fiil eki yanında –mıŖ/-miŖ, zaman eki olarak da kullanılmaktadır. Bir g l, y mır suyundan toPlamıŖ büyük bir g l (9/8).

4.2.2.2.4. Zarf fiil

Ŗahsa ve zamana bağlı olmadan hareket ifade eden eklerdir. Fiili hal yönünden niteleyen eklerdir. Bölge ağzında tespit edilen zarf fiil ekleri Ŗunlardır.

4.2.2.2.4.1. -a/-e: Türkçede daha çok ikilemelerde kullanılan –a/-e zarf fiil eki bölge ağzında sıkça kullanılan ancak metinlerde bir yerde tespit ettiğimiz bir zarf fiil ekidir.   davılınan zurnanan ögünde oynuya oynuya gelini getirirler babası evine (6/2-3).

Ergin'in "Bugün tek olarak kullanılan di-y-e gerundiumu ise artık edat durumuna d Ŗm Ŗ gibidir." diye ifade ettiği –a/-e zarf fiil eki bölge ağzında yaygın bir Ŗekilde kullanılmaktadır.

yani bu bulaŖıhlı Һastalılı size bulaŖır diye. (7/22), bağılı diye bir köy var (10/66), a zatan o zaman sa'at sekiz mi, doğuzda Һabar geldi ki fatma  lmiŖ diye (17/49-50), efendim diye geldim yanıňa (21/34), arҺasına da bir  ođlan çocuğu bindirirler, ilkinden  oğlı olsun diye (6/5-6).

Bölge ağzında tespit edilen örneklerden birinde –a/-e zarf fiil eki sıfat fiil eki –an/-en görevinde kullanılmıŖtır. bağılı diye bir köy var (10/66).

4.2.2.2.4.2. -arak/-erek: Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru ortaya çıkan ek, Türkiye Türkçesinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Aynı zamanda bölge ağzında kullanımına rastlanan –arak/-erek, daha çok ayrılma hal eki (-dan/-den) ve bulunma hal ekiyle (-da/-de) kullanıldığı tespit edilmiştir.

bahtı ki galabalıh, **ğoşaraqtan** geldi (7/25), ğazzıklı mazzıklı köyü var orda, alevi köyleri, ordan indik aşşā dorġu köylerde ġuzu **arayarak** gedik. (10/8-9), . ilahi yarabbi sāña **güvenerekten** biz bir söz söyledik. (13/4-45), biz sizi isdik diyerekde diy (9/26).

4.2.2.2.4.3. -ınca/-ince, -unca/ünce: Eski Türkçede görülen –gınça/-ginçe, nadiren de, -kınça/-kinçe zarf-fiil eki (Gabain, 1988)den başta ünsüz erimesiyle gelişen –ınca/-ince zarf-fiil eki Batı Türkçesinde ilk devrelerden beri görülmektedir (Tiken, 2004:144).

Ek genellikle Eski Anadolu Türkçesi devrinde kullanıldığı gibi –ınça/-ince şekliyle kullanılmaktadır ve ekte yer –nç- ünsüz uyumuna sebep olmaktadır. Bölge ağzında ek sonunda yer alan düz geniş ünlü (-a/-e) yerine düz dar (-ı/-i) ünlülü şekli kullanılmaktadır.

ben esmeri **görünce** (1/3), görinçe (19/69), sen iki ekmek **diyince** dedi ben bırda haşa bı adamlarda didi, iki abdal geçiy zan etdim didi. (10/78-79), vallā öyle **diyincek** yigitleştik. (10/89-90), bu halin şeyinde bi de songuna atatürk memleketi **alınçi**, bırada bilal beyler var bilin mi? (11/12-13), ingilizlerde bārabar olmuş. ingilizlerden barabar **olunçi** atatürk démiş: (11/14), şey **edince**, ben bunı göremedim (22/6).

4.2.2.2.4.4. -kan/-ken: “Yalnız i- fiilinin gerundium ekidir. Diğer fiillere getirilmez. İ- fiilinin de i-ken'den başka gerundium şekli yoktur (Ergin, 1983:346).” Ek bölge ağzında fonetik ses değişiklikleriyle -қан/-қан şekilleriyle de kullanılmaktadır.

ğına **yanıyhan** türkü söyleller (6/4), suy **ğayniyhan** eyyüb aleyhisselemi ğaldırdı suyuñ içine indirdi (7/44), ben türklümü atmam, yorum **vuruhan** **vuruhan** akşamdan başladılar (12/22-23), **duruykan** ġapıya bir araba geldi (12/37-38), davar kimi tozlu yollarda **gederken** biz beyle tomusun günü sıcak, matrallarımızda filan su ğalmadı (9/6).

4.2.2.2.4.5. -mAdAn:

“Eski Türkçede –*madın/-medin* şeklinde olan ek, Batı Türkçesine de bu şekliyle geçmiş ve süreç içerisinde –**madan/-meden** şeklinde kullanılmaya başlanılmıştır (Ergin,1983:343).”

Bölge ağzında sadece iki örnekte tespit edilmiştir.

çocuğunuz olur ve bir oğlunuz olur, adını da ben **gelmeden** vurmayıñ. (3/9-10), yar elim **değmeden** oy ğazel (26/19).

4.2.2.2.4.6. -mazdan/-mazdın: Olumsuz sıfat fiil ekinin üzerine ayrılma hal ekinin gelmesiyle oluşan ek, bölge ağzında bir örnekte tespit edilmiştir.

o mal ğalmazdın keri ğoranta da ğalmazdın keri, bir gendi rahme anamız, hazreti yusüfüñ soyundan gelme, bir de yabancı ‘ayeli. (7/12-13-14), apo ‘ali, suriyede yahalanmazdan ezel geldik bûyze geçiP gelecek hacı, gendi, ben (12/1-2).

4.2.2.2.4.7. -tıktan: -dık/-dık sıfat fiil ekine ve ayrılma hal ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Bölge ağzında daha çok “keri, sonra” gibi çekim edatlarıyla birlikte kullanılan bir ektir. eyyub aleyhisselem on dört on beş yaşında oldu suydan çığıtıktan kelli şora gibi salamata çıhtı (7/56), fağat yerimize **vardığda** sonā çok eyi bahtılar diy çoğ gözel bağTılar bize diy. (9/22-23), soñunda eve **geldikten** kelli vallah, gene dedim ki sinsile şeyinde apo aliye bişey etmediler. (12/30-31), sen beni **yolladığda** keri ben de dapılarım sekiz dönüm yer (15/44-45), bayrā dikerler işTe gelin **çığıtıktan** sona da gelinçi giderken çıhyıқан, bayrā omuzlarına götürüllerdi (17/19-20), e sonā da bifez **böyüdükten** keri ğaynım isTedi (15/20-21).

4.2.2.2.4.8. -P: Ek bölge ağzında işlek bir kullanım alanına sahiptir. Ekin genellikle yarı ötümlü şekliyle kullanımı daha yaygındır.

sağa sola çarpındı bahtı ki adam ğarşıda **oturiP** duriy (7/58), . gel cum‘iye ğadarı **gezip** içerde gene gözümü bağlayın (8/4-5), fağat yolda **bayılıP**, ölenler filan öliy diy. (9/13-14), bunu öldürmiye, öñüne **düşüP** binnarı öldürmiye kim gedebilir bizden. (11/15).

4.2.2.2.5. İsim fiil

4.2.2.2.5.1. -ma/-me: İsim fiil –ma/-me eki bölge ağzında daha çok isim hal ekleriyle birlikte kullanılmaktadır. Bir örneğinde ise –lı/-li isimden isim yapma ekinin olumsuz karşılığı olan –sız/-siz isimden isim yapma ekiyle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir.

ğymin ki buna **bağmıya** (3/27), günnerce düşüniy, egmek yimiy, **yimeden işmeden** kesiliy. (3/30-31), bir gendi rahme anamız, hazreti yusüfüñ soyundan **gelme**, bir de yabancı ‘ayeli. (7/13-14), . o zenginlikten sonā nétdi eyyüb aleyhisselem avradı rahme anamız **dilenmiye** başladı (7/17-18), eyyüb son nefes, dili dönmiy artıñ ganadınnan çarPTı suy **ğaynımıya** başladı. (7/43-44), gışta **ğalma**, işde orada su azalmış diyi (9/9-10), bunu **öldürmiye**, önüne düşüP binnarı öldürmiye kim gedebilir bizden. (11/15), **dolaştırmasız** erkekçe türkiyelim diyeni ben seni gördüm. (12/49).

4.2.2.2.5.2. -mAk: onnan sonra bir tenesi cağlbaşı gelir, oğlanın arhadaşı yastığı gacıırır, oğlana götürür, bahşış **almak için** (4/4-5-6), aħşam oldu biz de bırda **barınmağ** isdik (10/41), ‘ayelle erkegi birbirinden **ayırmağ için**, kimi erkek kimi oliy gızlarıñ (4/14-15).

İsim fiil ekleri kalıcı isimler yapmaya müsait ekler olduğu için bölge ağzında isim fiil eklerinden türeyen kelimeler ekmek (2/2), yemek (2/9), tikslenme (5/5), sürme (6/12), yolma (14/6), çeşmek (17/2), yazma (19/13).

SONUÇ

Giriş bölümünde ilçe tarihi, coğrafyası ve kültürü hakkında bilgi verdiğimiz Karkamış ilçesi Gaziantep Barak kültürünü yaşatan önemli bölgelerden biri olması yanında aynı zamanda ağız özelliklerini koruma açısından da önemli bir yere sahiptir.

Nizip, Birecik, Suriye ve Oğuzeliyle çevrili olan Karkamış, yaptığımız çalışma sonucunda Anadolu Ağız sınıflandırılmasında Batı grubu ağızları içerisinde yer almaktadır.

Karkamış ağızını Batı grubu ağızlarına bağlayan özellikler şunlardır:

1. Bölge ağızında Batı grubu ağızlarında yaygın görülen bir özellik olan ilerleyici benzeşme, gerileyici benzeşmeden daha çok görülmektedir ahrat (10/66), ataş (2/4), abdaz (13/39), tarih (10/67), zamannar (6/1), yönnendi (7/40), ğanadınnan (7/42).
2. r ve l ile başlayan alıntı kelimelerin önünde düzenli bir şekilde ünlü türemesi görülür ürüyasında (3/17), üleş (9/8), ırâhmatlıh (9/32), arahı (18/15), ırızhı (15/16).
3. ú ve í ünsüzlerin ünlü uyumunu bozduğu tespit edilmiştir. silâhını (20/5), ulaşıP (20/33). düğún (6/15), yúsüf (8/14), yusúf (9/1), dúğún (14/4).
4. Batı grubu ağızlarında yaygın görülen ön seste k->g-, k->ğ- ve t->d- ses değişmesi bölge ağızında düzenli bir şekilde görülmektedir . gemik (25/12), gendimi (15/11), ğurı (3/4), ğızamığ (4/11), ğari (2/1), dadlı (18/33), dutun (10/28), depik (9/25).
5. Arka ve orta damak ünsüzü ñ (geniz n'si) bölge ağızında korunmaktadır beñ (7/58), deñşik (14/23), saña (12/47), diñdirmiyе (13/25).
6. Duyulan geçmiş zaman eki çok şekillidir ğurmuşlar (10/24), vermişsiñiz (25/13), atmış (2/3), bağırmış (2/4).

7. Bölgede şimdiki zaman eki teklik üçüncü kişi çekiminde, çoğunlukla, ekin düz ünlülü şekilleri kullanılmaktadır şırbıyır (774), ediyir (7/4), ağıyur (1/5).
8. Dudak ünsüzleri yanında yer alan ilk hece dışındaki yuvarlak ünlüler düzeli bir şekilde düzleşmektedir mıradını (2/10), havız (10/69), çavış (12/10), tavıg (5/8), dıvar (5/11), yāmır (5/44).
9. Batı Grubu ağızlarında görülen hece kaynaşması daha çok y, l, ğ ünsüzlerinin etkisiyle meydana gelmektedir. Bölge ağzında tespit edilen hece kaynaşmaları y ve ğ ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıktığı görülmektedir; aşşā (10/9), yanımdā (10/63), türhēde (12/34), ğılın (7/8).
10. c, ç, ş ve y ünsüzleri, inceltici etkisi oluğu için, yanında yer alan kalın ünlüleri inceltir heyir (7/23), alıncı (11/12), atıyin (6/5), ğilmiy (7/5).
11. Düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam olsa da nadiren olsa da bozulduğu görülmektedir zıbun (4/2), ğapiyu (19/14).
12. Batı grubu ağızlarında etkili olan bir diğer unsur ise Kıpçaklar ve onların dilde bıraktıkları izlerdir. ñ>y, g>v, s>h, y>c ve ş>s gibi ses değişimleri Anadolu ağızlarında görülen Kıpçakça özelliklerdir. Karkamış ağzında da yaygın bir şekilde Kıpçakça bir özellik olan ñ>y ve s>h değişmesi görülmektedir atıyin (6/8).
13. Anadolu toprakları geçmişte birçok Türk boyunun (Avşar, Kınık, Salur, Çepni, Bayat, Bayındır...) bir arada yaşadığı önemli bir coğrafyadır. Bu Türk boylarından çoğu bugün Anadolu'da halen devam etmektedir. Gaziantep de Türk boylarından yoğun bir göç almıştır ve bunlar çoğunlukla Avşar, Barak, Bayındır, Kızık ve Çepni boylardır. Ağız özelliklerini araştırdığımız Karkamış, Barak boyunun yaşadığı bir bölge yanında tespit ettiğimiz birtakım ağız özellikleri Avşar dil özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Bunlar: “kelime başında görülen k->g, k->ğ- ünsüzlerinin tonlulaşması, di-, vir- ve yi- fiillerinin i’li kullanılması, kelimelerin iç ve son seslerinde k>ğ değişmesi, ñ, g, y, ğ ünsüzlerinin hece kaynaşması sonucunda uzun ünlünün ortaya çıkması, Eski Türkçede -kına/-kine pekiştirme edatının çekimli fiillerde yaygın bir şekilde kullanılması, öyle/böyle kelimelerinin éyle/béyle şeklinde olması” gibi özelliklerin Karkamış-Barak bölgesi ağzı ile Avşar boyu ağzının ortak özellikleri olduğu tespit edilmiştir.

14. Adana, Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş ağızlarında yaygın bir şekilde kullanılan –ık/-ik’li duyulan geçniş zaman eki metinlerde bir yerde tespit edilmiş olsa da bölgede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır ve bu özellik bölgeyi Adana, Kahramanmaraş ve Hatay’a bağlamaktadır.
15. Şimdiki zaman eki-yır/-yir bölgeyi Batı grubu ağızlarından Adana, Osmaniye ve Kahramanmaraş ağzı yanında Doğu grubu ağızlarına da bağlamaktadır.
16. Karkamış ağzında aynı zamanda öyle, böyle kelimelerinin ele, bele şeklinde kullanılması, arka damak ünsüzü ı’nın kelime köklerinde ve eklerde ĩ sesiyle kullanılması bölgeyi Doğu grubu ağızlarına bağlamaktadır.
17. Bulunma hal ekinin, ayrılma hal eki yerine kullanılması bölge ağzını Birecik ağzı ve Doğu grubu ağızlarına bağlamaktadır.
18. Bölge, Suriye ile komşu olduğu için konuşma ağzında görülen ‘ (ayn sesi), ĩ ve ĩ sesleri bölgede Arapçanın etkisini göstermektedir.
19. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde iki ünlü arasında korunan ön ve arka damak ünsüzü ğ/g sesleri Karkamış Ağzında da düşürülmeyip korunmuştur.
20. Eski Türkçenin bir özelliği olan bulunma hal ekinin ayrılma hal eki fonksiyonunda kullanılmasını Karkamış ağzında da sık sık kullanıldığını görmekteyiz.

Karkamış ağzı, genel olarak Batı grubu ağzı özelliklerini taşımakla beraber ilçe geçiş bölgesinde olduğu için Doğu grubu ağız özelliklerinin bazılarını da bulundurmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan öyle/böyle kelimelerinin éyle/béyle kullanımlarının yanında ele/bele biçiminde de kullanılması, bulunma hali ekinin ayrılma hali eki işlevinde kullanılması, şimdiki zaman ekinin düz ünlülü olması ve ünsüzlerde ikizleşme görülmesi Karkamış ağzını Doğu grubu ağzına bağlayan özelliklerdir.

Bölge ağzı, art zamanlı ele alındığı zaman addan ad yapım eki +cı/+çi ekinin tek şekilli kullanılması, bulunma hal ekinin ayrılma işlevinde kullanılması Eski Türkçe döneminde görülen önemli özelliklerdir. Eklerin bu şekliyle kullanılması dikkat önemli noktalardan biridir.

Tez çalışması sırasında dikkatimi çeken bir diğer husus ise ağız araştırmalarında ses bilgisi incelemelerinde ses değişmelerinde görülen seslerin

değişme yönüdür. Örneğin Eski Türkçede kelime başında t-, k- ünsüzleri Türkiye Türkçesinde d-, g- ünsüzleri kullanılmaktadır. Yapılan ağız çalışmalarında bu ünsüzler t->d-, k->g- ses değişmesi şeklinde incelenmektedir. Bu ses değişmelerine verilen örnekler kelimelerin asıl şekilleridir. Bundan dolayı bu tür ses değişmelerinin birer ses değişmesi mi yoksa Eski Türkçedeki şeklini koruduğu yönünde bir eğilim mi olduğu üzerinde durulması gereken bir konudur, çünkü Anadolu'ya Orta Asya'dan birçok Türk boyu göç etmiştir.

KAYNAKLAR

- Akçataş, Ahmet. (2010). Süre Açısından Türkiye Türkçesinin Sesleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*. <http://www.turkishstudies.net>. (12.05.2011).
- Aksoy, Ömer Asım. (1945). *Gaziantep Ağzı-I*. İbrahim Horoz Basımevi. İstanbul.
- _____ (1945). *Gaziantep Ağzı-II*. İbrahim Horoz Basımevi. İstanbul.
- _____ (1946). *Gaziantep Ağzı-III*. İbrahim Horoz Basımevi. İstanbul.
- Alkaya, Ercan. (2009). Eski Türkçe –gıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine. TDK Yay. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. Ankara. s. 43-66.
- Atalay, Besim. (2006). *Divanü Lügati't Türk (I-II-III-IV)*. TDK Yay. Ankara.
- Ay, Özgür. (2009). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekiminde Görülen Eskicil (Arkaik) Unsurlar Üzerine. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 75-100.
- _____ (2009). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi*. TDK Yay. Ankara.
- Ayverdi, İlhan. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Neşriyat. İstanbul.
- Banguoğlu, Tahsin. (1986). *Türkçenin Grameri*. TDK yayınları. Ankara.
- Başdaş, Cahit. (2011). Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri. *Turkish Studies*. <http://www.turkishstudies.net>. (12.05.2011).
- Buran, Ahmet. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. TDK Yay. Ankara.
- _____. Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler. <http://turkoloji.cu.edu.tr>. (22.04.2011).
- _____ (2011). Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*. <http://www.turkishstudies.net>. (12.05.2011).
- Caferoğlu, Ahmet. (1963). Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- _____ (1964). Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- _____ (1994). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (1995). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (1995). *Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. TDK Yay. Ankara.
- Çoşkun, Volkan. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. IQ Yayıncılık. İstanbul.
- Demir, Nurettin. (2009). Ağız Dökümantasyonu Niçin Gereklidir? TDK Yay. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. Ankara. s. 183-192.
- Demirci, K. (2010). *Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler*. Grafiker Yay. Ankara.
- Deny, Jean. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. Kabcacı Yay. İstanbul.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. (2009). TDK Yay. Ankara.
- Doğan, Levent. (2008). Doğu Trakya Ağzında Uzun Ünlüler. *Turkish Studies*. <http://www.turkishstudies.net>. (12.05.2011).
- Ediskun, Haydar. (2010). *Türk Dil Bilgisi*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Eker, Süer. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yay. Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (2010). *Türk Dili Tarihi*. Akçağ Yay. Ankara.

- Ergin, Muharrem. (1982). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yay. İstanbul.
- _____ (2008). *Dede Korkut Kitabı-I*. TDK Yay. Ankara
- _____ (2009). *Dede Korkut Kitabı-II*. TDK Yay. Ankara.
- Gemalmaz, Efrasiyab. (1995). *Erzurum İli Ağızları*. TDK Yay. Ankara.
- Gencan, Tahir Nejat. (1954). Sıfat Birlikleri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- Gözaydın, Nevzat. (2009). Ağız Araştırmalarında Derleme Yerinin Belirlenmesi. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 227-230.
- Gül, Rıza. (1999). *Gaziantep Barakları Ağızı*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Gülensoy, Tuncer. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (I-II)*. TDK Yay. Ankara.
- Günay, Turgut. (2003). *Rize İli Ağızları*. TDK Yay. Ankara.
- Gülsevin, Gürer. (2010). *Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağızları*. Özel Kitaplar. İstanbul.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. MEB Yay. İstanbul.
- İlhan, Nadir. (2009). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Ünsüz Türemeleri ve Ağız Tasnifleri Açısından Değerlendirilmesi. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 349-368.
- İpek, Birol. (2009). *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 377-394.
- Karaağaç, Günay. (2001). Sözlük Yapısı. Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- _____ (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. Kesit Yay. İstanbul.
- Karahan, Leyla. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (1997). Ağız Araştırmalarında Yapılması Gerekenler. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- _____ (1994). Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf Fiil Ekleri. Türk Kültürü.
- _____ (2009). Türkçede Şahıs ve İşaret Zamirlerinin Yönelme Halindeki Genişlemeler. <http://turkoloji.cu.edu.tr>. (22.04.2011).
- Karkamış Kırallığı'nın İlk Kralının Adı Tespit Edildi. *Hürriyet*. (21.11.2011).
- Kocasavaş, Yıldız. (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*. TDK Yay. Ankara.
- Kokmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağızları. TDK Yay. Ankara.
- _____ (1994). Nevşehir ve Yöresi Ağızları. TDK yayınları. Ankara.
- _____ (2005). Batı Anadolu Ağızlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekimi Ekleri ve Fonologie-Morphologie Bağlantısı. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (c.II)*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (2005). Batı Anadolu Ağızlarında Asli Üzülme Uzunlukları Hakkında. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (c.II)*. TDK Yay. Ankara. s. 123-127.
- _____ (2005). Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Üzerine. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (c.II)*. TDK Yay. Ankara. s.179-187
- _____ (2007). Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (c. III)*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. TDK Yay. Ankara.
- _____ (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yay. Ankara.
- Küçük, M. (2009). Anadolu Ağızlarında Doğu Kökenli Kelimelerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 475-484.

- Olçay, Selahattin. (1995). *Erzurum Ağzı*. TDK Yay. Ankara.
- Özçelik, Sadettin. (2002). Aykırılışma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine. *İlmi Araştırmalar Dergisi*. İstanbul.
- Öztürk, Jale. (2009). Ağız Araştırmalarında Kadın. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 565-574.
- Peker, Hasan. (2005). *Karkamış Krallığı*. <http://istanbul.academia.edu>. (15.08.2012).
- Sağır, Mukim. (1995). Anadolu Ağızlarında Ünsüzler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- Sağır, Mukim. (1995). Anadolu Ağızlarında Ünlüler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten. <http://www.tdkdergi.gov.tr>. (16.06.2011).
- Sağır, Mukim. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları*. TDK Yay. Ankara.
- Sağol-Yüksekkaya, Gülten. (2010). Alıntı Kelimelerde Son Türeme. *Turkish Studies*. <http://www.turkishstudies.net>. (12.05.2011).
- Sevinç, Necdet. (1983). *Gaziantep'te Yer Adları ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul.
- Sümer, Faruk. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul.
- Thomsen, K. (1987). Türkçede Kapalı "E". *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*.
- Tiken, Kamil. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiler*. TDK Yay. Ankara.
- Tseng, L. (2002). *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi*. TDK yay. Ankara.
- Tokatlı, Suzan. (2003). Türkiye Türkçesinde Son Seste Tonlulaşma ve Uzun Ünlüler Üzerine Bir İnceleme. Erciyes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. <http://sbe.erciyes.edu.tr>
- Ulutaş, İsmail. Metatez Olayı Türkçenin Hece Sistemiyle İlgili midir?
- Üstüner, Ahat. (2000). *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. TDK Yay. Ankara.
- Vardar, Berke. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yay. İstanbul.
- Yıldırım, Faruk. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları (I-II)*. TDK Yay. Ankara.
- Yücel, Bilal. (2009). Türkiye'deki Göçmen Ağızlarında Görülen Kıpçak Lehçelerine Özgü ñ>g Değişmesinin Sınırları Üzerine. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 865-883.
- Yüksekkaya, Gülten-Sağol. (2009). Standart Dil ile Halk Dili Arasındaki Anlam ve Kullanım Farklılıkları Üzerine. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)*. TDK Yay. Ankara. s. 599-610.

EKLER

METİN

Kaynak Kişi : Şükriye Özberk
Yaş : 45
Derleme Yeri : Karkamış Merkez
Eğitim Durumu : Okur-yazar değil

I

köpri altından geçtim
sütlü ğahveñdeñ_iştım
ben_esmeri görüñce
sarışından vazgeçtim

5

damdan sağız_ağıyur
ğız nişanlıñ bağıyur
esgi nişanlıñ gelmiş
yeri göğü yağıyor

10

II

bif varmış, bir yoğmuş. evel zaman_çinde halbır zaman_çinde. bif ğari
varmış, bif de ğoruz varmış. ğari ekmek yapıymış. ğorus gelmiş, démiş,
15 nene nene, şu tikenimi çıkar, amma bana ver. ğari almış tikenı çıkarmış,
ateşe atmış. ğoruz bağırmış, nene tikenim nerde? ğari démiş ataşa attım.
ğoruz ne démiş, o zaman bene démiş bir_ekmek verirsın. ekmegi almış
ğoruz gediş. önüne bif çoban çılmış. çoban démiş ğoruz ğardeş acı ekmē
bene ver. ğoruz ekmegi vermiş, ya ekmēmi verirsıñ ya bene bif ğoyun
20 verirsın, démiş. o da ğoyunu vérmiş. gitmiş, bağımış bir dağıñ başında
davıl çalınış. çobanın önüne çılmışlar, şu davarı bize vér de yemek
yapağ. kesmişler, o zaman démiş ki çoban, ya ğoyunumu verirsız ya da
gelini verirsız. gelini almış gétmiş. mıradını almış.

Kaynak Kişi : Aliye
 Derleme Yeri : Karkamış Merkez
 Yaş :
 Metin Türü : Masal

III

bir vafmıŝ, bir yogmış. evel zaman_çinde bir padişahdan hanımı varmış.
 binnariñ héç çocuğu olmazmış. bir gũñ ğonu ğoñŝu démiŝ kine: yerin
 saħreye gidegin démiŝ. padişahdan hanımı da kaķmıŝ saħreye getmiş.
 hepsi beyle meyvalı beyle ŝeyli aęacıñ_altına oturmıŝ, padişahdan hanımı
 5 da getmiş bir ğurı aęacıñ_altına oturmıŝlar. ordan oranıñ baħçıvanı
 gelmiş, démiŝ kine: siz démiŝ niye bu ğurunıñ_altına oturiysiz,
 meyvalılara gétmiysiz. démiŝ: biz de beyle ğuruyığ. çocuğları olmıymıŝ.
 ordan getirmiş bir_élma vérmıŝ, démiŝ: bu elmanı elmıyı soy, ğabığını
 atıña vér, içini de siz yiyiñ. çocuęuñuz_olur ve bir oęluñuz olur, adını da
 10 ben gelmeden vurmayıñ.
 bunnar_elmıyı almış, soymuŝ, içini yimişler. ğabığını da atına vérmıŝler.
 atınıñ bir tayı olmuş, genninin de bir oęli olmuş. neyse oğlan tā yirmi
 yaşına gelmiş, bu şey gelmemiş. aħa yirmi yaşından sonā gelmiş adını
 vırmış. davıllar çalınıymıŝ, yemekler_oliymıŝ, bı oęlanıñ_adı vurulacağ.
 15 seniñ_adıñ démiŝ ħurŝid beg_olsun, démiŝ, atınıñ_adı da ammar tay
 olsun, démiŝ. vırmış, getmiş.
 ē oğlan tabi padişah_oğli. ē diykine sabaħtan ğırđ tana adlı diy ğuşansın
 diy şeye, gidegin ava. ava gidiy. ondan_önce ürüyasında oğlan bir ava
 gidiy, ğırđ tana adlınan, gidiy orda baħiy davşan ğaçiy tazı ğaçiy, davşan
 20 ğaçiy tazı ğaçiy. davşan bir çadıra giriy, çadırdan bir ğız çığiy, bir ğız
 çığiy lamba kimi, oğlan orda o ğıza vırılıy. padiŝahıñ_oęli abdal ğızına,
 dişinde. sabaħ oliy, oğlan anasına diy: ana diy ben diy boyun diy ava
 gidecēm, diy. oğlum_etme tutma. bı, yoğ diy, heç çara yoğ, diy. ben_ava
 gidecēm, diy.
 25 ğırđ tana adlıyı ğuŝandırıy, genni de başa düŝiy gidiy. gidiy gidiy aynı o
 rüya yerinde davşan ğaçiy tazı ğaçiy, davşan ğaçiy tazı ğaçiy. davşan bir

30 çadıra giriy, çadırda bir,abdal ğızı çılıy. ğıymin ki buna bağmıya. oğlan
 dūşiy, bayılıy. rüyasında gördüğü ğız, o ğız çadırın içine aliy bu seēr.
 çadırın içine aliy, aydıriy. aydıriy bir beg oğlı, padişahın oğlı, genni
 bir,abdal ğızı. ođlan evine gidiy. günnerce dūşüniy, egmek yimiy,
 yimeden işmeden kesiliy. anası diy ki: oğlum niye beyle diy, bu ava
 getdiñ gedeli yimeden işmeden kesilin, diy. diy: ana, diy çadırda diy, bir
 ğız çıktı, bir ğız çıktı lamba kimi diy benim göynüm,ona düştü, diy. onu
 baña alın diy. anası diy, sen bir padişah oğlusun, o bir abdal ğızı diy,
 35 çadır ğızı almağ diy. yoğ diy heç çarası yoğ diy. neyse buna düğürçü
 gidiyler, düğürçü gidiyler alıylar ğızı, getiriyler. ğına yahacağlar, ğız
 banyo yapıy.
 orda da bir küpçü ğarısı varmış yozgatta emmisi oğlı küpe biniy, bir de
 habar,uçurduy. emmisi oğlı geliy, diy kine bı ğına yanamaz diy.
 40 banyodan çıhardıy ğızı tā. yollara dūşiyler o zaman o ğız bir mektub
 yaziy indiriy oğlana. oğlan yoğmuş. ğızı banyodan öle aliy gidiy.

üç ocağ daşını bir,arıya ğurdular
 arasına da zarftan mektub goydılar
 45 ayağı yan yak saçı sökük muhammireyi
 yollara dūşürdüler, diy mektuP yaziy ve aliy gidiy.

Kaynak Kişi	:	Safiye Kılıç
Yaş	:	75
Derleme Yeri	:	Karkamış Merkez
Eğitim Durumu	:	Okuryazar değil
Konu	:	Kalak yapma (Gelin Başı), dövme

IV

ezeli gelinnerin başlarına ğalağ bağlarlarıdı, duvağ atarlardı. başlarına
 5 çıtkı yaparlardı çiçekten. başına ğorlar, tozzağ ğorlar. iki zıburn, iki
 köynek, iki tuman geydirirler gne yastığ ğorlar. gelinin önüne ğorlar
 ne bilim le ederlerdi. Onu da ğaçırırıldı. onnan sonra bir tenesi
 caālbařı gelir, oğlanın arħadařı yastığı ğaçırır, oğlana götürür, bağışış
 almak iin. arħasına da bir oğlan ocuğu bindirirler, ilkinden oğlı olsun
 diye.

şindi siz nası yüzüze boya alışız, dodayze boya srsz, esgiden de
 10 bunnar sst.  tene dört tene igneyi bağliyeler, uşlarını beyle bağliyeler
 ibliknen, burıyı da yazıyeler. ondan soñra bele innenen vuriylar vuriylar,
 ğan ıııy, ğaniy bırağıylar. baş tutıy, yani kerme tutuy. kermesini
 ğaldırıyeler, bele ğaliy.

yeşil ğde var işde davarın d onnan, ocaħlarda is oliy onnan birbirine
 ğatiyeler, ondan sonra işte stnen ğabığ ğalħtıħtan sonra ele ğaliy.
 15 benimki yaPtıħlarında on iki on  yaşında vardım. şekilleri ingenler
 yazıy. tā mezerde geder. ‘ayelle erkegi birbirinden ayırmak n, kimi
 erkek kimi oliy ğızlarıñ. ē şimdi modası ğalħtı.

Kaynak Kişi	:	Fethiye Çınar
Yaş	:	78
Derleme Yeri	:	Karkamış
Eğitim Durumu	:	Okur-yazar değil
Metnin Türü	:	Halk hekimliği, yağmur duası

V

peyrevşanınan elini yüzünü çalarığ sabınnan. suyu ğızdırırırđ, içine
 peyrevşanı atarırđ, birez sabun köpürdürük, o uşān eline çalarığ, ayaāna
 çalarığ, ğarnına çalarığ, başına çalarığ. bōğazının altına çalarığ. ağzına
 verrik, burnuna verrik aħa uşāđ döşürür yatırırđ. üş kelle yaparırđ. ē
 5 tiskinmiye düşmiş, tiskinmesi geçsin diye. tılısımı üş derler.

ezeli ğızamığını atmıyana ğızılıcığ ğaynatırlardı. mercimeknen ğızılıcığ
 ğaynatırlardı. bunu bir ħalbırın içine yatırırđlar. onun buğu vurur. bunu
 yatırırđlar ğızamığını atar. Pegmez yedirirlerdi ğızamığ çıkarana. tavığ
 suyu, Pegmez bunnar.

10

ğoğ ğoğ çörteni yoğ. çörteni düşürürler, vermiyeni. kerpiç dıvarlar yıhılır,
 bi çömçe kimi çömçeden gelin ederler, ellerine alırlar:

çömçe gelin ne ister

15

allah'dan yāmır isder

ver allahım ver bir selli yāmır

kimi culluğ, kimi tavığ verir çocuğlara bişirirler. ğoğ ğoğ heP toplaniy
 benim kimi, onun kimi ğarıler. bişirir onı yerler, evlerine giderler.

20

ezeli yāmır yağmazdı, ğurban keserlerdi. ğoğa çığarladı, ğazanlar
 ğurulurdu, yimekler bişerdi, aşlar bişerdi, etler bişerdi millet duā oğurdu.
 ey şindi ne va

VI

oynullar aha ğınıyı yaħallar. gelin ā bî zamannar ikindin ğınaçı gelir. gelinin_afhadaşı başħa yere gider. gelinin başını /.../ ā davılınan zurnanan öğünde oynuya oynuya gelini getirirler babası evine. aĝsama da ğınasını yaħallar yā. ğına yanıyħan türkü söyleller.

- 5 atıyın başı da alınmadı mı, dérler onda kerı seniñ_elinde bîf tene bulunmadı mı
getdin yad ellere
atıyın başı da alınmazımış
elinde bîf tene bulunmazımış
- 10 dön gel gelin dön gel geri yurduña

gelinin ğınası kömürden_olur
gözünün sürmesi çamırdan_olur
aĝlama gelin_aĝlama anan_aĝlasın

- 15 gelin_atına atıñı baĝladım da nar_aĝacına
zîlifin dolaşdı da gül_aĝacına

- 20 düğünümüz davıl çalınır, aPdallar zurna çalar. geşler oynar, ğurşunnar sıhılır. ezel, şindi tahsı var, o zamanda at vardı geşler_ata biner ciride
çıħar. ā gelini getirirler. sabahdan_eledirler gelini. vallā üç gün sürer, dört gün sürer. herkiş şeyine göre ondan kerı boyün ğınıyı yaħarlar, sabahdan gelini çıħarırlar. faħırlar da elinde olmiyan ē genner gennere türkü söyleller, oynallar, gelini çıħarırlar

Kaynak Kişi	:	Hasan Arslan
Yaş	:	108
Derleme Yeri	:	Karkamış (Öncüler)
Eğitim Durumu	:	Okur-yazar değil
Metin Türü	:	Hz. Eyyub kıssası,

VII

belē eyyüb_aleyhisselem eyyüb_aleyhisselem cenāb_allah gennine
maldan, uşaştan her bişeyden çoğ verdi. o zaman noldu eyyüb,
şeytan_arıya girdi. şeytan da cenāb_allā dédi ki: eyyüb saña dua etmiy
çoluğu çocuğu olduğ uçun, onun_uçun şirbiyir, y'ani du'a ediyir. saā du'a
5 etmiy, namaz ğilmiy, etmiy. o zaman dédi: ne istiñ sen mařsadiñ ney?
beni gendine musallat et. dutTu gennine musallat etti.
eyyüb_aleyhisseleme. musallat etti ğalda netti malı ne varsa cenāb-ı
allah'tan yanı bir ğırğınlığ geliyir. şeytan geliy: daā sen namaz mı ğilñ,
daā sen nediysiñ? aha malın talan oldu. gendi eyyüb aleyhisselem allah
10 vėrdi, allah aldı. ondan kerı ğorantiya başladı, ğorantiya başladı. ğoranta,
uşaş muşaş ta ğalmadı. bir rivayette on uşağı ölen bir ğünde. gene
sabır_étmiř, eyyüb'uñ sabırı var ya! eyyüb sabır_étmiř. o mal ğalmazdın
keri ğoranta da ğalmazdın kerı, bir gendi raşme anamız, ğazreti yusüfüñ
soyundan gelme, bir de yabancı 'ayeli. bu beliyeye düştü zaman
15 eyyüb_aleyhisselem nétdi gendini gennini biraştı o yabancı olan. raşme
anamız yanında ğaldı. bu def'á eyyüb ğurt düştü, cesedine. getTikçe
artTı, getTikçe arttı. o zenginlikten sonā nétdi eyyüb aleyhisselem avradı
raşme_anamız dilenmiye başladı. ğaldıran da allah, indiren de allah. bu
dilenmiye başladı. eyyüb aleyhisselem nişledi? bařđa yere çıřacā
20 ğalmadı. bu rařmā anamız gene 'ayni şeytan gendine şeyttiriyir, müsevir
geliyir. o zaman köyde, ğani düştü ya gendi, köye bir vesvese biraştı. o
vesvesesi ney? yani bu bulaşılığ ğastalığ size bulaşır diye. ey köylü bi
ğaral verdi ki: biz bunu yaşaş ta ğurtulaş. köyün_ireli gelen_adamı duttu
emir_etti. odun toPlayın! odun toPladılar. raşme anamız dilençilikten
25 geliy. baştı ki ğalabalığ, ğoşaraştan geldi: ğeyir ola! dediler: vallā bi

bulaşık hastalığı, yaşıcağı gendini. dedi: niye yaşıysız? bize bulaşır diye. dedi: bini alır çıkarsam köyünden çıkarsam ne hakkımız var bende? dediler: galdır.

30 küçük uşak kimi beledi gendini. dağa çığıdı. hıştan mıştan, bizim zamanımızda vardı şimdi galmadı, hıştan gendine bir kölgelik etti. orada gendini indirdi. günüz dileniy, ahşam gendinin yanında. gene şeytan bi şey alamadı. bu def'a noldu şeytan, hani gendi dileniy ya. dilendi yerde gendi nere gedi, egmek saābine diy: bina egmek verme. sacinden bir tel vermezse egmek verme. aşlık kötü bir şey. dutdu beligini kesTi, gendine 35 verdi. gendine verdi zaman rahme anamız, egme aldı eyyub'un yanına gedi. gendi de peşinnen getdi. dedi: sen bu avradı daha burada biraħin mi, alın mi, yanı nedın? aşsa gedi zinā ediy, senin yanıña geliy, inanmazsan aħa sana beligi. aħa da beligi.

40 eyyub düşmiş. o zaman, eyyub olacağı şeyi galmadı. düştü genin yanına eyyub neriye ğurt boğazının diline geldi. o zaman kur'an'da /.../ cenāb-ı allah'a yönendi: ey allahım dilim dönmez, oldu ki seni zikir edem. sen rahimallahsın. yoħardağı görüy. hemen cebrayile dedi: ulaş eyyub'a. geldi eyyuba. eyyub son nefes, dili dönmiy artığ ğanadınnan çarPTı suy ğaynımıya başladı. suy ğayniyħan eyyub aleyhisselemi galdırdı 45 suyuñ içine indirdi. ğurtlar çıħmıya başladı. şu uçan ğurtlar, bal arısı var ya bir ğısım onlar, suyun içinde ğalan sülük ikisi de insan oğlına řifā. bir arı bal arısı bi de sülük, insan oğluna şife oldu, eyyub'un ğurdu.

gelelim neriye bu def'a, gendi birez dirildi. rahme anamız çoħtan beri gendine ğızmat ediy emme yanına varamiy. o zaman cenāb-ı allah'a du'a etti ki: ilēhi ya rabbi, nasıl ben bina yanı nikāħ ğıyım, alim. şimdi 50 ğur'an'da 'ayel ğısmısı 'ayibli olursa, yüz tene deynek vuracān. öldü öldü, ölmedi ölmedi. yüz deynek ē onı da eyyub biliy emme deynek yoħ yanında. netTi eyyub cenab-ı Allah'tan nidā geldi gendine cebrayil vastasınnan. yüz tene buğda sapı, buğda sapını bir deste et, arħasına vur. 55 nikehini tezele, alırsıñ dedi.

eyyub aleyhisselem on dört on beş yaşında oldu suydan çığtıktan kelli şora gibi salamata çığtı. bu geldi baħtı ki ne eyyub var, ne kimse var.

saġa sola arpındı baħtı ki adam ġarşıda oturiP duriy. yana ġoşaraħtan
gediy. dédi ardān_inde adam vardı, cenávar mı yidi, noldu? baā bildir
60 dédi. neyin oliy? dedi. herifim. herifin neyden biliysin sen? dedi:
omuzunda beñ var. köynēni ġaldırdı. beñi ġörüyken_öpti, yanında ġaldı.
nikehini tezelemeye yüz tene deynek vuracaħ, özi deymiy ki vura. o
ġādar Һızmat_etTi gennine. o zaman netTi gendine yüz tene buġda sapını
bir deste étti. arħasına vurdū zaman dedi get, niħaħını ġıy. émme genni
65 de ‘ayni yaşda oldu. o zaman getti nikehini ġıydı eyyūb aleyhisselem o
zaman genne raħme anamızı aldı.

VIII

raħıPlár dediler ki biz bunı bele yaħamazıħ. ya nasıl, nazzardan yaħarıħ
gendini. ‘ilim saābi ilerindeki olan raħıPların_inde dedi: beni bir
ġarannıħ yere boyün cum‘á ġünü temsili boyün cum‘ā ġünü beni
ġarannıħ yere haPis edin, gel cum‘áyá ġadarı yanı dışarıyı ġörmim. gel
5 cum‘iye ġadarı gezip_erde gene ġözümü baġlayın ġazreti payħambar
mōnbere ıķtı zaman da alın beni ġapıya gendini orada yıħarım. bına
netdiler Һapis_etdiler. bir hafTa ierde ġaldı, ġarannıħ yerde. o zaman ney
birda gendinin ġözünü gene baġladılar, aldılar, camiye girdi. camiye girdi
cenabı allahdan nidá geldi: ya cebrayil ulaş habibime, gendinin ġözünü
10 aştıķları zaman ġazreti cebrayil ġafasına vuru vurmaz gendini ökertTi,
ökertdi. o nazar duvarı degdi. nazzar duvarı degdi, o zaman ġazreti
peyħambar ġurtuldu.

Kaynak Kişi : Ahmet Kalkan
Yaş : 78
Derleme Yeri : Yolağzı Köyü
Eğitim Durumu : Okur-yazar değil
Metin Türü : Hatıra

IX

babamın ismi yusuf, mametoğlu yusuf derlerdi. şimdi bi, seferbirlikte
asgerde getmiş, asgerde işte seferbirlik zamanı, harb zamanı, savaş
zamanı, yüz yirmi dört ay derdi benim asgerlik yaPdım. he yüz yirmi dört
ay asgerlik yaPdım. yüz yirmi dört ayının dört senesini ingilizlerde yesir
5 galım. tomusun günü diy bizi kırk bin kişi, ingiliz yesir aldı bizi.
efennime söylüm, genner atın üstünde, biz afedersin davar kimi tozlu
yollarda giderken biz beyle tomusun günü sıcak, matrallarımızda filan su
galmadı. ireli getdik bir göl, yamır suyundan toPlamış büyük bir göl,
efendim oriya afedersin hayvan üleşleri atmışlar. gışta galma, işde orada
10 su azalmış diyi. 'öde giden kırk bin kişi bi, 'öde gedenler bes o gölde su
bulmuş, içmişler. anara arhada biz yetişdik arhada yetişdik diy. biz diy
birez çamırlı sudan içtik. birez de diy. çamır mamır diy şeye godım diy,
matrama diy. çamırlı suy birez duruldu diy, onı ben içtim diy. fağat yolda
bayılıp, ölenler filan öliy diy. sağ galanlar arhada genler köplik bir
15 vasıtanan /.../ garıştiryler, diy. getdik ki diy, bizden evel oriya şeyler
sanki bir su birigintisi, bu şindiki muşammada. o zaman bizim birada
yoğmuş, muşamma sermişler oriya efennime söylüm, muşammaların o
şeylere su doldurmuşlar. getdik diy orda suyumuzu içtik fağat bu pis suy
diy, bu pislikli suy beni hasda etTi. beni altı ay diy orda tel
20 örgüsünün içine bizi aldılar diyi, orda yaşık diy. orda altı ay ben hasda
yatdım diy o suyun mekrine. ondan sonā diyü, çoğ güzel bahtılar bize
diy. fağat yérimize vardığıda sonā çok eyi bahtılar diy çoğ güzel bahtılar
bize diy. dört sene orda yesir galdıh, dört sene sona diyi, bir gat limandan
geldik diy. işde bizi bele tek sıralı düzdiler diyi. ingilizler: bizi istiyenner
25 bir tarafa ayrılısın, işte türkiyeyi istiyenner veteni isdiyen dediler diyi bir

tarafa ayrılısın. içimizden diy bazı adamlar çığıTı diy, biz sizi isdik
 diyerekde diy. o sizi isdik diyennere diy birer depik arhadan virdular diy,
 sizin memleketize ne hayriñiz varhı bize hayriñiz olacağ. dedi, diy. onları
 30 da geri bizim içimize sürdüler diy, işTe o zaman İngilizin yesir aldıkları
 buriya babam, ben on iki baş külfetimiz vârdı, yani 'aylede on üç insan
 vardı diy. geldim bir aḥşam ekmēnde geldim diy. eve geldim diy. bizim
 evde héç kimse yoğ diy. işTe bīrda goñşılar gelmiş gendini götürmişler,
 mısafır etmişler. démiş, bizim 'aylemiz nolmuş? démişler: işTe
 'ammiñ öldü, babañ öldü, ğardaşıñ öldü, işde ablañ öldü,
 35 bir anam ıraḥmatlıḥ 'ammisi ğızı onnan ğardaşı dayım ıraḥmatlıḥ sağ
 ğalmış. o da başğa bir ağanıñ yanına getmişler orda çalışırlarmış. başğa
 kimse ğalmamış, on iki baş ḥoranta ikisi ğalmış ğalanın hepsi ölmüş.
 ondan sonā genni de orıya getmiş işde orada birğaç sene azabçılığ
 mazabçılığ etmiş birez beş on guruş para saābi olmiş. orda 'ammisiniñ
 40 ğızınan evlenmiş, onnan sonā gelmiş burada tabi tarla taḥım onun bunun
 elinde kimse ğalmamış ki o sürmüş bu sürmüş. dayım ıraḥmatlıḥ ta
 ḥumar mīmar oynarmış onarın birezi, birez satmış bilmem ne yaPmış.
 işde baām ıraḥmatlıḥ ğazandī beş on ğuruşunan o tarlasının taḥımını geri
 ğurtarmış. o şekilde ıraḥmatlıḥ annadırdı eskiden sefil yaşamış.

X

şindi bin dohuz yüz atmış senelerin birda barahda türkiyeden guzu alırlar. gaçahılıh eden arhadaşlar süriyeye guzi götürürler sürüleri gırh elli yüz. odun toPlallar, bahar mevsiminde süriyeye.

5 biz de işde yoharı köylerde toPları işde islahiyeden beri bi oğuzelinin köylerinde. antePde geder yatarık. sabahta toPlar getirrik birda ticaratınan bir gaç guşu qarınnan onnara verrik. onnar da süriye götürür. arhadaşın birinnen ben ortaam o zaman. barabar kahtık antebe getdik. antePde yatdıq, sabahta bi kilis yolunda getdik. gazzıklı mazzıklı köyü var orda, alevi köyleri. ordan indik aşşā dorğu köylerde guzu arayaraq
10 gedik. ahsama gadarı gezdik bir guzu alamadıq antebli alışverişe gelmiş toPlamış. beri geldik orda keçebaş var. keçebaşın alt yanında bu şeyde neyse adam davar otlatmıya çıgmışlar.

keçebaşı o zaman benim dedim işde atmış senelerinde işde şeyle beyle elli senenin üsdünde, orıya davar otlatmıya getmişler. ē bizim döne bacı
15 kimi yaşlı bir aysel, bir de genşte bir gelin, bi genşten adam işde o gapıtlı gasımın oğlı birda savcılığ etdi berecikde sonra milletvekili oldudu. menderesin ingılabında adamları işde heder etdiler. o adam orda davar otladiy, onun yanına getdik, dağda fağat köyde filan deēl. çadır gurmuşlar. getdik adam, sorduğ guzu dedi valla yavrım anteb /.../ geldi
20 toPladı guzi yoğ dedi. toğlu falan isterseniz var dedi. ē biz de toğlu gerek deēl, bize guzu istedik dedik valla gassım ammi guzu gezik filan dedik. genner davarı iki taraflı goyunnarı bele şibē vurdılar. gadınlar sağıy, adamlar da yardım ediy.

ben arhadaşıma dedim, vahtda ahsam yahın dedim ahsam yahın ibrahim,
25 bi adamlar birda dağın başında biz birda siñlenemek. bir çadırları var bi oda gadarı o ev emseli göriliy, bir de ufak bir çadır gurmuşlar orda da süt filan bişiriylermiş, mutfahları var. birda barınamağ dedim adam ıhtıyar hanımı orda sezdi, geldi. didi yavrım ben sizin ne dedini duymadım fağat sezdim dedi. ben dedi köyde olsa didi, orda adam da var yataam da var
30 yerim de var, fahat görüysiniz dağın başındayık dedi. aha şu çığrıyı tutun dedi. ot bi boyda garadaş o köyler her daş böle. şu çığrıyı dutun dedi şu

depiyi aşın orda dedi hasen ağanın_oglı beşir var dedi. o beşirin_odasına mısafır olun dedi. orda barınırsiyiz sabaḥ da қаһar işiyize gidersiyiz. adama allāsmaladık dedik, çıktık orda.

35 haḡḡatanda depiyi aşdıḡ bif ufaḡ köy beş on ḡanalı bir köy aḡşam ekmē yaḡın adamın bizi salıḡladī yere getdik. oduyı bulduḡ köy zatan küçük köyün dıḡında bir oda. odanın_ögünde bir satıcı birḡaç sandıḡ /.../ kimi bir şeyler satiy selam verdik. aleyküm selem bıra beşirin_odası mı? he beşirin_odası ḡardaş oduya arḡadaşınan geştik oturduḡ. birez sonā oda

40 saābi geldi. merḡaba hoş beş güzel. nerden geliP neriye gediysiz. dedik ḡardaş ḡuzu muzı alik. aḡşam_oldı biz de bırda barınmak isdik. ehlem ve sehlem başım üsdüne. başımda yeriye var. oturduḡ yemēn başına beş on adam oturduḡ.

oda saābinden başḡa bir o satıcı var, iki biz oda saābi, biş altı tana daha

45 geldi. oturduḡ, yemēmizi yedik, bınnar işde sağdan soldan ḡonuştular. ḡahve çay vaḡıt geşti. didi uşahların yatānı getirin. oda saābi bī adamlar yorḡun yatsınlar dedi. o adamlar getirdi oda böyük_uzun. bize birer yataḡ serdiler. bele gender de kimi bif battanıya aldı, geldi üsdüne çekdi yatdı. sabaḡdan adam oduya gelmiş erken çay bişiriP ikram_edecek. o adamlar

50 da қаḡdı o yeri yataā toPladılar işde her biri bir tarafa dıḡarı çıḡdı. ben dedim beşir aā bī arḡadaşlar senin ḡardaşın mı? biş altı tana hePsi babayījt adamlar. kilis şivesi dedi. yoḡ aḡa, onnar ekmeksiz didi. bırda köylerde fırlanırlar, av mav ederler. keklik meklik avı aḡşam gelir burada yer, yatarlar dedi. mekenleri bura dedi. aḡadan adam onlar orda gelir yer

55 içermiş. dedik, aām biz çayımızı iştik, ḡaçaceyik dedik. erken çıḡmazsaḡ ḡuzuları yaylıma gēdiy. ḡuzu bulamīk didik. yoḡ saḡol biz birer bardaḡ çay içek gedek. adam eliñiz_artī birer bardaḡ çay verdi iştik, çıktık.

aşşada bir yazlıbecer köyü var. o yazlı becere getdik. o zaman afedersin buzaḡı, inek, efendime söylüm merkeP filan naḡır olurdı. orda bir, beş

60 altı adam ḡayvanlarını oruya sürmüş. çobanın da elinde deynek orda duriy, vardık. selam aleyküm, aleykümselem. arḡadaşım didi yav biz ikimiz de dedi kefçiyik dedi, ciḡara içik dedi. aç ḡarnına ciḡara içemik.

- acı bize birer ekmek getirin dēdi. bir tenesi getdi o zamanda da ŗindiki kimi deēdi. 'ayeller her gūn siccā ekmeġ yaparlardı. ŗindi ayda bir
- 65 yapıylar. somun momun geliy. aha getdi iki ekmeġ getirdi, aldık.
ordan bir kōyūn yōnūnū dutduġ kōyūn adını sōylemiyek. baġılı diye bir kōy var. baġılıya geldik. baġılıya geldik. kōyūn dıŗında bir adam o zaman iŗde ġasen_emsal, bizim mıġdar_emseli elinde bir ŗsdūf, bir ġirmızı mator saġını solunu temizliy. selem verdik, aleykŗmselem.
- 70 yanımdā adam ġūŗlŗ babayīŗt aŗlā dayanamiy. dēdi, 'ammi oġlı bize birer_ekmek getir yav. ciġāra iġemīk dēdi, sabahdan. adam iġeri seslendi, adam ġavlının dıŗında iġeri ġanımina seslendi. ġız ġız acı ordan dedi iki ekmeġ getir. dŗnye aġrat ġızım bacım_olsun bīf ġadın ııġTı o zaman bilezik yoġdu benim dedīm tarıġlarda. altınlar vardı, beŗli birlik,
- 75 cŗmriyet altınları falan ġadınlar_onı daġardı. ŗindi boynu altın dolu bir ġadın ııġdı. elinde iki ekmeġ bizi ġorīnġe ġavızdan ııġtı. bir ġocasına baġdı, bize baġdı. neydecēn bī iki ekmē dēdi. dēdi, ā bizim 'ammi uŗā aġmıŗ dēdi. acı ā bunlara ver dēdi. dēdi sen iki ekmeġ diyinġe dedi ben bīrda ġaŗa bī adamlarda didi, iki abdal ġeġiy zan etdim didi. bu iki tene
- 80 adamiñ didi eline didi birer ekmeġ veriPde didi salmıya heġ utanman mı? dedi, bī adamları buyır etseñ de didi bir parġa ekmēni yeseler getseler dedi evini barabar ġōtŗrŗller mi dedi? sen nası adamsın dēdi bī adamlar birer_ekmek veriP de yola bindiriysin dedi. yorum genner istedi dēdi adam dēdi genler istemeynen olmaz olmaz dedi.
- 85 gelin ġardaŗım buyrın yemeg yiyin didi. ey adam seslenmiy biz adam seslenmiyinġe ġadının dimesinen gedemik. ġadın bir daġ tekerledi. biz gene adama dorġu baġdıġ. /.../ adam anda /.../ ŗerikli matordan ŗraŗiy ŗindiden bir daġ tekerledi. gelin ġardaŗım gelin didi. gedecēñiz yerde babayizin_evi yoġ. gelin de bir yemek yiyin gidin dedi. vallā ŗyle
- 90 diyinġek yigitleŗtik. Avrad baŗda, biz arġada evin ġavlısına girdik avrad davarları ıoġmuŗ beŗ on kŗlek yoġurT indirmıŗ beyle yannık yaymıŗ, esġi yannıklar vardı deri yannıklar. ayrannar iġinde yā topā tereyaġı beyle bize bir keġe serdi, sŗfriyi indirdi. getdi bir saġen yoġurd ġoydu. bir saġen Pekmez ġoydı, bir bōyŗk topaġ da yaġ aldı saġenin birine tabān

- 95 birine getirdi. buyurun ğardaşım dédi, gendi getdi. gene yannık yaymaya devam etdi.
- ben arhadaşa didim ulā sen her yerde bizi rezil edin bi ğarnını doyur da bîf daā bir yerde ekmek isdemiyekek dédim. elin_artığı biz yemēmizi yedik birer ciğara sardık. didi hele ben sorım didi, bî dıřarıdā adam bî ğadının
- 100 neyi didi. yorum neyi olacaĥ dedim dışarıda başğa kimse yoğ ğadınnan adam_emsel didim. ağzı barabarı söyledine göre dédim ğardaşı olsa didim, ĥaralda bu ğadın da adam kimi olur dedim. heralda ğocası neyini sorin dedim. dedi yoĥ soracām dedi. ey sen bilin didim, sordu bacı bî dıřarıdā adam senin neyin dédi. ğadın yannık yayiy ya, yannıĥn sesinde
- 105 duymadı, durdurdu yannıĥ. ne din ğardaş dedi. bî dıřarıdā adam senin neyĥn beyle ğonuşurdu. niye sorduĥ dédi. hiĥ öyle sordum didi, ğocam ğocam dedi. yannığa devam_etdi. allāsmaladıĥ dedik çığdıĥ adam daā şeynen urğaşiy yanımıza gelmedi hiĥ. matordan urğaşiy adama allāsmaladıĥ falan dimedik, ĉektik geldik.

Kaynak Kişi	:	Bekir Ünal
Yaş	:	86
Eğitim durumu	:	Okur-yazar değil
Derleme Yeri	:	Yolağzı Köyü
Metnin Türü	:	Anı

XI

babam, on sekkiz sene candarmalık yaPmış, on segiz sene candarmalık
 yaPmış. şindik bîrada ğardaşinsa ğardaşını tutar salarmış. baba şindik
 barak yav selah bizi adam ğomadı yav, bütün melmekete bizim adamı
 saliy. gendi diykine ben adam saliy diysiñiz emme melmeket, ataşa
 5 düşmüş yaniy. bütün barak benim ağrabam, ğardaşım, emmim, dostum. ē
 ben bunuñ birini götürmesem memleket gedy. herif baña diyki diy: selah
 yav bizi dutiy, asgere. kimi salacām diy. üş kelle diy yemin ediykine
 babam ıraĥmatlıĥ /.../ urfiya ğurşunnanmaya gétdim barat ettim geldim
 diy. genner gene burada diy ki diy selah bizi saliy. yav ben kimi salacām.
 10 düşmüş ‘antep, memleket gedy bekir diy. ğardaşımı saldim ğardaşım
 benim dedemin bir oğlı varmış salmış o da gétmiş gelmemiş. kimi
 salacām diy. bu haliñ şeyinde bi de songuna atatürk memleketi alinçi,
 bîrada bilal beyler var bilin mi? onnar kaçmış, türkiyi tergemiş.
 ingilizlerde b̄arabar olmuş. ingilizlerden barabar olunçi atatürk démiş:
 15 bunu öldürmiye, önüne düşüP binnarı öldürmiye kim gedebilir bizden.
 barak /.../ o démiş biz gétmek, o démiş biz getmek. zōre demiş ki ben
 gederim, genderi gösterdirim. ben gederim zōre de kaçmış bunuñ öüne
 düşmüş. İngilizleri şeyinden bu ordan ğahiy şedy, binnarın, eve geldini
 duyu duymaz köyü basallar, urtbağıyı şeyi basallar. bu iki ğardaşı da
 20 keseller. savışıP búyze geldiler. ē atatürk /.../ nedy diy. daha buriya
 gelmiş: ē selah bizi yav ediy, ediy. yav nedim ben rağğanıñ şeyin
 çöllerinde. ölüm ben bes melmeketin yolına canımızı vérmişşik, diy.
 buriya geldik gene diy. benim bîrada bir tek ğardaşım varmış mamey.
 bunun şey, köydekinin hePsini salim diy, o bif tene. ē genni ğardaşı
 25 durdu yolladı. gene bif tene zatan bî ğalmış diy, bu da gedecek, olursa diy

bütün ğapılarımız kitlenecek diy. sülon,ırahmatlıh getmiş gelmemiş,
hasan,edem geTmiş gelmemiş, öteki getmiş. bir tene de diy altı yeddi
ğardaşih kitlenecek.

XII

suriyede çıġtıķ belki gece ġarannıġ ġaçamaġ. apo ‘ali, suriyede
 yahalanmazdan_azel geldik búyze geçiP gelecek hacı, gendi, ben. egildi,
 yükü ġaldıracaġ, oturdı, haci dedikine ula halā oturin mi dedim. yoġ hērif
 dedim ġarnı ġurliy. arġadařlar dedim biz bıradan gedemek, gendisi yerin
 5 şu deve maārasına gedek, yükü saġıyaķ biz yarın gedek. yav ula bunuñ
 dizi ġırıldı, gedemez dım, ardı dutmiy. ē gene bizi ġualadılar. ben de
 onnan ġařtıķ biz. gendi dizi ġırıldı, ġaçamadı, bekūr, bekūr gel. ne var ē
 senin şeyin möh‘ön yanına geldim diyinçe bif şey demiylar. gel gel
 yōrum, bizi dönderdi getdik. möhön yanına carablusa gelmiş herif. aha
 10 işTe dutdular bizi ġaraġola. geldi baş çavış, dedi: kimin evine geldiz? biz
 bařġa bişey ġaldı. biz möh‘ön yanına didik genne. dedi ki: ē oġlum sen
 kimin yana geldiñ, işde ben kimim, bilmem bını yıġdı vur babam vur,
 vur, vur. ölüm kimin yanına geldin? valla efendim ben bilmim işde
 geldim. buyır fetiye baġtı ki ölecek. bekir neşese ben de öle oldum diy.
 15 ulā bekir neşe oldu diy. bekir dorġudan möh‘ön yanna geldim diy, sen de
 möh‘ön yanına geldin mi? ben de zaār öyle oldum diy. niye allah senin
 canını alsıñ dedim. yorum baş çavışım bını bı da ‘aynen bennen geldi
 möh‘ön yanına geldi. bařçavıř zata möhön kipini geziy. möh‘ö tūfkiyede
 geziy para yiy. demiş yanına gelmiy demiş. möhō dutarsam seni bitirrim
 20 valla. möh‘ö getirdi. mōh‘öden birez para alınçı bizi delige soġdu. ē şindi
 bizi delige soġdu emmene birġaç ġün yattıķ bizi ġapıdan geçirdiler.
 geldik tūfkiye. türkiye geřtik. yedi ġün yattıķ on ġün geçtik türkiye.
 türkiye geştik bennen şeyin_arasında onun bir řaādılıġ vardı yaPdım.
 onun_uçun beni şindi baş çavış sordu, neyle geçtin. deve maġrasından.
 25 vur apo aliden bizi vur vur ula nerde geçtin. tirende atladım. deve
 maārasından dedi, vur ula dedi. türk yurdu mıntıhasında ġatladım de sana
 bişey etmicēm. sen de mi tirenden hatından ġatladın dedi. ben türklümü
 atmam, yorum vuruġan vuruġan aķřamdan başladılar. üsteymen vuriy,
 baş çavış vuriy, asger vuriy, inan et ki sırtımıñ derisi üş ġat ġavladı.
 30 soñunda eve geldikten kelli vallah, gene dedim ki sinsile şeyinde apo
 aliye bişey_etmediler. geldik nizibe bizi ġuvartdılar, verdiler. nizibe

geldik nizibte hakimin huzurune geldik, hakim bizi dedi: yerin evinize
gedin olum. dedi. gapiya geldik bif polis tutdu bizi gel dedi. ne var? polis
garağoluna bizi eletdiler, o da bizi dutdu bizi antepe saldı. ulā biz eve
35 gedik. geldik bif gece de antepde yatdık. orda geri savışduğ geldik.
ondan sonā ben orda bi kerre tek dutuldum. řeyde gene beyle tūrheđe
ōlen üsdü suriyede silik var ondan kelli duruyk, duruykan gapiya bir
araba geldi, durdu indi baş çavış içeri girdi: nerelisiñ? dedi. nediysin
yorum āmet bunun bir şeyi var mı başka? dedim, valla gomtanım erkekçe
40 ben türkiyelim. tōh bu ula hayle diy, yav haylesi var mı dedim: erkekçe
türkiyelim. geldi süliye sen nerelisin dedi. ben suriyelim dedi: hanı
huvayan, ey huvayam evde ğaldı. yorum, inanmazsın üş tene beyle
deynek ğırdı üstünde. ō dedi, la atın bunı arabanın ardına dedi. atdık,
bindik, geldik carablusa, carablusa geldik. onun ‘ağrabaları geldi.
45 nüfüsten getdiler sülōn şeyini gösterdiler sülō aldılar getdiler. dedi, olum
şindi ğaldık ikimiz, hađđatını söle, hađđatını size ben söledim. ben
erkekçe türkiyelim. durdū, durdu: ulā dedi. saña elimi vurmam senin řu
ceseretin, şu ğonuşman bınca urđařtım türkiyeli dutdum ettim,
dolaştırmasız erkekçe türkiyelim diyeni ben seni gördüm. saā da elimi
50 vurmıcām dedi. ēvallahım var saña, dedi. heç dolaştırmayıksın dedi.
varhı urđunda řöle oldu beyle oldu, tutdūmdan beri dayım dısinki
erkekçe ben türkiyelim. valla bizi eletti yorum aħmed dört beş ğün, beş
ğün nede orda yatdık, geri geldik. yanı insanın b’āzisi ceseret seni
ğurtariy onda ben dolaştırmış olsam benim felēm, onun kimi deynekler
55 benim üsdümde ğırılacağ.

XIII

işde gendi köyde inan etkine bendekleri dePdik. bendekleri dePdik aha
 benim bendek, aha da tórön bendegi eve urgadık, agşamdan geri döndük.
 herkiş eve getdi. biz bendekleri depik, yüklük, dartık. la ben bendeme
 vardım baħdımına tórön bendē elden dePmiş, ben ayāmdan dePdım,
 5 ğaya kimi bendek benim bendek sona yuvarlamış, gendini ki beri. dedim,
 mısdafa bı bendek senin, aha bı bendek benim. vallahi benim deĒl,
 dedim. gel yav etme bı bendek benim, bı bendek seniñ dédi, yoĒ aām
 yoĒ. yōrum allah dedim kiminse bildirsın dedim. boyün bildirsın dédi,
 erkeksen dedi, boyün bildirsın ulan dédim. erkeksen boyün bildirsın
 10 dédim. şindi getdik, bendekleri dardık verdik evē geldik. eve geldik işde,
 tōfo burada inanmalısın kına yanı çadıra geldik. herkiş yemeg yemeye
 oturduĒ. tōfō da çadırdan çıĒdılar. şeyle yemeg yiyk, bir bahtılı kına
 tōron çadırı dutuşdu, bir gürültü getdi. şeyle hoPladı ĒaĒtı avradın başı
 olsun. o bendek senindī kirve vallah. inan et ki, o bendek senindī, vallahi
 15 senindī. bı yandı.
 onu etdik, bi de üsdüne gene getdik, öte yānda bir tenesinkini şeyitdik.
 dedik āmed. ya noldu bizi tergetdiler. bizim elimizdekini aldılar. bı
 aşsaĒı yazırlara Ēoymadı, o tarafı verdiler. biz Ēaldık açılıda binnar
 yabandan beri öte diy. ben dīm yav yerin gedek. ben boyün bir şey
 20 oħurum yarın dedim öylen möylen dedim bir yağmır arasına da bir tolu,
 bı köyün pammıĒı hepsi torpā gömülür. ne gellere ne bize yerin eve
 gedek dedim. eve geldik. ey bı milletin yanında bi şey söylenmez. birez
 acı gecice. hanı yav, yōrum ben size ölen dedim. he sa'at on iki ölen
 dedim. valla ahmed aā yorum inanmalısın işde hePsi yandı. ölen olinĒi bi
 25 yağmır dutdurdu aman yarabbī, sel beyle gediy. bı yağmırın arħasından
 Ēurbanım gendine şeyle bi tolu tutdurduĒu, allah yıraħ eylesinki āmed
 ābi. bekir Ēurban bunı dindir. yoĒ ben yağdırmıya söyledim, diñdirmiye
 bişey dimem, didim. o köyün başka köye öte yanında herkiş vardı. o
 köyün pammından bir çöp Ēalmadı. hePsi torpān içine getdi. ordan
 30 Ēöştük başĒa köye getdik çalışdık. şindi binnar hepsi ıķıkata baħarsın.

bıfda gene ben süriyeden geldim. dediler yav köye dediler şey getirdik.
 müfdü getirdik, bilmem nē. yağmır duāsı etdik heç yağmır mağmır
 vırmadı dedim. yōrum, hele durun boyün de bıf ben yağmır duasi ben
 oñıycām dedim. hele nolur. hahō bekir yağmır yağdıracak bı da şeydiy.
 35 bı dedi seni herkeş güliy. niye baā güliy ben kimsenin parasını pulunu
 aldım mı dedim. ney dedi bir yağmır duası sen şeymisin dedi. bıña dedim
 sen baña beyle dedin mi? yarın dedim, sabahdan sa'at yeddi bıçık sekizi
 bulana ğadarı çocukların_ota getdi geldisē eve ulaşır, gelmezse orda ğalır
 dedim. yā dedi bı olmazsa. olmazsa sen baā ne söylersen söyle dedim.
 40 aha şaāt yanımda oturiy. sen baā söyle dedim. bir bulıd mulıd yoğ. ben
 dışarı çığdım bi abdaz alım, geliP rōhüye durucām. bunun babasınnan
 ikisi rahmatlılı oldu. mısdafa ğalafın odasında geziyer. bekir abdaz aliy
 yağmır yādıracak ğa dédim. yōrum allah görē. savış eviñize gedin, siz
 işiñize gedin. āmed yorum şindi geldik biz yönümüzü döndük. ilahi
 45 yarabbi saña güvenerekten biz bir söz söyledik. sen bizi ele işşallah
 güldürmezsın dedim. biz sabaā şey etdik, gecenin bir yarısında bı dışarı
 çığdı. oōf dedi heç bulıd yoğ dedi. zatenem dünya ğarannık gece kimi
 olmuş, yağmır yağacak dedi. kes sesini zubar yerine yat dedim. sabah
 oldu. bir gece bir günüz yağdı yağmır. işde aha desin. ben saña artı bışey
 50 demem dedi, güliydi baña. şindi bıf şey gendi sağlam sağlaminan ğağkı
 ğağkınan cenab-ı ğağa döner de gendine şey édersen maħcuP etmez. bes
 gendine sağlam. bir köy bütün ben etdim ben otuz gündür, otuz gün
 çalışdım burıya. bir tenesi parasınnan dım gel aha şeyle bıf tabağı üsdüne
 ğırsalar bir kimi çağırsa adam onu da yağmiy. ben otuz gün
 55 çalışdım_ilahı yarabbı sen dedim benim şeyime baħasın bir rahmet
 yağmazsa işallah ben bunı bitifene ğadarı. ben orda nece yaPdım,
 bitirdim. eve dönüşde ilahi yarabbi, benki bitdi sabah da yağmır başladı.
 aha bı şey gene. sabahda yağmır başladı.

Kaynak Kişi	:	Safiye Ünal
Derleme Yeri	:	Yolağzı Köyü:
Yaş	:	80
Eğitim Durumu	:	Okuryazar değil
Metin Türü	:	Halk hekimliği, düğün

XIV

şindik tokturumuz eveli niziPti. şindi niziP baqmıymış. gargamış olmalıymış. dün dēl evel gün algettik, neler yapardı, heç bir şey yaPmazdı. iki h'abe yabanda ot var, ğızılıcığ derdik, getirirdik buguna o ğızamık çıharannarı. ne var ğızım üstene ğızım öldü o ğızamıkta, üçü de

5 ğızamıkta getti. hemen bahamadım, ben tarlada yolma yolım, nası bahım, bif ğaynanam var, benden kötüdü temsil, eksik yüz yaşadı öldü. kaqtım yolmayı bitirdik. ē biz bele künde elbise yuma mı vardı. yoğ ğızım on beş günde bir. on beş günlük tarlada yolma yolmuşuk kepir, pislik, gohik bitirdik, eve geldik. ā bı zaman kimi bitirdik eve geldik. marbılı ocā

10 godık altını kermiyi çatdı, yhanacāk. ğız hasta ben dım, ben yolma yolim sıcakta hasta ne bilim ben ğızamık çıhardını. ē ğızamığa da sabın gelmez. ben bunu çimdirdim, asbabını deñişdim, beşiğe godum, ğaynanama dedim o da bibi derdim, bibi dedim: sen acı bu ğıza ba. bahım ğızım. getdim, elimnen o ğadar asbabı ikindinecek kepir yuduğ,

15 kepir yuduğ, kepir yuduğ, kepir onu, yudum, serdim. bu ğız gene bağriy, ğucāma aldım. bacım vardı bırda kalhtım algetdim, baciy dedim: ney dedi. ırabiye dedim bōn heç dedim durmiy dedim. hasta dedim. abō bacım dedi ğızamık ta var ha dedi. sen ğızamık köme elbisiyi de yumuşsun dedi. sabının gohusu ğızı öldürür ne bilim dedim. ordan

20 getdim anama gösterdim anam sağ, anam da. ğardaşım avradı da eski bacım deñişikti. ēle diyinçek ğucāna aldı ğardaşı avradı, abō ğız safiya dedi ğızı netmişsin ğız, ğızamık ğız dedi. anam alget alget. ē f'alin günü sıcak hava ben neriye algedim dedim. toğtur yoğ, bişey yoğ içerde yat dediler. içerde sinekte yatılacā yoğ. vallā yatdım gece yarısı bu ğız bağır

25 bağır bobası çıktı dışarı getdi. beş dakka sonā baqtımhı ğız beyle soldı,

30 getdim dedim hele kaç dedim ğız nasıl oldu ben bilmim dedim nolıy ğıza dedi. eyle diyinçek geri geldim. baş /.../ oturdum durdum durdum. ğahtımħı ğız elimde öldü getdi. gene getdim bağırip çığırmadım. gecenin yarısı ğız öldü, öldü dedim. dime dedi. yekindi kaçtı, dedim niye ben saā yalan mı söylim. geldiki ğız önce mi ölmüş evel ölmüş. aħa sabaħta beyle ğahtıķ.

XV

- ne bilim eyi ağlıma gelmiykine bif bınnarın emmisi mi gelir bir şeyleri
boz ğarı ırāhmatlığ. şeyi bırda bif göz damımız var. abdillā efendinin
hanımlarını topaflamış getirdi. davıl vurilīy getirdi bınnarı, ğalayın_orta
yerine ğuwardı. onnar da şeērlī yā, tabī biz köyliyūk. oyun_oynadılar
5 ğızım işde. şindik hePsini şeýe bağladığ dūğun salonuna. artı biz de eveli
yemek bişirirdik, mısafırlar yerdī, içerdī. bir ğafda benim bir ğardaşım
vardı, bif oğlı vardı, bif ğafda o bazarda bī bazarağa dūğun ğaldırdı.
soğan yemē dērik, soğanı dorğarlar, yullār, peklellē, noğud ıslallār, onun
içine noğud ğallallār. ā onı bişiriller, mısafıra ğığar. pilav da bişiriller. ağa
10 ğığarıllar ğızım. dūğunlerde işde fasılyıyı kim bilirdī, şeyi kim bilirdī.
ğız isdeme ğızım, bif sene nişanlılı ğaldım ben aney ğeyren, ben gendimi
söylim. bī geğede fisdımız da vardı. ben ō yolda gederdīm fisdā, bī
yolda geğmezdim. nişannım beni görür diyi. ē şindik el elde tutuysız aney
ğurban.
- 15 ben eses bī ğapıya gelirdim. benim_eskidē bının yerinde bacım vardı,
ğaynım avradı. bī benim bacım vardı. bacım da genğlīnde bir oğlan ğocū
getirdi, geğindi. ırızğı bīTmiş. sonā bını getTī ğayınbabamız aldı geldi. ē
ben de örgendim bī ğapıyı, acı boğazım da kötūdū, anamın bif tenesidim.
ğéder gelirdim ğayınbabam da adı ağmetdi de ğamış emmi dērdim. geder
20 gelirdim baā yüz verirdi, boğazıma bağallardı. e sonā da bifez
böyüdükten kerī ğaynım isTedi, ğayınbabamız geğindi, biz ğaldığ
meydanda dēdidi. ğaynım geldi beni isTedi aney ğeyren işde.
ğız isdemiyyi diyi, ğaynım isdedi beni ben_uşağım yā, anam dīm ki ben
baba görmedim ben babam yoğ, ölmüş küçükken. bif ğardaşım var diya o
25 da ğanserde yatıy demişlīn. o yetirdi biyütdū beni. şimdi ben dayım
derim, bī benim hemin babam hemin ğardaşım derim. o sefilliknen dēdi
diy, bībifinnen de şey étdiler esğide de bībirinen razalardı, geri beni
tutdu bacımın ğaynına verdiler. ırızğım da varmış ikimizki de öldū allah
rağmet etsin benki küğçūdū, gendi büyük, ben küğçūk. benki küğçūdū,
30 benki evel öldū. ūş dōrt sene sonā da dōrt beş sene dolıy, benkine tam on
beş sene oliy öleli. o sefilliklennen_ışde ğektik ğiliyi. ğına geceside

esgiden bîrdan ğınaya giderlerdi ğarıP köye getseler orda yatmalılardı.
 aha getdîmiz köy şora, emme niye vásayit yoķ. é şindi ğarıya ğetsen ā
 bîriya neynen geldin baķ yoķsam o vásayit olmasa gelemezdin ğızım.
 35 yanı zamanımız bele. esgide e bî yoķturdu, ğaşá diñnendén eşşekdendi,
 atnandı. sōnā sonā ‘arabası çıķdı. é başımıznan dedi diy neçe kütükler
 algetdik, fısdıķ egdik, zeytin egtik. élin adamı şindi aldî. evletimiz gene
 cannarı sağolsun, satdılar o da zorumuza geliy. evleti, bayaķ torun dîm de
 şindik allāĥ ömirli etsin dört dene oğlan. biri istanbîlda, ikisi nizibde, biri
 40 işde bîrda yanında otirîm. biñ ağacın olsa bîfîniñ altında oturun ğızım. ey
 onñ tó geldiler gözel onı da söylim saña annadîm e ben baā verdiler bir
 parça yer bî da dédi ki ana ben seni ğacá yollarım. yanı inanmadım da
 şeyle bele dedim egdim etdim. tó démiş kimsinki çıĥiy kimsinki çıĥımiy.
 allah da ğısmat etdi çıĥınçaĥ, ē ben dutdum bînun üsdüne dapıladım. seni
 45 beni yolladıķda kerî ben de dapılarım sekiz dönüm yer. dapılınçaķ ğısmat
 da étdi géden sene dedi diy ğırdım sırdım dedim diy, getdim allah ğısmat
 etdi ğırĥ iç günde ğaldıķ, ğırĥ dördüncüsü buna anons verildiki antebin
 dördüncü ğafılası melmeketine gédecek diyi. sabah namazından_evel
 herkeş kaķsın hazırlansın, sabah namazından_evel kaķtıķķına otelin
 50 ğapısı araba dolmuş.

Kaynak Kişi	:	Bedriye Ünal
Derleme Yeri	:	Yolağzı Köyü
Yaş	:	90
Eğitim durumu	:	Okur yazar değil
Metnin Türü	:	Türkü

XVI

ölüm döşegine düşmiş
 heziren gelmiş de dışara soriy
 evlerim, evlerim de küçük, evlerim
 içine girer de gönül, eylerim
 5 o eviñ saābi olmasa da yıhar yaparım
 gederim gederim de yollarım, uzağ
 yoluma ğurdular da demirde duzzağ
 başımıza geleni de deftere yazzağ
 ğız, oturmuş da daşın, üsdüne
 10 taramış perçemi de dökmüş ğaşın, üsdüne
 bu gençler salamı gelir de başım, üsdüne
 dağlarda ğar ğalmamış
 odaları tağır olmuş
 ırbığları bağır olmuş
 15 odalar da bōđün şendik dolmuş
 mezeriñi yol üsdüne ğoyak
 gelen giden de yazzığ oldu diyeler
 mezerini derin eşin kölgesini serin edin

Kaynak Kişi	:	Türkan Uzunaslın
Yaş	:	62
Eğitim Durmu	:	Okur-yazar değil
Derleme Yeri	:	Erenyolu Köyü
Metin Türü	:	Düğün, düğün hazırlığı, kırklama, halk hekimliği

XVII

- üç etek zubun geyer, ĥaci étme ĥaci ĥırlatma ĥaci, başlarına poşı bağlallar bele boğazlarının altına çeşmek bağlallardı. şurasına bele tozzaĥ ederlerdi işTe halayda gözeli durmaĥ uçun. tüylerini bele şey eder tek tüy ederlerdi. keji köynek, ĥadifa zubun. düğünleri çoĥ güzel olurdu.
- 5 benim düğünüm. gelinlerin başına çarşaf örter ĥınasını yaĥallardı işTe. işTe éyle éttiler. he üç gün. cum'a günü başlardı, dört gün sürerdi değil mi? üç gün. cum'a günü başlar, bazar soñ. kına gecesi işTe, bazar gecesi ĥınıyı yaĥallardı. gelinin ĥınası yanar, son bulurdu. hē güzel olurdu esgi ĥına geceleri, şindikinden güzel. ey ben nası baĥsedim saĥ yavrım ben.
- 10 fazla ben ĥınalara getmezdim. ben a'ā bilir yanı benim ĥocam fazla biraĥmazdı. ĥınalara getmezdim. ne bilim ağlıma gelmiy bēnki nasıl oldu. elime ĥına yaĥdılar, aĥa ĥaldırdılar. 'ayni köydedi emmim oğlı vardı o beni cibten fırlatdı köyün etrafını /.../ raĥmatlıĥ. getirdi beni indirdiler. her eline bir tenesi yaĥardı. beyle olurdu işTe.
- 15 m'ani söylellerdi. bayraĥ digmeyi köyün gençleri birikir, bayrā süslellerdi ĥızlar. gençler türkü söylerdi. sedef, gül, tozzaĥ, boyalı tozzaĥlardan güzel olurdu esgi bayraĥlar. tozzaĥ ā şu bayaz culluğlar yoğ mı? onların tüyini boyallardı renk renk. tavız ĥuşı tüyi olurdu, onnan gendini süslellerdi. bayrā dikerler işTe gelin çığtıktan sona da gelinçi
- 20 giderken çıđıyĥan, bayrā omuzlarına götürüllerdi. he he.

ĥıldım farzı ĥaldı sünnet

bir yar uçun etmem minnet

diselerki aĥa cennet

- 25 girmem yarsız haram olsun
 ğına gecelerinde de söylelledi işTe. ğız esgiden beylemidiki béyle düğün
 şeyin amān, baş yaPtırmaya berbere mi giderlerdi, şey mi ederlerdi. gelir
 bir tenesi başını bağlardı, gelini çıkarırlardı. bişey yohtuki. ya bir sürme
 çekeller, ya çekmezlerdi. süs ne geziydi.
- 30 güvegi dolandırılırdı gelinden sona tā aħşamaça güvegiyi dolandırılırdı
 tıraş edellerdi. köme erkekler oynallardı, çiftetelli oynar güvegi
 dolandırılırdı. tıraş éder, yaşar gelirdi dım, bizim köyün şeyederdi. nasıl
 oyun oynardı, hem /.../ éder hem oyun oynardı.
- 35 ***
- ğahve bişer mangallarda durur, ğurban kesilir, yemeg bişer. oturullar, içgi
 olan içgi içer, şeyi hāci olan hācilini sürdürür. işde helvasını, fısdığını,
 çayını yemegden sona dadlısını yir, babam senede elli tene yüztene oğlağ
 ğuzu keserdi. babam ırāhmatlığın odasında mısafırlar. tütünsüz yemeg
 40 dérlerdi. tütünsüz yemeg ney sen bilin mi, sen. sabāħnan yumırta, nişe,
 samırsağlı yoğurd, hālva, bekmez, reçel, etnen yumırta ğavırırlar işde.
 şeyin eşref hısusinkini, eşref hısusinkini saymışlar. tereyağı, ğaymak,
 pendir. eşref hısusinkini saymışlar yirmi beş çıħmış, babaminkini
 saymışlar ğırħ çıħmış tabaħ o zaman he.
- 45 ey ben sabāça içgiyi içerlerdi, valla sabāça iki tene üç tene tekiyi kesdik.
 sabāça fatma ırāhmatlıħ öldü gün ha. o gün ha sabāça, sabāça tufan
 aħmetden ben kebab etdik. heyri on sekiz günlük ğucāmda ğırħlıyım
 vallah onu kebab etdik sabāça söhürnen bacım bu şeyleri götürdü. tirene
 bindirdi. a zatan o zaman sa‘at sekiz mi, doğuzda hābar geldi ki fatma
 50 ölmüş diye. sabāça davul çalındı, araħı içdiler, yemeg yediler sabāça.

- ben giderken de bahar mıdı yaz mıdı
 ötüşenler de nördek kıaz mıdı
- 55 telli senem de gelin midi ğız mıdı
 söyle hocam söyle sen nasıl gördünü

60 ben gelirken bahar dēldi yazıdı
ötüşenler de nördek değil ğazıdı
telli senem de gelin değil ğızıdı
beyle gördüm ben

Kaynak Kişi	:	Fatma ÇİÇEK
Yaş	:	63
Eğitim Durumu	:	Okur-yazar değil
Derleme Yeri	:	Karkamış/Erenyolu Köyü
Derleme Metni	:	Trk, halk hekimliği

XVIII

- ezeli beyle evde ğına yaħarlardı yavrım. beyle düğün salonu mı vardı.
toP toP ğadifá, toP toP ğadifa
bezirĝan başu, bezirĝan başu
aıñ ğapiyu geldi ğınaıı
- 5 Ően ol yaylam Ően ol sen bından ble
anası ğızına geıtikten sna
- altıma aıtılar ĝaragz kilim ĝaragz kilim
ĝme ĝodılar /.../ dilim
- 10 aĝzımda ĝurıdı damaĝım dilim
Ően ol yaylam Ően ol sen bından ble
anası ğızınnan geıtikten sna
- eliniñ egmni uFaıı_ederler uFaıı_ederler
- 15 al yeşil yazmadan Tuvaıı_ederler
anadan babadan zaıı_ederler
Ően ol yaylam Ően ol sen bından beyle
anası ğızınan geıtikten sna
- 20 köy düğünü işde iki ĝn davıl ıalınır işde. ıĝ ĝn davıl ıalınır işde bazar
ĝn ıııħar. altı, yeddi, sekiz, doıuz ĝurban kesilir. etler sıradan dzlr,
bişer et. aç bişer. eşki bişer aħa işde gelin ıııħar. ĝayle olurdı yavrım.
şindiki kimi midiki esgi düğünler yavrım. şimdi ne ĝaldı yavrım, şindi ne
ĝaldı ki. bırda genderin turan ahmedi vardı. ĝayla şennedir, yá aĝır ĝava
- 25 ıeker, davıl ĝzel ĝoř, ĝalay bi ĝıyas.

Ezeli atdan getirilerdi, ata bindirillerdi, sona sona taḥsi ıgTı. Matordan getirirlerdi. Cırt oynallardı, günde oynallardı gelinin.

XIX

tarla işi gızım gırh üş gün, gırh dört gün cercer döğerdik. 'ayvan vardı,
 haşa beygir, öküz. seç seç, iki eltim geçer daha cercerden saç saçarıq,
 turfan çıharriq erkekten barabar cercer döğerdik. seviniyeler yanı işimiz
 bitti diylermiş. gendinin ğardaşı, ğardaşı sağ, bele biçer mi vardı yavrım,
 5 elden yolallardı. cercernen döğerler, savırırlardı yabadan. üç tene, dört
 tene adamlar savurur, çıhartır. şindi her şey inceledi. on üş tene mi, on
 dört tene mi şey geldi tırfancı. biy ne ğolaylı hele hüs hüs. bit basırdı bizi
 öldük. yemez, içmez. şey tarafa ğaçırdı. çirkin bacıy /.../ iki tene benim
 tarlama geldi. on üç mü, on iki mi fa'alin ğalanı ezber? tarafına getdi diy.
 10 ğavıroğlı ğavır, baā acımiy. ben /.../ aħa yeri yoğtur. iki adamın egmēni
 ben yidim, ē herkeş egmēni yidiremez mi, veremez mi? ey get bacım get.

benim küçüğlerim ğasda olduınan eşşekden, atdan binellermiş. ğucamıza
 15 alır, gederdik toğtura diy. b'eyle araba mı varmış. ğabıq, peyrevşanı,
 ğızılıcğ, zeytin yağı, davarın südünden döşürme éderler. ğayrı onı
 bişiriller, tavada dışarı ğorlar ayaza bele sa'at yeddi sekiz olduınan da
 içine bir pençe un atallardı ğari ğoca. onı ğızdırır, yoğurur, çeker. bi
 kimdi anam o éyleydi ben eyle etdim ben. kimdi anam döndü döndü.
 20 döndü /.../ var, aā dédi an'ayı ağraba geliymiş ya aşe ğadın
 hösün_emmimin avradı. aā dédi asey, asey dezze dédi yeri dedi.
 hoşgeldin ét, ğalını ğatırını sor dedi. o bilir dédi. bilirdi. geldim,
 ğurbanım dédim, hoşgeldin etdim elini öPdüm ğızım_ölecek dédim. dedi,
 ğızım ağlına gele, burğuldan, ğarpızdan, ğavından, üzümnden, yer pirpirim
 25 otundan dédi, ğoz yarpāndan, ğarageçi cüzünden, zeytin yağı, çarpana
 ğabuq, ğına, ğızılıcık, peyrevşanı ağlına şu ğara çörek otu bunı sen döşür
 dedi, bişir. tavadan_ayaza ğoy dedi. sa'at yeddi buçık sekiz oldu geldi.
 onun bir pençe de içine un atdı bacım. onı yoğurdu, ğızdırdı, aldı döndü
 onı zeytinyağladı, bezin_üsdüne serdi. ğızı yatırdı, üstüne de gene çaldı.
 30 elini ğolunu dédi yavrım, yararsa ğızım dedi fatma sen ösürdükçe
 ğaldırma dédi, ösürdükçe salla dedi. yararsa ğızım dedi burğul burğul

terler dedi. dodağı, yüzleri pempe pempe olur. yoğ yaramazsa ben nedim
sen nedicen. bu döndü anam zatan ğaşı gözü ğara gendinin. e°sürdükçe
salladım, e°sürdükçe anam aā şu döşşen yüzünüñ pempesi kimi oldu.
35 içinde sökdüm ki ğundā açdıķ, yılan kimi içinde ğavladı, sildim asbabını
geydirdim, içinde ğodı çığtı ğız. vallah anam he. her ağlıma geldinde ğarı
nur içinde yat.

Kaynak Kişi	:	Ahmet Özaslan
Yaş	:	86
Derleme Yeri	:	Çiftlik Köyü
Eğitim Durumu	:	İlkokul Mezunu
Derleme Metni	:	şiiir, hikaye

XX

kağtığı horasandan der sökün_eyledik
düşürdüler bizi tozlu yollara
umızda parliiy uzun şerfeler
düşürdüler bizi tozlu yollara

5

sabağnan o günün siláđını söylim

sabah namazı yüklendi göçler
atlandı ıhtıyarlar yayandı gençler
başımıza geldi gördüğüm düşler
düşürdüler bizi tozlu yollara

10

đahi indik đahi göştük_ellerden
biliP bilmediğimiz ğurbağ_ellerden
kerbela dağından işsiz çöllerden
düşürdüler bizi tozlu yollara

15

dedemoğlu derki aşđın dağından
aşırdılar bizi yozđat dağından
anadolu sivas şehrin sağından
bizden sonra bir nam ğalsın dillere der.

20

- 25 geldikleri sekizen bin hanamış. şindi binlar padişā bir ıkbarıya veriyki
 birıya bir büyük galabalıh geldi diy, biz binnardan başa çıhamik diy.
 malımızı talan ediyler diye. padişah bir paşa görevliy diy ki binların sesi
 gulāma cog geldi. hele get bindar ne biçim adam diy. paşa gediş bahiy
 adamlar kibar adam terbiyeli adam lisanları bey dili diy. madem öylese
- 30 binnara culabı teberra etdim. culaba evlerini nağl etsinler diy. işde ordan
 sonra culaba geliş. culabda efendim siz ulaşmadıyız da bu gırh savaşında
 hükümet şahna göydu o zamanda bele bir şahna varmış. urfada paşıya
 diyki, bu gelen göçmenlerde diy bir güzel gız var ancak saā maşsus diy.
 şindi paşa binnardan kibarcasını isdiy emme habā altından da deynek
- 35 gösderiy. yanı nası olsa göynüyüz olsa da alicām olmasa da diy. ē feriz
 bey diy ki yorum gelin diy ağılyizi başıyize göyun hükümetden
 döğüşmeyek, osmannı hükümetinnen biz şey binnar diy işi cehalete
 veriy. işde azdan az olsun çoğdan çoğ nolursa olsun. feriz bey bahiy ki iş
 saşat. baña tabi olan benden binsin diy. gırh bin hanası genniden biniy.
- 40 eyle gızmış ki binnar diy yorum beyi küsdürdük, gedek gene gennin sözü
 olsun diy. bēş on adlı biniler. feriz bey bahiyhı yanı ben duyduūmu
 söylim hā. he, he. feriz bey bahiyhı gelişler deveden uşānı aliy, gılışdan
 iki parça ediy. yarısını yolun öyzüne atiy, yarısını buyzüne atiy. binnar
 burıya ulaşP gelinçe dişler yav bu deyiş güdurdu. artı üsdüne gedilmez
- 45 dişler. işde geder, aceme çekti geder.

Kaynak Kişi	:	Bircan Ahmet Özaslan
Yaş	:	70
Eğitim Durumu	:	İlkokul mezunu
Derleme yeri	:	Çiftlik Köyü
Derleme Metni	:	Hikaye

XXI

ladıf bey, kürt kудayı reyisi aşireti, reyis aşiretten harP d'avesine giriliy. esgiden aşiretlik aralarında d'ave vardı. burası bizim degildir, burası kürtlerin yeridir. d'ave şu, bey mürteze şindi antePde ğarağocalılar var, deveciler bınlarda türk kökenli beyler, yerleşmişler esgiden deve beslerlerdi. buriya şara çekmeye gelirler. hā, bu ğarağocalılar bu kim antePde bi gün, bir sene bizim reyislerden bey mürteze kendisine mısafir oliy. ğarağocalılardan beyine, isken aşireti oldu bitdi içer. yanı kabul etmek lazım. hem allaha şükür müslümanık hem de içgimiz olur yerine göre. misafirimize göre ha. hāci bile çoğ içti. şindi bey mürteze mısafir olduū zaman ğarağocalıların beyine ğapıyı bulduktan sona diyelerki ladıf beyde kудayı aşireti reyisi, iskenin elinnen torpānı terk etmiş. ğarağocalı begi demiş ki savcılı dەرler onnarın bir isimlerine, savcılılar. savcı begi demiş ki: gel benim yanımda barın demiş. iskenin pek tahekkümü altında ğalma. gençleri gırılmış, harPden öldürülmüş. isken sürgün étmiş gendini onun yanında barın demiş, bif otağ vermişler, bir bölge vermişler, bırda otur demişler. antePin yaħınlarında zamanla da bey mürteze ona mısafir oliyken savcılı beyine, ğafaları bulduktan sona ladıf bey güzel kemani çalarmış, ğarağocalılar savcılı beyine güzel de söylemiş. ladıf bey, bey mürtezenin savcılı beginin mısafir olduūndan habarı olmuş. savcı begi ladıf bege habar saldı, ladıf bey gelmemiş, ikinci bir adam salmış gelmemiş. gidin zordan getirin demiş. ğafa dolu ya. getmiş yanı yanında barınan adamı zordan getirmişler, işde o zaman çaldırıP söyledecekler. işde o zaman ladıf bey kemanisini harvanısının altında harvanının manasını biliyor musuñuz? yanı şindiki kürk didimiz ya da bilmem ne, palto ama o zamanın hökmüne göre atlas mı ipekmi neyten yapılmış,

altına goymuş getirmiş. gelmişki masa gurulmuş içiyler. gafalar eyi isken beyinen ney mürtezenen savcı begi gafaları eyi ladıfı garşılamişlar. hörmət etmişler oturtmuşlar. ladıf beye démişki söyliyeciğın, söyle. ladıf bey kemaniyi alır, zannedersem bizim isken türküleri dörder hana
 30 olur. dört dörtlük olur, ama ladıf bey bir de tahmin edesem beşlik söylemiş. ilk söyledî şu olsa gerek. ağılımda galdığıyla noķsanım olursa bağışlayın sana düzenledirik.

efendim diye geldim yanıña
 35 derdimin üsdüne derd verdin bana
 ben gendi derdime derman araken
 derdim üçiken dört verdin bana

beni düşmanıma beli dedirdin
 40 bir sofradan hanı namet yedirdin
 üregine oddan döğün godurdun
 yürekden çıkmacağ dert verdin bana

efendim bu dünyada bu işler bitmez
 45 ananın gözünden kanlı yaş getmez
 kötünün sardığı yaralar tutmaz
 ben cerahım diye öd verdin bana

bunı şeye söyliy savcı beyine.
 50

ladıf beyim der ki:
 lutfeyle efendim soñum göresin
 sabreyle de aç gurtlarım töresin
 goynum gırmaya gurt verdin bana
 55 bu dört veya beşdir ama birezi noķsan oldu. bunı ladıf bey söyliy, savcı beyine. nahıyat ladıf bey heķayesi böyledir.

Kaynak Kişi	:	Mehmet Ünal
Yaş	:	80
Eğitim Durumu	:	Okur yazar değil
Derleme yeri	:	Yolağzı Köyü
Derleme Metni	:	Evlilik, türkü.

XXII

şindi ben isdemiydım onı, sen onın dimesine bağma. şindi ben bařđa benim uşağlar zorladı, benim ahrabalarım dediler kine aha řu fulan köyde bif ğız var, bunı söylediler. babasını getirdiler ki getdik orıya getdik. ben geldim buňa bağmıya yanı bunun babasıgile geldim ben şindi ĥaciyim ya yalan ğatmim. şindi nese getdik orıya dediler kine   bı adamın. ben dedim gelin, gelin ba  bağın, didim. o řey anasına babasına řu ĥorantası hePsi geldi bağdılar. dedim řey edince, ben bunı göremedim. çığdım gece eve geldim. dedim ben bunı isdemem. dediler ille bunı alacan.   bunı getdiler getirdiler. ben ağcak yde isdiydim. bađ all  řa d olsun ahrabam.   eyle gelince. he yođ göremedim, gördüm yalan olur. burıya geldi gelin olduğtan kerı iřde. oldu getdi. ğader ilahi. g sdermezlerdi eveli yanı ğızı iřde beyle. dedi sen beni isdiysen odur kine yanı geriden geriye bağarsın, ya bağaman, g remen  ayıPdir yanı o zamanda g sdermezlerdi.

bir hafda, bir aşiret, aşiret var ya bizim burası aşiret oldu  uçun her yerde bir oymağ gelir. her köyden bu köyde ne ğadani adam varsa her köy, ev   birer aşiret olur yanı. şu fulan köy, fulan köyü  alallardı silahnan. oynar bütün adem burıya gelirdi, he. ondan sonra gelini  ıĥarırlar, yemeg edeller, d ĥ n  alallar, şey öderler beyle aşiretde. şey ederler para atallardı. işde eyle geldi getdi he. ğına gecesinde bının ğınası bının dedesigildededi. orda biz de oradadığ, ordan burıya getirdiler, yağdılar he. elimizi yanı olmazda o zamanda gençler var ya, seni toPlardı aha burıya ğapının önünde ya şeyde orda türkü söyleller silah sıĥallar, bilmem nederler, yaĥarlar işde beyle.

XXIII

sabānan adım da grdm ben seni
 ryemidin ayalmıdın dşmidi
 isdedim babandan baba baa verir mi ola
 dedim beni bulırmı ola

- 5 aradır aın aradır gzn
 slesidir dilleri sarı gelin bgn
 cigerime ond etdi senin ā szn
 aımıdır sel midir acı mıdır urşun mıdır
 lecem seninen oy
- 10 reime dşdi bir ataş ataş
 yadı beni sarı gelin senin szlerin

Kaynak Kişi	:	Halef Karataş
Yaş	:	78
Eğitim Durumu	:	Okur yazar değil
Derleme Yeri	:	Yolağzı Köyü
Derleme Metni	:	Barak odası anıları

XXIV

vall  cem t orıya birikir, çaylarını bişirrim, ğaĥvalarını veririm, çene  alarıĥ. fulan ne egdi, zir tcilikden. ahmedin Şeyle ekini var, muĥamedin beyle ekini var, onun_eyi bağı fısdığı dutğun, fısdık_ekegin. diline geleni ğonuşurduğ orda. oda ğaĥve kimi bişey. y ss k oynanır.

- 5 Şindi bacım yemeg, ya biz birleşdik bınardan, tavıĥ_aldıĥ, kesdik. bı ĥarfene bını nası yiyeceyik. b l rler sininin üsdüne mi ğoyak, biri yumulsun bunı fulana mı ver, falana mı ver diye mi edek. d diler yorum sininin üsdüne ğor getirirsen david ağ bizim elimize bişey geçmez ya. Şey mamayiz ahmed yumulsun bunı kime vererek ahmede vererek, et geldi Şeyle
- 10 sinide bınar b liyeler ekm n_arasına sariylar. bunı kime vererek, bunı ahmede vererek, ikinci, kime vererek,  aliye,  c nc yi kime vererek, d rd nc yi, beşinciyi kime vererek, david ağaya. david ađaĥı sada gemik. ulün dedi. bunı n rden  ıĥardınız dedi. yemeg beyle mi yenir dedi. k me gemiği baňa vermiřsiňiz dedi. bı nası olacaĥ beyle.
- 15 nese bıf günde getdim, tilfardan beř teneke yađ getirdim. odadayık beyle. parasınnan aldım ben halb ne bınarı getirdim, d dim. dayım didiki didim: baňa bunı faĥır fiĥaraya dağıT. faĥır fiĥaraya dağıT didi. tamam didik. getirdim. didiler: bu ney? didim yorum bunı dayım baňa verdi emme dedim, faĥır fiĥaraya. ey ned n biz bunı aĥşam Őeyle edek. nası
- 20 fuĥaralara dağıdağ. maĥsaT gene o ıraĥmatlıĥ david ağıya hile gelecek. bunı kime, faĥırlar kim var. filana ver n, filana ver n dik gendini emme heç ĥadlik ge ik. gendi diy niye yalan söylemeli diy, pariye buliP alamayıĥkı diy. para buliPda diy yağ alamayık diy, n rde yağ yiyk diy. heP gendini dutdurmadiĥ fulana ver filana ver, david ağaya gene bir Şey
- 25 vermedik onı da eyle öldürdük. niye yalan s yliyek diy pariye buliPda

almiyık diy. yanı baā da verin dimeye geliy. e biz de hiç hadliyip gedik
onı aā beyle oldı.

Kaynak Kişi : Ayni Yılmaz
Yaş : 67
Eğitim Durumu : Okur yazar değil
Derleme Yeri : Karkamış
Derleme Metni : Ninni

XXV

nenni bebek nenni nenni yavrım nenni
bebegin beşiği çamdan
tuvarlandı düşdi damdan
bebek nenni yavrım nenni
5 bebek nesin bebek melil
baban gelir gelir bebek nenni
nenni nenni bebeg nenni
nenni nenni yavrım nenni nenni nenni
bebegin beşiği ğaldı yollarda
10 dağıldın anam ğaldın dallarda
bebek melil bebek
genini görmedim, saçını gördüm
naā beyaz gerdandan geçini gördüm
nenni nenni bebek yavrım

Kaynak Kişi : Muhittin Özaslan
Yaş :
Derleme Yeri : Çiftlik
Eğitim Durumu :
Metin türü : Türkü

XXVI

amanın_ ele ğız senin baban da hocaların hocası mı oý
saçımı yoldum da nedim nedeyim ğız ğına gecesi
ah dađlār dađlār vay dağlar
tamanın eller peřiñe düşdü de nedim nedim
5 ğız gene nası edim genci ğoncasın_oý
oy dağlar dađlār dikenini belinde güzel ğız ağlar
tamanın hele ğız baban hocá dedim ğuran oğuma bilmez
amanın hele ğız baban hoca dedim ğuran oğuma bilmez
senin o ğavır_anan seni ğız seni gene de baña da vermēz
10 dilerim allahdan da yar nedim nedim ğız yüzlerin gülmez
oy dağlar dağlar dikenini belinde güzel ğız ağlar
ah amanın hele ğız evlerinin önü dē dedim soğan çeltigi
amanın ğız evlerinin önü de dedim soğan çeltigi
yoğtur mu bu güzel ğızın oy köyde sevdiğin
15 tamanın hele o soysuz soysuza ey gönül verdiğin
oy dağlar dağlar dikenini belinde güzel ğız ađlār
ah amanın köyleri güççük de ğız nedim gülleri güzēl
köyleri küççük dē oy nedim gülleri gözēl
yar elim değmeden oy ğazel ?
20 tamanın benim yarım da gene ğavır ğavır buralar da ne gezer
uyy dağlar dağlar dikenini belinde güzel ğız ağlar

Kaynak Kişi : Mehmet Kılıçoğlu (Mahgöl)
Yaş :
Derleme Yeri :
Eğitim Durumu : İlkokul Mezunu
Metin Türü : Türkü

XXVII

şindi yorum peki ağa bunu söyliyēk saātler bizi yorar amma allah yardımcımız olsun. cümlesinin yardımcısı olsun, işde bizleri barabar. bî abisefiddir diy bîni eses söyliyen gendine aysál hanım. yanı bunu söyliyen aysál hanım, türkmen yā, bindar deferli deferoğlından yā.

- 5 gördüm ğır atın üstündē üsdündē ben nidēm oý ben nedēm
oý sanarsın vezir ben nidēm yár yárdá sanarsın vēzir sanarsın vezir
hēy hayalı dönersē dönersē savaşa hazır babam hayalı dönersē savaşa hazır
hazır
gerçek gülüşü /.../ ben nidem yár yárdá boz aTlı hıızır boz aTlı hıızır
- 10 heý aşirēt beysiz ğaldī uý /.../ ğaldı oý gülüm
yardan ğır atın üstündē üsdündē ben nidēm yár
başında fesī oy başında fesīñ
gül yüzlü gelinlēr aḡ gelinler çekerler yasī oy yavrım
gül yüzlü gelinler gül yüzlü gelinlēr çekerler yasī çekerler yası
- 15 hani ben gülemēm ben gülemem ben nidēm ben nidēm oý
yar /.../ babası yar genninin /.../ babası
oý yavrılar yolunū bekler yolunū abusēf oy abusef yavrım
yavrılar beklıy yolun yolun yolun canım abusef abusef uy
bininçe ğır atā oP ben nidēm ben nidēm yár yárdáñ
- 20 /.../
atınça dibe yā atınça yár /.../ çifteli sevinç sağlanır
yardān der bunun atındān atındān yar taylar /.../ ben nidēm nidēm
çölün issiz ğaldī canım abusēf oý
oy ben nidēm nidem çölün issiz ğaldı ğaldı ğaldı ğaldı canım abusēf abusef
- 25 ğır atın da üsdündē üsdündē ben nidem ben nidēm yar

ocā cıdasız ğaldī yar çiftesiz ğaldī
 of çifte köhūlenner köhūlenner yedekde ğaldı oy ōy yar ōy
 çifte köhūlenin yedekde ğaldı yedekde ğaldī ğaldī
 ğardaş_ahdini sorarsān sorarsān ben nidēm oy oy oy
 30 ğaş delferoĝlı yār ğaş delferoĝlı oy aysāl hanım yolun beklēr
 aḡ beklēr gelmez abusēf oy yavrım_aysel hanım

ÖZGEÇMİŞ

Emine Soyyigit 26.12.1983 tarihinde Gaziantep’te doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Gaziantep’te yaptı. Gaziantep Üniversitesi Kilis Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2007 yılında mezun oldu. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programını 2009 yılında tamamladı ve aynı yıl Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili bilim dalında tezli yüksek lisansa başladı.

VITAE

Emine Soyyigit was born in Gaziantep in 26.12.1983. She finished her primary and secondary education in Gaziantep. She graduated at the department of Turkish language and literature in Kilis Science and Literature faculty in Gaziantep University in 2007. She completed her none-thesis master program in the field of Turkish Language and Literature in Educational Faculty in Gaziantep University, in 2009. At the same year, she has started master programme at the field of Turkish language in Social Sciences Faculty in Gaziantep.